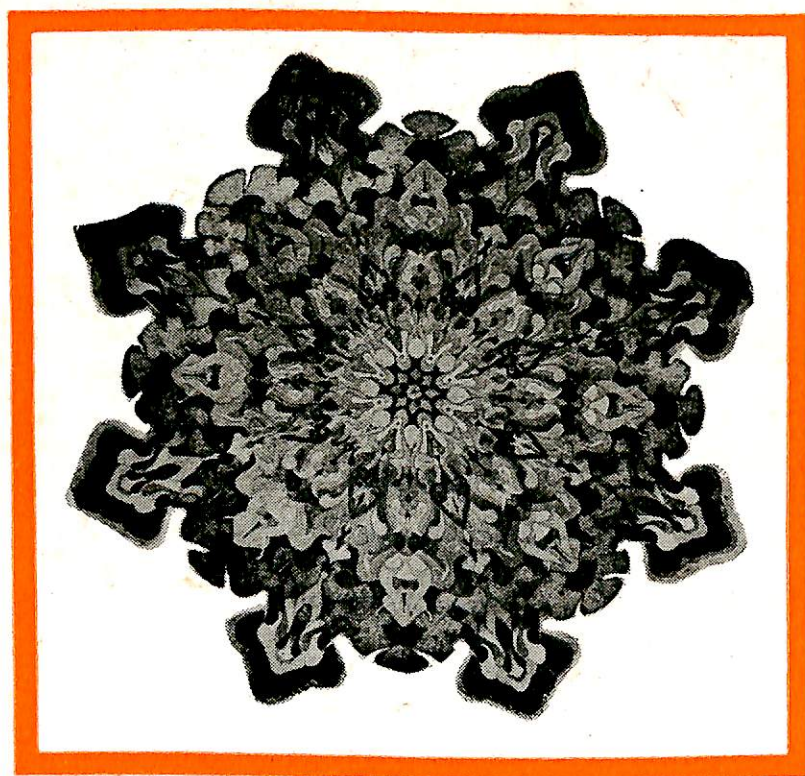

A Dictionary of

Buddhist technical terms

Kenjiu Kasawara F. Max Müller

Ancient Buddhist literature of Hinayana (Smaller Vehicle) is couched in Pali language, the use of which is restricted to a limited circle of Buddhists. The language contains a large number of technical terms which are not easily intelligible to the student and scholar of Buddhist religious thought.

The need for a dictionary of Buddhist technical terms was felt as early as the time of Nāgārjuna who compiled a list of technical terms and arranged it in different sections. His *Kos'a* solved some of the greatest difficulties experienced by the students of Buddhist studies to understand Buddhist literature.

The work of Nāgārjuna was made a basis for his research by the Buddhist scholar Kenjiu Kasawara who worked at Oxford under the guidance of Prof. F. Max Müller. The work prepared so metaculously by Kenjiu could not be published in his lifetime. It was edited, later on, by Prof. Max Müller out of his love for that young scholar and for the benefit of Buddhist world.

The work contains exhaustive critical notes and translation with detailed references, titles of sections alphabetically arranged and Index of words occurring in the text. The annotations are of great value. They are derived from ancient Tibetan, Chinese and Pali sources. They will be of great use to the student and scholar of Buddhist literature.

Rs. 100 (Indian)
US \$ 30 (Export)

Buddhist Technical Terms

An ancient Buddhist text ascribed to Nāgārjuna

Annotated by
Kenjiu Kasawara

EDITED BY
F. Max Müller
and
H. Wenzel

Orient Publications
DELHI

Practical Technical Terms

an attempt to provide a glossary of technical terms

Author
Editor

Illustrations
by
J. W. ...

First Published 1885
Reprinted 1984

Published by K.L. Rajpal for Orient Publications,
114 Surya Niketan, Delhi 110092 and printed at
Pearl Offset Press, 5/33 Kirti Nagar Indl. Area, New Delhi, 110015.
Printed in India.

॥ ¹नमो रत्नचयाय ॥

रत्नचयं नमस्कृत्य सर्वसत्त्वहितोदयं ।
कथ्यते मोहनाशाय धर्मसारसमुच्चयः ॥

I. तच्च ³प्रथमं तावच्चीणि रत्नानि । तद्यथा ॥
बुद्धो धर्मः संघश्चेति ॥

II. ⁴चीणि यानानि ॥
श्रावकयानं ⁵प्रत्येकबुद्ध्ययानं महायानं चेति ॥

III. ⁶पंच बुद्धाः । तद्यथा ॥
वैरोचनोऽस्योभ्यो रत्नसंभवोऽमिताभोऽमोघसिद्धिश्चेति ॥

I.=India Office Library MS. C.=Cambridge MS. F.=Cambridge Fragment
[Add. 1701. 2]. Ch. V.=the Chinese Version.

¹ F.

॥ नमो बुद्धाय ॥

तथागतं नमस्कृत्य धर्मकायप्रभास्वरं ।
अनंतबुद्धवीराणामुच्यते धर्मसंग्रहं ॥

प्रथमं रत्नत्रयशरणं तद्यथा बु०

² I. and C. read °मुच्यं.

³ C. omits प्रथमं.

⁴ I. only omits this section.

⁵ C. प्रत्येकयानं.

⁶ The sections from the 3rd to the 13th are not found in C. F.
nor in the Ch. Version.

IV. ¹चतस्रो देव्यः । तद्यथा ॥

²रोचनी मामकी ³पांडुरा तारा चेति ॥

V. पंच रक्षाः । तद्यथा ॥

प्रतिसरा ⁴साहस्रप्रमर्दनी मारीची ⁵मंचानुसारिणी शीतवती
चेति ॥

VI. सप्त तथागताः । तद्यथा ॥

विपश्यी शिखी विश्वभूः ऋकुच्छंदः कनकमुनिः काश्यपः शाक्य-
मुनिश्चेति ॥

VII. ⁶चत्वारो लोकपालाः । तद्यथा ॥

धृतराष्ट्रो विरूपाक्षो ⁷विरूढकः कुवेरश्चेति ॥

VIII. अष्टौ लोकपालाः । तद्यथा ॥

इंद्रो यमो वरुणः कुवेर ईशानोऽग्निर्नैऋतो वायुरिति ॥

IX. दश लोकपालाः ॥

⁸अष्टलोकपालाधिकमूर्ध्वं ब्रह्माधः कृष्णः ॥

X. चतुर्दश लोकपालाः । तद्यथा ॥

दशलोकपालसकलं चंद्रः सूर्यः पृथ्व्यसुरः ॥

¹ I. reads चतुर्देवी. ² A marginal note in I. gives रोच लोच दीप्तौ । ³ I. reads पांडरा.
⁴ I. °प्रमहनी. ⁵ I. °सारनी. ⁶ The MSS. read चतुर्लोकपालाः. Grammatical
mistakes of this character have been corrected, without giving all the various readings.
⁷ I. विरुधक. ⁸ I. नैऋत्य. ⁹ I. °पाराधिक ऊ°.

XI. दश क्रोधाः । तद्यथा ॥

यमांतकः प्रज्ञांतकः पद्मांतको विघ्नांतकोऽचरट्किराजो नी-
लदंडो महाबल उष्णीषश्चक्रवर्ती संभराजश्चेति¹ ॥

XII. अष्टौ बोधिसत्त्वाः । तद्यथा ॥

मैत्रेयो गगनगंजः समंतभद्रो वज्रपाणिर्मैजुश्रीः² सर्वनि-
वरणविष्कंभी क्षितिगर्भः खगर्भश्चेति ॥

XIII. ³षड्योगिन्यः । तद्यथा ॥

वज्रवाराही यामिनी⁴ संचारणी संचासनी चांडिका चेति ॥

XIV. ⁵सप्तविधानुत्तरपूजा । ⁶तद्यथा ॥

वंदना पूजना पापदेशनानुमोदनाध्येषणा बोधिचित्तोत्पादः
परिणमना चेति ॥

¹ I. संभरा°. ² I. °विष्कंभी. ³ I. °योगिनी । त°. ⁴ I. संचारनी. ⁵ C. सप्तवि-
धानोत्तरपूजा ॥ सर्वेष्टेचाणुसंख्येष्ट प्रणामैः प्रणमाम्यहमित्यादिकं वंदना ॥१॥ मया बालेन मूढेन
यत्किंचित्पापमाचितमित्यादिकं पापदेशना ॥२॥ अपायदुःखविश्रामं सर्वसत्त्वैः कृतं शुभमि-
त्यादिकं पुण्यानुमोदना ॥३॥ रत्नत्रयं मे शरणमिति त्रिशरणगमनं ॥४॥ अद्य मे सफलं जन्मेत्या-
दिकं बोधिचित्तोत्पादः ॥५॥ इति सप्तविधानोत्तरपूजा ॥ बोधिचर्यावतारादिग्रंथे लिखितं ॥
As is seen, C. gives only a fivefold Pūgā; I. and F. give only six: I. वंदना, पापदे-
शना, अनुमोदना, त्रिशरणगमनं, अध्येषणा, बोधिचित्तोत्पाद; and F. वंदना, देशना, पूजना,
अनुमोदना, अध्येषणा, परिणामना चेति ॥ The list given in the text is in accordance
with that in the Chinese Version, in which, as in F., पूजना is substituted for
त्रिशरणगमनं. ⁶ C. and F. omit तद्यथा.

XV. ¹त्रीणि कुशलमूलानि ॥

बोधिचित्तोत्पाद आशयविशुद्धिरहंकारममकारपरित्यागश्चेति ॥

²XVI. चत्वारो ब्रह्मविहाराः ॥

मैत्री करुणा मुदितोपेक्षा चेति ॥

³XVII. षट् पारमिताः ॥

दानपारमिता शीलपारमिता क्षांतिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता चेति ॥

XVIII. दश पारमिताः ॥

⁴षट्पारमितासकलमुपायं प्रणिधिर्वलं ज्ञानं चेति ॥

XIX. चत्वारि ⁵संयहवस्तूनि ॥

दानं ⁶प्रियवचनमर्थचर्या ⁷समानार्थता चेति ॥

XX. पंचाभिज्ञाः ॥

दिव्यचक्षुर्दिव्यश्रोत्रं ⁸परचित्तज्ञानं पूर्वनिवासानुस्मृतिर्चर्चुद्धिश्चेति ॥

¹ त्रीणि मूलानि F. and Ch. Version, 'Three Roots.' ² In C. and Ch. V. this section is placed before section 19. ³ This section is omitted in F. and Ch. V. ⁴ I. °मिता-

सउपर, which seems intended for °मितासकलं; but C. and F. omit this word, and enumerate from दानपारमिता to प्रज्ञा, which is directly followed by उपाय and the other three Pāramitās. ⁵ F. °वस्तूनि तद्यथा दा°. ⁶ I. प्रियवरणं. ⁷ I. समानार्थं. F. सम-

नार्थता. ⁸ I. °श्रोत. ⁹ I., C. परिचि°. F. परचित्तभिज्ञं शुद्धिपादश्चेति.

XXI. चत्वार्यार्यसत्यानि । ¹तद्यथा ॥

²दुःखं समुदयो निरोधो मार्गश्चेति ॥

XXII. पंच स्कंधाः ॥

³रूपं वेदना संज्ञा ⁴संस्कारा विज्ञानं चेति ॥

XXIII. लोकोत्तरपंचस्कंधाः ॥

शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनस्कंधा इति ॥

⁶XXIV. द्वादशायतनानि ॥

चक्षुः¹⁰श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमन¹¹आयतनानि रूपगंधशब्दरस-
स्पर्शधर्म¹²आयतनानि चेति ॥

XXV. अष्टादश धातवः ॥

चक्षुः¹⁰श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमन¹¹नोरूपगंधशब्दरसस्पर्शधर्म¹²धातव-
श्चक्षुर्विज्ञान¹³श्रोत्रविज्ञानघ्राणविज्ञानजिह्वाविज्ञानकायविज्ञान-
मनोविज्ञानधातवश्चेति ॥

¹ I. omits तद्यथा. ² F. adds the word सत्य to each of the four words. ³ F. adds स्कंध to each of the five words.

⁴ I. संस्कारविज्ञाना चेति and C. संस्कारविज्ञानाश्चेति.

⁶ I. and C. विमुक्तिज्ञानस्कंधं; F. inserts दर्शन between ज्ञान and स्कंध, which reading is correct. ⁶ F. and Ch. V. leave out from sect. 24 to sect. 41. ⁷ I. श्रोत.

⁸ I., C. मनआयतनं रूपं.

⁹ I., C. धर्मधातु आयतनश्चेति.

¹⁰ श्रोत.

¹¹ मन

आयतनं रूपगंधशब्दरस, &c.

¹² I., C. धर्मधातु च.

¹³ C. left out.

¹⁴ I. मनविज्ञान चेति.

¹XXVI. तत्रैकादश रूपस्कंधाः ॥

चक्षुः ²श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायो रूपं शब्दो गंधो रसः
स्पर्शो विज्ञप्तिश्चेति ॥

XXVII. वेदना त्रिविधा ॥

³सुखा दुःखादुःखसुखा चेति ॥

XXVIII. संज्ञास्कंधः ॥

⁴निमित्तोद्ग्रहणात्मिका ॥

XXIX. संस्कारा द्विविधाः ॥

तत्र ⁵चित्तसंप्रयुक्तसंस्काराः चित्तविप्रयुक्तसंस्काराश्चेति ॥

XXX. चित्तसंप्रयुक्तसंस्काराश्चत्वारिंशत् । तद्यथा ॥

⁶वेदना संज्ञा ⁷चेतना ⁸छंदः स्पर्शो मतिः स्मृतिर्मनस्कारो
ऽधिमोक्षः समाधिः श्रद्धाप्रमादः ⁹प्रश्रब्धिरुपेक्षा हीरपत्रपा-
लोभो ऽद्वेषो ऽहिंसा वीर्यं मोहः ¹⁰प्रमादः ¹¹कौसीद्यम¹²श्राद्धं सत्या-
नमौ¹³द्वयमहीकतानपत्रपा क्रोध ¹⁴उपनाहः ¹⁵शाठ्यमीर्ष्या ¹⁶प्रदा-
नो म्रक्षो मात्सर्यं माया मदो विहिंसा ¹⁷वितर्को विचारश्चेति ॥

¹ This section is omitted in C.

² I. श्रोत्रं घ्रा°, read श्रोत्रः or श्रोत्रं.

³ C. सुखा-

दुःखसुखाश्चेति.

⁴ I. निमित्तो°.

⁵ C. omits these two long words, and passes from

तत्र to the title of the next section.

⁶ Left out in I.

⁷ Left out in C.

⁸ C. छंप.

⁹ I., C. प्रसन्न.

¹⁰ I., C. प्रमादः.

¹¹ I., C. कौसीत्यं.

¹² I. श्राद्ध. C. श्रद्धं.

¹³ I. उद्धव and C. उद्धव.

¹⁴ I. उपानह.

¹⁵ I. भार्य and C. सार्थं.

¹⁶ I. प्रदाम; C. प्रदानः; Mahāvvyutpatti प्रदाशः; and Abhidh. Vyākhyā, fol. 107 a, l. 2, प्रहास.

¹⁷ I., C. अवितर्कः सविचारश्चेति; Mahāvvyutpatti वितर्को विचारः.

XXXI. तत्र चित्तविप्रयुक्तसंस्कारास्त्रयोदश ॥

प्राप्तिरप्राप्तिः ¹सभागतासंज्ञिकं समाप्तिजीवितं जातिर्जरा
स्थितिरनित्यता नामकायः पदकायो ²व्यंजनकायश्चेति ॥

XXXII. त्रीण्यसंस्कृतानि । तद्यथा ॥

आकाशः प्रतिसंख्यानिरोधोऽप्रतिसंख्यानिरोधश्चेति ॥

XXXIII. षड् विषयाः । तद्यथा ॥

रूपं शब्दो गंधो रसः स्पर्शो ³धर्मश्चेति ॥

XXXIV. तत्र रूपं विषयस्वभावं ॥

नीलं पीतं लोहितमवदातं ⁴हरितं दीर्घं ह्रस्वं परिमंडलमुन्न-
तमवन्नतं ⁵सातं विसातंमच्छं धूमो रजो महिका छायातप आलो-
कोऽधंकारश्चेति ॥

XXXV. अष्टाविंशतिविधः शब्दः ॥

¹⁰सप्त पुरुषवाक्छब्दाः सप्त पुरुषहस्तादिशब्दाः । एत एवं
मनोज्ञभेदेनाष्टाविंशतिः ॥

¹ I., C. संतागता. ² °का याश्चेति. ³ From श्चेति of धर्मश्चेति down to परि of परिमंडलं the words are left out in I. ⁴ Mahāvvyutpatti has वृत्तं for हरितं. ⁵ उन्नत is left out in C. ⁶ I., C. अनतं. ⁷ Mahāvvyutpatti has शातं विसातं. ⁸ It ought to be सप्त; see Mahāvvyutpatti. ⁹ C. गंधकारश्चेति. ¹⁰ It was probably intended to write मनोज्ञामनोज्ञभेदेन. I. reads अष्टविध शब्द ॥ तद्यथा ॥ सत्यपुरुषवाक् शब्द सत्यं पुरुषहस्तादिशब्दं ॥ एतच्चवं मनोज्ञभेदेनाष्टाविंशतिः ॥ C. reads अष्टविधशब्दं ॥ तद्यथा ॥ सत्यपुरुषवाक्छब्दः । सत्यं पुरुषहस्तादिशब्दः ॥ एत एवं मनोज्ञभेदेनाष्टाविंशतिः ॥

XXXVI. रसः षड्विधः । तद्यथा ॥

मधुरोऽम्लो लवणः कटुस्तिक्तः कषायश्चेति ॥

XXXVII. चत्वारो गंधाः । तद्यथा ॥

सुगंधो दुर्गंधः समगंधो विषमगंधश्चेति ॥

XXXVIII. एकादश ¹स्मष्टयानि ॥

पृथ्वापस्तेजो वायुः ²स्रष्टव्यं कर्कशत्वं लघुत्वं गुरुत्वं शीतं
³जिघत्सा पिपासा चेति ॥

XXXIX. पंच महाभूतानि ॥

पृथ्वापस्तेजो वायुराकाशश्चेति ॥

XL. पंच भौतिकानि ॥

रूपं शब्दो गंधो रसः स्पर्शश्चेति ॥

XLI. 'विंशतिः शून्यताः । तद्यथा ॥

अध्यात्मशून्यता बहिर्धाशून्यताध्यात्मबहिर्धाशून्यता शून्यता-
शून्यता महाशून्यता परमार्थशून्यता संस्कृतशून्यतासंस्कृतशून्य-

¹ I. धर्मयानि. C. पर्ययानि.

² I. स्रष्टव्यं. C. स्रष्टव्यं.

³ I., C. जिघत्सा.

⁴ The list given here is that of MS. I. MS. C. has only eighteen against the given number in the title. Further, the order of the words in C. is different from that of I. We miss in C. प्रकृतिशून्यता and स्वभावशून्यता, and we find सुलक्षणशून्यता, for भावशून्यता in I. But 'the eighteen Śūnyatās' are better known than 'the twenty,' and the Chinese Version actually gives the title 'Eighteen Śūnyatās.' The Fragment does not give this section at all.

तात्पर्यतशून्यतानवराग्रशून्यतानवकारशून्यता प्रकृतिशून्यता सर्व-
धर्मशून्यता लक्षणशून्यतालक्षणशून्यता भावशून्यताभावशून्यता
स्वभावशून्यताभावस्वभावशून्यता परभावशून्यता चेति ॥

XLII. द्वादशंगप्रतीत्यसमुत्पादाः ॥

अविद्या संस्कारा विज्ञानं नामरूपं षडायतनं स्पर्शो वेदना
तृणोपादानं भवो ²जातिर्जरामरणं शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्यो-
पायासाश्चेति ॥

XLIII. सप्तचिंशद्वोधिपाक्षिका धर्माः ॥

चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि ॥४॥ चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि ॥८॥
चत्वार ऋद्धिपादाः ॥१२॥ पंचेन्द्रियाणि ॥१७॥ पंच बलानि ॥२२॥
सप्त बोध्यंगानि ॥२९॥ आर्याष्टांगिकमार्गश्चेति ॥३७॥

XLIV. ¹तत्र कतमानि स्मृत्युपस्थानानि । तद्यथा ॥

काये ⁵कायानुदर्शस्मृत्युपस्थानं ⁶वेदनायां वेदनानुदर्शस्मृत्यु-
पस्थानं ⁷चित्ते चित्तानुदर्शस्मृत्युपस्थानं ⁸धर्मे धर्मानुदर्शस्मृत्युप-
स्थानं ॥

¹ C. उपादानः. ² I. deest. ³ C. दुर्मनश्चेति ॥ F. omits the words
शोक &c., and adds °मरणमिति ॥ एवंविधं यद् द्वादशंगं ज्ञातव्यं ॥ ⁴ F. reads
तत्र चत्वारि स्मृ. ⁵ I. °ये कायानुदर्शस्मृ. C. °ये कायानुस्मृ. F. °ये कायानुदर्शस्मृ.
This अनुदर्शी or अनुदर्शे answers to the Pāli form Kāyānupassanā sati. ⁶ I. एव
वेदनास्मृ. C. एवं वेदनानुस्मृ. F. वेदनायां वेदनानुदर्शस्मृ. ⁷ I., C. चित्तस्मृ.
F. चित्ते चित्तानुदर्शस्मृ. ⁸ I., C. धर्मस्मृ. F. धर्मे धर्मानुदर्शस्मृ.

XLV. ¹ कतमानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि । तद्यथा ॥

उत्पन्नानां कुशलमूलानां संरक्षणं । अनुत्पन्नानां समुत्पादः ।
² उत्पन्नानामकुशलानां धर्माणां प्रहाणं । अनुत्पन्नानां पुनरनु-
 त्पादश्चेति ॥

XLVI. चत्वार ऋद्धिपादाः । तद्यथा ॥

छंदसमाधि³प्रहाणाय ⁴ संस्कारसमन्वागत ऋद्धिपादः । एवं
 चित्त ऋद्धिपादः । वीर्यं ऋद्धिपादः । मीमांसासमाधिप्रहाणाय
 संस्कारसमन्वागत ऋद्धिपादश्चेति ॥

XLVII. पंचेन्द्रियाणि । तद्यथा ॥

श्रद्धासमाधिवीर्यस्मृतिप्रज्ञेन्द्रियं चेति ॥

⁵ XLVIII. पंच बलानि ॥

श्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञाबलं चेति ॥

XLIX. सप्त बोध्यंगानि । तद्यथा ॥

⁶ स्मृतिसंबोध्यंगं धर्मप्रविचयसंबोध्यंगं वीर्यसंबोध्यंगं ⁷ प्रीति-
 संबोध्यंगं ⁸ प्रश्रविसंबोध्यंगं ⁹ समाधिसंबोध्यंगमुपेक्षासंबोध्यंग-
 मिति ॥

¹ F. चतुःसम्यक्प्रहाणानि । तद्यथा । अनुत्पन्नानां पापकानां विरमणाय । उत्पन्नानां परि-
 हरणाय । अनुत्पन्नानां कुश[ल]मूलानमुत्पादनाय उत्पन्नानां कुशलमूलानां बुद्धत्वं परिणामनाय
 भवति । ² I. उत्पन्नानां कुशलानां धर्मानां प्रहाणां । ³ C. प्रहाणाय । ⁴ I. संस्का-
 रसमारोपणता ऋ० । F. enumerates the principal words only, thus छंदचित्तवीर्यमीमांसा ।

⁵ This section is left out in C. ⁶ I. स्मृतिबोध्यं०. ⁷ I. प्रतिसं०.

⁸ C. प्रश्रवणाधिसंबो०. I. प्रमुचिसं. ⁹ Here ends the Fragment.

L. ¹आर्याष्टांगिकमार्गः ॥

सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्वाक् सम्यक्कर्मतः सम्यगा-
जीवः सम्यग्व्यायामः सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिश्चेति ॥

²एते सप्तत्रिंशद्वोधिपाक्षिका धर्माः ॥

LI. चतस्रः प्रतिसंविदः । तद्यथा ॥

धर्मप्रतिसंविदर्थप्रतिसंविन्निरुक्तिप्रतिसंविप्रतिभानप्रतिसं-
विच्चेति ॥

LII. चतस्रो ⁴धारण्यः । तद्यथा ॥

आत्मधारणी ग्रंथधारणी ⁵धर्मधारणी मंत्रधारणी चेति ॥

LIII. चत्वारि ⁶प्रतिशरणानि । तद्यथा ॥

अर्थप्रतिशरणता न व्यंजनप्रतिशरणता । ज्ञानप्रतिशरणता
न विज्ञानप्रतिशरणता । नीतार्थप्रतिशरणता न नेयार्थप्रतिश-
रणता । धर्मप्रतिशरणता न पुद्गलप्रतिशरणता चेति ॥

LIV. षडनुस्मृतयः ॥

बुद्धानुस्मृतिर्धर्मानुस्मृतिः संघानुस्मृतिस्त्यागानुस्मृतिः शी-
लानुस्मृतिर्देवानुस्मृतिश्चेति ॥

¹ I. °आस्तांगा मार्गः.

² C. omits एते सप्तत्रिं and reads शद्वोधि°.

³ Left out in I.

⁴ I. धारण्याणी ।

⁵ Left out in C.

⁶ I. पतिसरनानि ॥

LV. चत्वारि धर्मपदानि । तद्यथा ॥

अनित्याः सर्वसंस्काराः । दुःखाः सर्वसंस्काराः । ¹निरत्मानः
सर्वसंस्काराः । ²शान्तं निर्वाणं चेति ॥

LVI. दशाकुशलानि । तद्यथा ॥

³प्राणातिपातोऽदत्तादानं ⁴काममिथ्याचारो मृषावादः पैशुन्यं
पारुष्यं संभिन्नप्रलापोऽभिध्या व्यापादो मिथ्यादृष्टिश्चेति ॥

LVII. गतयः षट् । तद्यथा ॥

नरकस्तिर्यक् प्रेतोऽसुरो ⁵मनुष्यो देवश्चेति ॥

LVIII. षड् धातवः ॥

पृथ्व्यापस्तेजो वायुराकाशो ⁷विज्ञानं चेति ॥

LIX. अष्टौ विमोक्षाः । तद्यथा ॥

⁸रूपी रूपाणि पश्यति शून्यं । ⁹अध्यात्मारूपसंज्ञी बहिर्धारू-
पाणि पश्यति शून्यं । ¹⁰आकाशानन्त्यायतनं पश्यति शून्यं । विज्ञा-
नानन्त्यायतनं पश्यति शून्यं । आकिंचन्यायतनं पश्यति शून्यं ।

¹ I. निरात्मनः सर्वधर्माः.

² I. °निर्वाणश्चे°. C. °निर्वाणाश्चे°.

³ I. प्राणाति°.

⁴ I. कायमि°.

⁵ I. तिर्जैकः.

⁶ C. देवः । मनुष्यश्चेति ॥

⁷ °ज्ञानश्चेति I., C.

⁸ I. रूपरूपा°.

⁹ I. त्तरूप.

¹⁰ The third of the eight is left out both in I. and C. Mahāvīyutpatti has, for the third, the following: शुभं विमोक्षं कायेन साक्षात्कृतोपसंपद्य विहरत्ययं तृतीयो विमोक्षः ॥ And the Mahāparinibbānasuttam: Subham t'eva adhimutto hoti, ayam tatiyo vimokho.

नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं पश्यति शून्यं । संज्ञावेदयितनिरोधं पश्यति शून्यं चेति ॥

LX. पंचानंतरीणि । तद्यथा ॥

मातृवधः पितृवधोऽर्हद्वधस्तथागतदुष्टचित्तरुधिरौत्पादः संघ-
भेदश्चेति ॥

LXI. अष्टौ लोकधर्माः ॥

लाभोऽलाभः सुखं दुःखं यशोऽयशो निंदा प्रशंसा चेति ॥

LXII. नवांगप्रवचनानि । तद्यथा ॥

सूचं गेयं व्याकरणं गायोदानं जातकं ²वैपुल्यमंभुतधर्म उप-
देशश्चेति ॥

LXIII. ⁴द्वादश धूतगुणाः ॥

पेण्डपातिकस्त्रैचीवरिकः ⁵खलुपश्चाद्भक्तिको नैषद्विको यथा-
संस्तरिको वृक्षमूलिक एकासनिक आभ्यवकाशिक आरण्यकः
श्माशनिकः पांशुकूलिको ⁶नामतिकश्चेति ॥

¹ Laṅkāvatāra तथागतकाये दुष्ट⁰ and Mahāvvyutpatti तथागतस्यातिके दुष्ट⁰. ² I. has वृत्तक (इतिवृत्तक) before वैपुल्य, which would give ten words. ³ I., C. सभुतधर्म.

⁴ In Pāli there are enumerated thirteen, thus: 3. Pindapātikaṅgam; 2. Tekīvarikaṅgam; 7. Khalupakkhābhattikaṅgam; 13. Nesaggikaṅgam; 12. Yathāsanthatikaṅgam; 9. Ruk-khamūlikaṅgam; 5. Ekāsanikaṅgam; 10. Abbhokāsikaṅgam; 8. Ārañṇakaṅgam; 11. So-sānikaṅgam; 1. Pamsukūlikaṅgam; 4. Sapadānakārikaṅgam; 6. Pattapindikaṅgam.

⁵ I. आसन्न.

⁶ I. नामंति⁰

LXIV. दश भूमयः ॥

प्रमुदिता विमला प्रभाकर्यर्चिष्मती सुदुर्जयाभिमुखी दूरंगमा-
चला साधुमती धर्ममेघा चेति ॥

LXV. समंतप्रभा निरुपमा ज्ञानवती ॥

¹ एताः सहितास्त्रयोदश भूमयः ॥

LXVI. पंच ² चक्षुषि ॥

मांसचक्षुर्धर्मचक्षुः प्रज्ञाचक्षुर्दिव्यचक्षुर्बुद्धचक्षुश्चेति ॥

LXVII. षट् क्लेशाः ॥

रागः ³ प्रतिघो मानोऽविद्या कुदृष्टिर्विचिकित्सा चेति ॥

LXVIII. पंच दृष्टयः ॥

⁴ सत्कायदृष्टिरंतयाहदृष्टिर्मिथ्यादृष्टिर्दृष्टिंपरामर्शः शीलव्रत-
परामर्शः ॥

LXIX. चतुर्विंशतिरूपक्लेशाः । तद्यथा ॥

क्रोध ⁷ उपनाहो म्रक्षः प्रदाश ईर्ष्या मात्सर्यं शाठ्यं माया
मदो विहिंसाह्रीरनपत्रपा स्त्यानमश्राद्यं ⁹ कौसीद्यं ¹⁰ प्रमादो

¹ I. एता सहितयो त्र०. C. omits the two words, एताभिः सहितास्त्र०? ² I. चक्षुषि.
C. चक्षुः. ³ C. प्रतिघं. ⁴ I. सदृका०. ⁵ I. संव्या०. C. संतर्प्या०. ⁶ I., C. ० प्रामथ.
⁷ I., C. उपन. ⁸ I., C. अस्त्री. ⁹ Left out in I. ¹⁰ I. प्रमोद.

¹मुषितस्मृतिर्विक्षेपोऽसंप्रजन्यं ²कौकृत्यं ³मिद्धं वितर्को ⁴विचारश्चेति ॥

LXX. पंचाहाराः ॥

ध्यानाहाराः ⁵कवलीकाराहाराः प्रत्याहाराः स्पर्शाहाराः ⁶संचेतनिकाहाराश्चेति ॥

LXXI. पंच भयानि ॥

आजीविकभयमशोकभयं मरणभयं दुर्गतिभयं ⁷पर्वदसाद्यभयं चेति ॥

LXXII. चत्वारि ध्यानानि । तद्यथा ॥

सवितर्कसविचारं विवेकजं प्रीतिसुखमिति प्रथमध्यानं । अध्यात्मप्रमोदनात्प्रीतिसुखमिति द्वितीयं । उपेक्षास्मृतिसंप्रजन्यं सुखमिति तृतीयं । उपेक्षास्मृतिपरिशुद्धिरदुःखासुखा वेदनेति चतुर्थं ध्यानमिति ॥

LXXIII. त्रयो विमोक्षाः ॥

¹¹शून्यतोऽ¹²निमित्तोऽ¹³प्रणिहितश्चेति ॥

¹ I., C. सुखित°. ² I. कौत्तां. ³ I. मित्यं. C. मिधं. See Saddharmapundarika XVI, 26 (p. 319). ⁴ C. विरागश्चेति. ⁵ I., C. कवलीकाराः. Pāli kavalīnkāra°. Mahāvūyutpatti कवलीकार°. Abhidh. Vyākhyā कवलीकर°. See Lalitavist. p. 330. ⁶ I. पञ्चे उतिकाहाराः चेति ॥ ⁷ I. °सावय भयं. C. °भयश्चेति. ⁸ I. °प्रसादनाप्र°. ⁹ I. °सुखा नित्य (?) स्मृति चे°. C. °सुखं चित्त -- वेति द्वि°. ¹⁰ I. °संप्रजन्यं. C. संप्रजन्य सु°. ¹¹ C. शून्यताः. I. शून्यता. Cf. Pāli Suññato. ¹² I. अनिमित्ता. C. अनिहितः. ¹³ C. प्रणिहितश्चेति.

LXXIV. बोधिसत्त्वानां दश ¹वशिताः ॥

आयुर्वशिता चित्तवशिता परिष्कारवशिता ²धर्मवशितर्द्धि-
वशिता जन्मवशिताधिमुक्तिवशिता प्रणिधानवशिता कर्मवशिता
ज्ञानवशिता ³चेति ॥

LXXV. बोधिसत्त्वानां दश बलानि । तद्यथा ॥

अधिमुक्तिबलं ⁴प्रतिसंख्यानबलं भावबलं क्षांतिबलं ज्ञान-
बलं प्रहाणबलं समाधिबलं प्रतिभानबलं पुण्यबलं प्रतिप-
त्तिबलं चेति ॥

LXXVI. तथागतस्य दश बलानि । तद्यथा ॥

⁵स्थानास्थानज्ञानबलं कर्मविपाकज्ञानबलं नानाधातुज्ञान-
बलं ⁶नानाधिमुक्तिज्ञानबलं ⁷सत्त्वेन्द्रियपरापरज्ञानबलं ⁸सर्वत्र-
गामिनीप्रतिपत्तिज्ञानबलं ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिसंक्ले-
शव्यवदानव्युत्थानज्ञानबलं पूर्वनिवासानुस्मृतिज्ञानबलं च्युत्यु-
त्पत्तिज्ञानबलमाश्रवक्ष्यज्ञानबलं चेति ॥

LXXVII. चत्वारि वैशारद्यानि । तद्यथा ॥

अभिसंबोधिवैशारद्यमाश्रवक्ष्यज्ञानवैशारद्यं ⁹नैर्वाणिकमा-
र्गावतरणवैशारद्यं चेति ॥

¹ C. बलानि.

section are left out in C.

² This and all down to बलानि in the title of the next

³ I. °चेति.

⁴ I. प्रतिसंख्यानब°.

⁵ I. स्थानोत्थाणज्ञा°. C. ज्ञानास्थानसंस्थानबलं.

⁶ I., C. नानाविमुक्ति°. Lalitaviss°.

and the Pāli list नानाधिमु°.

⁷ C. °द्रियवरज्ञा°.

⁸ I., C. °गामिनप्र°.

⁹ Left out in I. and C.

The Mahāvīyutpatti gives संतरायिकधर्मानन्यथावनिश्चितव्याक-
रणवैशारद्यं ॥

LXXVIII. पंच मात्सर्याणि ॥

धर्ममात्सर्यं लाभमात्सर्यमावासमात्सर्यं कुशलमात्सर्यं वर्ण-
मात्सर्यं चेति ॥

LXXIX. अष्टादशवेणिका बुद्धधर्माः । तद्यथा ॥

नास्ति तथागतस्य स्वलितं² । नास्ति³ रवितं । नास्ति⁴ मुषि-
तस्मृतिता । नास्त्यसमाहितचित्तं । नास्ति नानात्वसंज्ञा । नास्त्यप्र-
तिसंख्यायोपेक्षा । नास्ति छंदपरिहाणिः । नास्ति वीर्यपरिहाणिः ।
नास्ति स्मृतिपरिहाणिः । नास्ति⁶ समाधिपरिहाणिः । नास्ति
प्रज्ञापरिहाणिः । नास्ति विमुक्तिपरिहाणिः ।⁷ नास्ति विमुक्तिज्ञा-
नदर्शनपरिहाणिः ।⁸ सर्वकायकर्मज्ञानपूर्वगमज्ञानानुपरिवृत्तिः ।
⁹ सर्ववाक्कर्मज्ञानपूर्वगमज्ञानानुपरिवृत्तिः ।¹⁰ सर्वमनस्कर्मज्ञान-
पूर्वगमज्ञानानुपरिवृत्तिः ।¹¹ अतीते ऽध्वन्यसंगमप्रतिहतज्ञानं ।¹²
¹³ प्रत्युत्पन्ने ऽध्वन्यसंगमप्रतिहतज्ञानदर्शनं चेति ॥

LXXX. चत्वारो माराः । तद्यथा ॥

स्कंधमारः क्लेशमारो देवपुत्रमारो मृत्युमारश्चेति ॥

¹ I. आवाशमा° C. आवाणमा°.
² C. स्फलितं.
³ C. °स्ति चित्तं.
⁴ I., C. सुखितस्मृ°
⁵ I. नास्ति प्रतिसंख्यायोपे°.
⁶ I. °स्ति परिसमाधिहाणिः.
Ch. Version omits this.
⁷ Mahāvvyut. omits this.
⁸ C. °कार्यकर्माज्ञानपूर्वेति ।
महाज्ञानानुपरिवृत्तिः । I. °पूर्वगमन ज्ञा°.
⁹ C. °वाक्कर्माज्ञा° I. सर्वं च वाक्क°.
¹⁰ I. सर्वं च मनस्तगज्ञान°.
¹¹ C. °न्यसंगमरिहत° I. गम परिहृत°.
¹² Left
out in both MSS., but supplied in Mahāvvyutpatti अनागते ऽध्वन्यसंगमप्रतिहतं ज्ञानदर्शनं
प्रवर्तते ।
¹³ I. °गमपतिहतं ज्ञा° र्शनश्चेति.

LXXXI. चत्वारि श्रद्धांगानि । तद्यथा ॥

¹आर्यसत्यं चिरत्नं ²कर्म कर्मफलं चेति ॥

LXXXII. नवानुपूर्वसमाधिसमापत्तयः । तद्यथा ॥

चत्वारि ध्यानानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयो ³निरोधसमाप-
त्तिश्चेति ॥

LXXXIII. द्वात्रिंशलक्षणानि । तद्यथा ॥

चक्रांकितपाणिपादतलता । ⁴सुप्रतिष्ठितपाणिपादतलता ।
⁵जालाबलवद्वाङ्गुलिपाणिपादतलता । मृदुतरुणहस्तपादतल-
ता । ⁶सप्पोत्सदता । दीर्घाङ्गुलिता । ⁷आयतपाणिता । ⁸ऋजुगात्रता ।
⁹उत्सङ्गपादता । ¹⁰ऊर्ध्वाग्ररोमता । ऐनेयजङ्घता । ¹¹प्रलंबबाहुता ।
¹²कोषगतवस्तिगुह्यता । सुवर्णवर्णता । ¹³शुक्लच्छविता । ¹⁴प्रदक्षिणा-
वर्तकरोमता । ¹⁵ऊर्णालंकृतमुखता । ¹⁶सिंहपूर्वातकायता । ¹⁷सुसं-
वृतस्कंधता । ¹⁸चितांतरांशता । रसरसाग्रता । ¹⁹न्यग्रोधपरिमंडलता ।

¹ I. आर्यस°. ² C. कर्मा. ³ I. °धसमाधिकश्चेति ॥ ⁴ C. सद्य-
नतिष्ठित°. ⁵ I. जालाबलवद्वाङ्गुलिपाणि°. Burnouf, Lotus, p. 573, जालाबलव-
द्वाङ्गु°. ⁶ I. सप्पोत्सदता. C. सकाच्छन्दताः. Mahāvvyut. सप्पोत्सदः. ⁷ I. आयतपाणिता.
C. आयतपाणिष्ठिताः. ⁸ C. ऋजुगा°. ⁹ I. उत्सङ्गपादता. C. उत्सङ्गपा°. See Lotus,
p. 573. ¹⁰ I. ऊर्ध्वदिरो°. ¹¹ I. पद्मरुवाहुता. C. पद्मरुवाहताः. Cf. Mahāvvyut.
स्थितानयनतुप्रलंबबाहुता. ¹² I. °वस्तिगुह्यता. C. °वस्तिगुह्यताः. ¹³ I. शुक्ल°. ¹⁴ I. °शावन्नैक°. C. °शावन्नैक°. ¹⁵ I. ऊर्णालंकृत°. C. उर्णालंकृतिमु°. ¹⁶ Lalitavist.
°पूर्वाङ्का°. ¹⁷ I, C. सुसंभृत°. Mahāvvyut. सुसंवृत°. ¹⁸ I. चितांतरागता.
C. चित्तरागताः. Mahāvvyut. चितांतरांसः. ¹⁹ C. न्यग्रोध°.

उष्णीषशिरस्कता । ¹प्रभूतजिह्वा । सिंहहनुता । शुक्लहनुता । ²सम-
दंतता । ³हंसविक्रांतगामिता । ⁴अविरलदंतता । समचत्वारिंशहं-
तता । अभिनीलनेत्रता । ⁵गोपक्षनेत्रता चेति ॥

LXXXIV. अशीत्यनुव्यंजनानि । ⁶तद्यथा ॥

ताम्रनखता । स्निग्धनखता । ⁷तुंगनखता । ⁸छत्रांगुलिता । ⁹चि-
त्रांगुलिता । अनुपूर्वांगुलिता । ¹⁰गूढशिरता । ¹²नियंथिशिरता ।
गूढगुल्फता । ¹³अविषमपादता । सिंहविक्रांतगामिता । नागविक्रां-
तगामिता । हंसविक्रांतगामिता । वृषभविक्रांतगामिता । प्रदक्षिण-
गामिता । चारुगामिता । अवक्रगामिता । ¹⁴वृत्तगात्रता । ¹⁵मृष्टगात्र-
ता । अनुपूर्वगात्रता । शुचिगात्रता । मृदुगात्रता । विशुद्धगात्रता ।
परिपूर्णव्यंजनता । ¹⁶पृथुचारुमंडलगात्रता । समक्रमता । विशुद्धने-
त्रता । ¹⁷सुकुमारगात्रता । अदीनगात्रता । उत्साहगात्रता । गंभीर-
कुक्षिता । ¹⁸प्रसन्नगात्रता । ¹⁹सुविभक्तांगप्रत्यंगता । वितिमिरशुद्धा-
लोकाता । ²⁰वृत्तकुक्षिता । ²¹मृष्टकुक्षिता । ²²अभुयकुक्षिता । क्षामकुक्षिता ।

¹ C. has प्रसन्नखरता (for ब्रह्मखरता ?) for those two words in I.
C. समंतता. Mahāvīyut. समदंतः.

³ I., C. °क्रांतगामिता.

⁵ C. गोपक्षभूता.

⁶ C. omits तद्यथा.

⁷ I. तुंगनता.

⁹ I. चित्रांगुलिता.

¹⁰ Left out in C. I. अनुपूर्वांगुलिता.

¹² I. नियंथिशिरः. C. नियंथिः.

¹³ I. अविषमः.

¹⁵ C. मृदुगात्रता.

¹⁶ C. पृथुचारुः.

¹⁷ I. कुसुमाः.

¹⁹ C. सुविभक्तांगः.

²⁰ I. वृत्तकुक्षिता. C. वृत्तकुक्षिता.

¹⁸ I. प्रसन्नगात्रता.

²¹ I., C. अभयकुक्षिता.

²² I. अक्षोमः.

Lalitavist. वृत्तकुक्षिः.

² I. समंततता.

⁴ I. अविरलदंतता.

⁸ I. छत्रांगुलिता.

¹¹ I. गूढशिः.

¹⁴ I. वृत्तगामिता.

गंभीरनाभिता।¹ प्रदक्षिणावर्तनाभिता। समंतप्रासादिकता।² शुचि-
समुदाचारता।³ व्यपगततिलकगात्रता।⁴ तूलसदृशसुकुमारपाणि-
ता।⁵ स्निग्धपाणिलेखता। गंभीरपाणिलेखता। आयतपाणिलेख-
ता। नात्यायतवचनता। बिंबप्रतिबिंबोष्ठता।⁷ मृदुजिह्वता। तनु-
जिह्वता। रक्तजिह्वता।⁸ मेघगार्जिघोषता। मधुरचारुमंजुस्वरता।
⁹ वृत्तदंष्ट्रता।¹⁰ तीक्ष्णदंष्ट्रता।¹¹ शुक्लदंष्ट्रता।¹² समदंष्ट्रता।¹³ अनुपूर्वदं-
ष्ट्रता। तुंगनासता। शुचिनासता। विशालनयनता। चित्रपक्ष्मता।
¹⁴ सितासितकमलदलनयनता।¹⁵ आयतभ्रूकता।¹⁶ शुक्लभ्रूकता। सु-
स्निग्धभ्रूकता।¹⁷ पीनायतभुजलता।¹⁸ समकर्णता।¹⁹ अनुपहतकर्णेन्द्रि-
यता।²⁰ अविम्लानललाटता। पृथुललाटता।²¹ सुपरिपूर्णोत्तमां-
गता।²² भ्रमरसदृशकेशता।²³ चित्रकेशता।²⁴ गुडाकेशता। असंमुणि-
तकेशता।²⁵ अपरुषकेशता। सुरभिकेशता।²⁶ श्रीवत्समुक्तिकनंद्या-
वर्तलक्षितपाणिपादतलता चेति॥

LXXXV. चक्रवर्तिनां सप्त रत्नानि । तद्यथा ॥

चक्ररत्नमश्वरत्नं हस्तिरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं खड्गरत्नं²⁷ परि-
णायकरत्नं चेति॥

- ¹ C. °स्निग्धवर्त° . ² C. शुचिसमुदाचारता . ³ I. °ततैलकानगा° . C. ततैलकोलगा° .
⁴ I. तुलसदृशसुकुमार° . C. सदृशसुकुमार° . ⁵ I., C. °लेखिता . ⁶ I. °लेषता . ⁷ The
same word is repeated twice in C. ⁸ I. °गर्जित° . ⁹ I. वृत्तदंष्ट्रता . ¹⁰ I. °क्ष्णदंष्ट्रता .
¹¹ I. सुस्थादंष्ट्रता . ¹² I. °दृष्टता . ¹³ I. °पूर्वदंष्ट्रता . ¹⁴ I. सीतासीतकमलदलनयनता .
C. सीतोसीतकमलदलनेयनता . ¹⁵ I. आयतभ्रूकता . ¹⁶ I. शुक्लभ्रू° . ¹⁷ C. °तभुजेला° .
¹⁸ I. समकर्णता . ¹⁹ I. °तकर्णेन्द्रिय° . ²⁰ C. °रिस्थावलला° . ²¹ I. °पूर्णात्तुमांग° .
C. °पूर्णात्तमांग° . ²² I., C. °सदृशकेश° . ²³ I. °चक्रकेशता . ²⁴ I. गुह्यकेश° .
C. गुह्यकेश° . ²⁵ I. अपरुषकेशता . C. अपरुषकोता . ²⁶ I. °नधचतुलक्षि-
तपाणिपादात° . C. नंद्यावर्तुलेनितपाणिपादातनाता . ²⁷ I. परिनायक° .

LXXXVI. तत्र त्रयोऽ¹ध्यानः । ²तद्यथा ॥
अतीतो³ऽध्यानागतो⁴ऽध्या ⁵प्रत्युत्पन्नोऽध्या चेति ॥

LXXXVII. चत्वारः ⁶कल्पाः । तद्यथा ॥
⁷अंतरकल्पा महाकल्पाः शून्यकल्पाः सारकल्पाश्चेति ॥

LXXXVIII. चत्वारि ⁸युगानि । तद्यथा ॥
⁹कृतयुगं चेतां ¹⁰द्वापरं ¹¹कलियुगं चेति ॥

LXXXIX. लोकद्वयं । ¹²तद्यथा ॥
सत्त्वलोको भाजनलोकश्चेति ॥

XC. ¹³चत्वारो योनयः । तद्यथा ॥
अंडजः संस्वेदजो ¹⁴जरायुज उपपादुकश्चेति ॥

XCI. पंच कषायाः । ¹⁵तद्यथा ॥
क्लेशकषायो दृष्टिकषायः ¹⁶सत्त्वकषाय ¹⁷आयुःकषायः कल्प-
कषायश्चेति ॥

¹ I. अध्यानः. ² C. omits तद्यथा. ³ I. अध्या. ⁴ I. अध्या. ⁵ I. प्रत्युत्पन्नाऽध्या.
⁶ C. कल्पाः and the same in the following four words. C. omits तद्यथा. ⁷ I. अनुतरक°.
C. अनुतरक°. I. रुणा and शर्शि for शून्य and सार. ⁸ I., C. युगाः. C. omits तद्यथा.
⁹ I. कृतयुग. C. कृतयुगः. ¹⁰ I. द्वाप. C. द्वापरः. ¹¹ I., C. करियुगश्चेति.
¹² C. omits तद्यथा. ¹³ I. चतुर्योनिषु. C. चतुर्योनिः. C. omits तद्यथा. ¹⁴ I. °युज.
¹⁵ C. omits तद्यथा. ¹⁶ I. सूत्रक°. ¹⁷ I. सस्क°.

XCII. ¹त्रयः सत्त्वाध्याः । तद्यथा ॥

पूर्वातकोटिपरिज्ञाया अपरांतकोटिपरिज्ञायाश्चतुर्मारकोटि-
परिज्ञायाश्चेति ॥

XCIII. दश ज्ञानानि । तद्यथा ॥

दुःखज्ञानं ³समुदयज्ञानं निरोधज्ञानं ⁴मार्गज्ञानं धर्मज्ञान-
⁵मन्वयज्ञानं ⁶संवृतिज्ञानं परचित्तज्ञानं क्षयज्ञानमनुत्पादज्ञानं
चेति ॥

XCIV. पंच ज्ञानानि । ⁸तद्यथा ॥

आदर्शनं समतां ⁹प्रत्यवेक्षणं ¹⁰कृत्यानुष्ठानं ¹¹सुविशुद्ध-
धर्मधातुज्ञानं चेति ॥

XCV. द्वे ¹²सत्ये । तद्यथा ॥

¹³संवृतिसत्यं परमार्थसत्यं चेति ॥

XCVI. ¹⁴चतुरार्यसत्येषु षोडश क्षांतिज्ञानलक्षणाः । तद्यथा ॥

दुःखे धर्मज्ञानक्षांतिर्दुःखे धर्मज्ञानं ¹⁵दुःखेऽन्वयज्ञानक्षांति-
र्दुःखेऽन्वयज्ञानं । समुदये धर्मज्ञानक्षांतिः समुदये धर्मज्ञानं

¹ C. तत्र सत्त्वाध्याः तद्यथा कतमा. I. तत सत्त्वोध्याः. ² I. चतुमारटोपरि°. C. °परिज्ञेयाः ।
चेति ॥ ³ I. reads मयासमुदयः. ⁴ Left out in C. ⁵ I., C. अर्थयः.
⁶ I., C. संवृत्तिः. ⁷ °ज्ञानश्चेति. ⁸ Omitted in C. ⁹ C. °चेक्षणा.
¹⁰ I., C. °नुष्ठानं. ¹¹ I., C. °ज्ञानश्चेति. ¹² I. सत्य । त°. ¹³ I., C. संवृत्ति°. ¹⁴ I. चतुरार्यसत्ये°. ¹⁵ I. दुःखेताद्वयज्ञा°. C. दुःखे अद्वय°. Afterwards C. and I. both
read °द्वय for अन्वय°.

समुदयेऽन्वयज्ञानक्षांतिः समुदयेऽन्वयज्ञानं । निरोधे धर्मज्ञानक्षांतिर्निरोधे धर्मज्ञानं निरोधेऽन्वयज्ञानक्षांतिर्निरोधेऽन्वयज्ञानं । ¹ मार्गे धर्मज्ञानक्षांतिर्मार्गे धर्मज्ञानं मार्गेऽन्वयज्ञानक्षांतिर्मार्गेऽन्वयज्ञानं चेति ॥

XCVII. ² तत्र दुःखसत्ये चत्वार आकाराः । ³ तद्यथा ॥

⁴ अनित्यतो ⁵ दुःखतः शून्यतो ⁶ ऽनात्मतश्चेति ॥

XCVIII. ⁷ समुदयसत्ये चत्वार आकाराः । तद्यथा ॥

⁸ हेतुतः समुदयतः प्रभवतः प्रत्ययतश्चेति ॥

XCIX. निरोधसत्ये चत्वार आकाराः । तद्यथा ॥

निरोधतः ⁹ शांततः प्रणीततो ¹⁰ निःसरणतश्चेति ॥

C. मार्गसत्ये चत्वार आकाराः । तद्यथा ॥

मार्गतो न्यायतः प्रतिपत्तितो ¹¹ नैर्याणिकश्चेति ॥

CI. चत्वारः समाधयः । तद्यथा ॥

आलोक° वृतालोक° एकादशप्रतिष्ठ° ¹² आनंतर्यसमाधिश्चेति ॥

¹ I. reads मार्गो throughout. ² I. and C. read °सत्य in the titles of this and the following four sections. ³ C. omits तद्यथा. ⁴ I. अनित्यचः. ⁵ C. दुःखै. I. खः. ° I. सनात्म°. ⁷ I. सर्वदुयसंता चत्वार आरानि। C. omits तद्यथा. ⁸ I. हेततः. ⁹ Left out in I. ¹⁰ I., C. सरणश्चेति. Mahāvīyut. निःसरणः. ¹¹ I. नैर्याणिक°. C. नैर्याणिक°. Mahāvīyut. नैर्याणिकः. ¹² I. आनन्तर्य°.

CII. ¹तत्राष्टौ - - - पुद्गलाः । तद्यथा ॥

स्रोतआपन्नफलप्रतिपन्नकः स्रोतआपन्नः ²सकृदागामिफल-
प्रतिपन्नकः सकृदागाम्यनागामिफलप्रतिपन्नकोऽनागाम्यहंत्फ-
लप्रतिपन्नको ⁴ऽहंश्चेति ॥

CIII. ⁵तथाष्टौ प्रतिपुद्गलाः । तद्यथा ॥

अद्वानुसारी धर्मानुसारी ⁶स्रोतआपन्नो ⁷देवकुलंकुलो ⁸मनु-
ष्यकुलंकुलः सकृदागामिफलः अद्वविमुक्तिर्दृष्टिप्राप्त एकवीचिको
ऽनागाम्यंतरापरिनिर्वाय्युपहत्यपरिनिर्वाय्यभिसंस्कारपरिनिर्वा-
यी श्रुतो ¹⁰ऽर्द्धश्रुतः सर्वास्तान्श्रुतो ¹¹दृष्टधर्मसमः कायसाक्षी खद्व-
श्चेति ॥

CIV. ¹²MS. I.

तदनु द्वादशाकारधर्मचक्रप्रवतकं कटमतः । तद्यथा । इदं दुःख-
मार्यसत्यमिति भिक्षवः पूर्वमनुश्रुय तेषु धर्मेषु योनिस्सो मनसि-
गवतः चक्षुरुदपादि । ज्ञानमुत्पादि चित्तोत्पादि । चुत्रिरुदपादि ।
इत्येकपरिचतकः १ इदं दुःखमार्यसत्यं स तत्र खल्वभिज्ञातं इति भि-
क्षवः । इत्यादि पूर्ववदितियः ॥ इदं दुःखसमुदयमार्यसत्त्वं तत्र खल्व-

¹ I., C. तत्राष्टौ मंजुपुरं चृपुंगलाः ।

² I., C. सकृदागा°.

³ C. °प्रतिपन्नः.

⁴ I. अहंश्चेति. C. अहतश्चेति.

⁵ I. तद्यथा. C. तथा.

⁶ I. श्रोत आपुनु.

⁷ C. देवकफलगतः.

⁸ C. मनुष्यगनंगनः. I. मनुष्यगनंगनः.

⁹ I. अंतरायपरि°.

¹⁰ I. अर्द्धश्रुतः.

¹¹ C. दृष्टधर्म°.

¹² This part of the MSS. is so full of blunders, that it seems more useful to give the exact text of both MSS. It is clearly a quotation from some such a passage as Lalitavistara, p. 542; Mahāvagga I, 6, 23 seq.

भिज्ञाय प्रहीणमिति हित्यादि तृतीयः। तथा इदं दुःखनिरोधआर्य्य-
सत्यमिति हिप्रत्येकः ॥ इदं दुःखनिरोधआर्य्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय
शास्त्रात् कर्त्तव्यमिति हित्य द्वितीयः। इदं दुःखनिरोधआर्य्यसत्य
तत्र खलु भिज्ञाय शास्त्रात् द्वितीय। तद्यथा इदं दुःखमार्गगामि-
नि प्रतिपदार्य्यसत्येमिति त्येक ॥ इदं दुःखमोक्षगामिनी प्रतिप
इत्यार्य्यसत्यं तत्र खलु भिज्ञाय भावयितव्यमिति हि भिष्व इत्यादि
तृतीयः ॥ परिवर्त्त इत्येव द्वादशाकारधर्मचक्रप्रवर्त्तनमिति ॥

MS. C.

तदनु द्वादशाकारधर्मचक्रप्र-
वर्त्तकः। कतमत। इदं दुःखमार्य-
सत्यमिति भिष्वः। पूर्वमनुश्रु-
यतेषु धर्मेषु योनिसो मनसिग-
वतः॥ चक्षुरुदपादि। ज्ञानमुत्पा-
दि चित्तोत्पादि। चुचिरुत्पादि॥
इत्येकपरिवर्त्तकं इदं दुःखमार्य-
सत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय परिज्ञा-
तमिति हि भिष्वः। पूर्वम-
नुश्रुयतेषु योनिसो मनसिङ्ग-
वृतः॥ इति द्वितीयः॥ इदमार्य-
सत्यं तत्र खल्वभिज्ञातं इति भि-
ष्वः। इत्यादि पूर्ववदितियः॥

Restored Text.

तदत्र द्वादशाकारधर्मचक्रप्र-
वर्त्तकं। कतमत। इदं दुःखमार्यस-
त्यमिति(मे) भिष्वः पूर्वमननु-
श्रुतेषु धर्मेषु योनिशो मनसिकु-
र्वतः चक्षुरुदपादि ज्ञानमुदपादि
विद्योदपादि भूरिरुदपादीत्येकं
परिवर्त्तकं। इदं दुःखमार्यसत्यं
तत्र खल्वभिज्ञाय परिज्ञातमिति
हि(मे) भिष्वः पूर्वमननुश्रुतेषु
धर्मेषु योनिशो मनसिकुर्वत इति
द्वितीयं। इदं दुःखमार्यसत्यं तत्र
खल्वभिज्ञाय परिज्ञातमिति भि-
ष्व इत्यादि पूर्ववदिति तृतीयं॥

E

[III. 5.]

इदं दुःखसमुदयमार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय प्रहीणमिति हीत्यादि तृतीयं ॥

तथा इदं दुःखनिरोधआर्यसत्यमिति हि प्रत्येकः ॥ इदं दुःखनिरोधआर्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय साक्षात् कर्तव्यमिति हीत्यादि । द्वितीयः । इदं दुःखनिरोधआर्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय साक्षात्कृतमिति द्वितीयः ।

तथा इदं दुःखमार्गगामिनी प्रतिपदार्थ सत्यमिति प्रत्येक । इदं दुःखमोक्षगामिनी प्रतिपत् ॥ इत्यार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञायभा-

[तथेदं दुःखसमुदयमार्यसत्यमिति प्रत्येकं । इदं दुःखसमुदयमार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय प्रहीतव्यमिति द्वितीयं ।] इदं दुःखसमुदयमार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय प्रहीणमिति हीत्यादि तृतीयं ।

तथेदं दुःखनिरोधमार्यसत्यमिति हि प्रत्येकं । इदं दुःखनिरोधमार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय साक्षात्कर्तव्यमिति हीत्यादि द्वितीयं । इदं दुःखनिरोधमार्यसत्यं तत्र खल्वभिज्ञाय साक्षात्कृतमिति तृतीयं ॥

तथेदं ¹दुःखमार्गगामिनी प्रतिपदित्यार्यसत्यमिति प्रत्येकं । इदं दुःखमोक्षगामिनी प्रतिपदित्यार्यसत्यं तत्र खल्वभिवि-

¹ It ought to be दुःखनिरोधमार्गगामिनी, or, as the MS. gives afterwards, दुःखमोक्षगामिनी.

तव्यमिति हि भिस्सव इत्यादि
तृतीयः

ज्ञाय भावयितव्यमिति हि भि-
स्सव इत्यादि द्वितीयं ।

[इदं दुःखमोक्षगामिनी प्र-
तिपदित्यार्यसत्यं तत्र खल्वभि-
ज्ञाय भावितमिति तृतीयं ॥]

परिवर्त्त इत्येव द्वादशाकार-
धर्मचक्रप्रवर्त्तनमिति ॥ ॥

CV. तत्र दानं त्रिविधं । तद्यथा ॥

धर्मदानमांमिषदानं मैत्रीदानं चेति ॥

CVI. शीलं त्रिविधं । ²तद्यथा ॥

संभारशीलं कुशलसंयाहशीलं सत्त्वार्थक्रियाशीलं चेति ॥

CVII. क्षांतिस्त्रिविधा । तद्यथा ॥

³धर्मनिध्यानक्षांतिर्दुःखाधिवासनाक्षांतिः ⁴परोपकारधमक्षां-
तिश्चेति ॥

CVIII. वीर्यं त्रिविधं । तद्यथा ॥

⁵संनाहवीर्यं प्रयोगवीर्यं ⁶परनिष्ठावीर्यं चेति ॥

¹ I. सामियदा°.

² C. omits from here to section CXVII. I. reads समर.

³ C. धर्मेण.

⁴ C. °रधर्मान.

⁵ I. सना°.

⁶ I. परिनिष्ठा°.

CIX. ध्यानं त्रिविधं । तद्यथा ॥

सदोषापकर्षध्यानं ¹सुखवैहारिकध्यानमंशेषवैभूषितध्यानं
चेति ॥

CX. प्रज्ञा त्रिविधा । तद्यथा ॥

श्रुतमयी चिन्तामयी भावनामयी चेति ॥

CXI. उपायस्त्रिविधः । तद्यथा ॥

सर्वसत्त्वावबोधकः ²सत्त्वार्थाभावकः ³क्षिप्रसुखाभिसंबोधि-
श्चेति ॥

CXII. प्रणिधानं त्रिविधं । तद्यथा ॥

⁴सुस्थानप्राबन्धिकं ⁵सत्त्वार्थप्राबन्धिकं बुद्धक्षेत्रपरिशोधकं
चेति ॥

CXIII. बलं त्रिविधं । तद्यथा ॥

कर्मव्यावर्तकं ⁶क्लेशोपकर्षकं ⁷मानप्रमादादिव्यावर्तकं चेति ॥

CXIV. ज्ञानं त्रिविधं । तद्यथा ॥

⁸अविकल्पकं विकल्पसमभावबोधकं ⁹सत्त्वार्थोपायपरोक्षं
चेति ॥

CXV. ¹⁰तत्रावरणे द्वे । तद्यथा ॥

¹¹क्लेशावरणं ज्ञेयावरणं चेति ॥

¹ C. सुखे°.

² I. अशेषवै°.

³ I. सत्त्वार्थ°.

⁴ I. °प्रसुखाभि°.

⁵ I. सुस्थाने प्रा°.

⁶ I. सत्त्वार्थार्थप्रावन्तिकं ।

⁷ I. क्लेशापक°.

⁸ I. मानप्रमा°.

⁹ I. अविकल्पकं.

¹⁰ I. सत्त्वार्थोपा°.

¹¹ I. आवरणे द्वयोः ।

¹² I. क्लेशवर°.

CXVI. ¹नैरात्म्यं द्विविधं । तद्यथा ॥

धर्मनैरात्म्यं पुद्गलनैरात्म्यं चेति ॥

CXVII. संभारो द्विविधः । तद्यथा ॥

पुण्यसंभारो ज्ञानसंभारश्चेति ॥

CXVIII. तत्र षट् समाध्यावरणानि । तद्यथा ॥

²कौसीद्यं मानं शाठ्यमौद्वत्यमनाभोगः सत्याभोगश्चेति ॥

CXIX. तत्र ³प्रतिपत्त्याष्टौ प्रहाणसंस्काराः । तद्यथा ॥

श्रद्धा बुद्धो व्यायामः ⁴प्रश्रब्धिः स्मृतिः संप्रजन्यं चेतनोपेक्षा
चेति ॥

CXX. तत्र चत्वारो ⁵द्वीपाः । तद्यथा ॥

⁶पूर्वविदेहो जंबुद्वीपोऽपरगोदानिरुत्तरकुरुद्वीपश्चेति ॥

CXXI. ⁸अष्टावुष्णनरकाः । तद्यथा ॥

संजीवः ⁹कालसूत्रः संघातो रौरवो महारौरवस्तपनः ¹⁰प्रता-
पनोऽवीचिश्चेति ॥

¹ C. नैरात्मा द्वि^०.
अष्टौ.

² I. कौशीत्यां ज्ञानमुखं । शाय औदुत्यः.

³ C. भिस्तत्वा

⁴ I. प्रमेद्विः. See section XLIX.

⁵ I. दीपाः.

⁶ I. ^०विदेह.

⁷ C. ^०गोवरि. Mahavyut. ^०गोदनीय. Pāli ^०goyāna (= ^०गोदान Childers).

⁸ I. उत्तरनरका.

⁹ I. कारशूत्र. C. कारसूत्र.

¹⁰ I. पतपन. C. प्रतपन.

CXXII. अष्टौ शीतनरकाः । तद्यथा ॥

¹अर्बुदो ²निरर्बुदोऽटटोऽ ³पपो ⁴हाहाधर ⁵उत्पलः ⁶पद्मो महा-
पद्मश्चेति ॥

CXXIII. सप्त ⁷पातालानि । तद्यथा ॥

⁸धरणितलोऽचलो ¹⁰महाचल आपः ¹¹कांचनः ¹²संजीवो
नरकश्चेति ॥

CXXIV. द्वौ ¹³चक्रवाडौ । तद्यथा ॥

चक्रवाड ¹⁴महाचक्रवाडौ ¹⁵चेति ॥

CXXV. ¹⁶अष्टांगपर्वताः । तद्यथा ॥

¹⁷युगंधर ¹⁸ईशाधरः खदिरकः सुदर्शनो ¹⁹विनतकोऽश्वकर्णो
नेमिंधरगिरिः सुमेरुश्चेति ॥

CXXVI. सप्त ²⁰सागराः । तद्यथा ॥

क्षारः क्षीरो दध्युदधिर्घृतं मधुः सुरा चेति ॥

¹ I. सचदः. ² I. निचुदः. C. निचुदः. ³ Mahāvvyut. हहवः and ⁴ हुहवः for सपप and हाहाधर in our list. ⁵ I., C. उत्पन्न. ⁶ I., C. पपु; and after this word, सौगंतिक and पूंडरीक; see Notes. ⁷ I. पातालानि. ⁸ I. धरणितनः. ⁹ I. सचनः. ¹⁰ I. महाचनः. ¹¹ C. काखर. ¹² I. सजीवः. ¹³ I., C. चक्रवादौ. C. omits तद्यथा, and does so in the following two sections. ¹⁴ I. वाद. ¹⁵ I. वादौ. ¹⁶ I. अष्टांगपर्व. C. अष्टांगनपर्व. ¹⁷ C. पुंग. ¹⁸ I., C. तशाधार. ¹⁹ I., C. विनीत. ²⁰ I. शा. ²¹ I. सपसधि. ²² I. मृत.

CXXVII. तत्र षट् कामावचरा देवाः । तद्यथा ॥

¹चातुर्महाराजकायिकास्त्रायस्त्रिंशास्तुषिता यामा निर्माणर-
तयः परनिर्मितवशवर्तिनश्चेति ॥

CXXVIII. अष्टादश रूपावचरा देवाः । तद्यथा ॥

²ब्रह्मकायिका ब्रह्मपुरोहिता ब्रह्मपार्षद्या महाब्रह्माणः ³परी-
ताभा अप्रमाणाभा ⁴आभास्वराः ⁵परीक्षशुभाः ⁶शुभकृत्स्ना ⁷अन-
भ्रकाः पुण्यप्रसवा बृहत्फला ⁸असंज्ञिसत्त्वा अवृहा ⁹अतपाः
सुदृशाः सुदर्शना अकनिष्ठाश्चेति ॥

CXXIX. चत्वारोऽरूपावचरा देवाः ॥

¹¹आकाशानंत्यायतनोपगा ¹²विज्ञानानंत्यायतनोपगा ¹³आ-
किंचन्यायतनोपगा ¹⁴नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपगाश्चेति ॥

CXXX. ¹⁵त्रिविधालंघनाः । तद्यथा ॥

सत्यालंघना धर्मालंघनानालंघना चेति ॥

CXXXI. त्रिविधा महामैत्री । तद्यथा ॥

¹⁶सत्यालंघना धर्मलंघनानालंघना चेति ॥

¹ I. °कायिकादेवाः.

² I. वशकायिका.

³ I. परिताभाः.

⁴ I. अभास्वरा.

⁵ I., C. परीत°.

⁶ I., C. शुभकृष्णाः.

⁷ I. अनदृक्काः.

⁸ C. असंज्ञिसत्त्वा. I. °सत्याः.

⁹ I. अवपाः. C. अटपा.

¹⁰ I., C. आरूप°.

¹¹ I. आभागानित्यायतनादेवा.

¹² I. आभोगानित्यायतनोपगाः.

¹³ I. विज्ञानायतनापगाः.

C. विज्ञायतनोपगाः.

¹⁴ I. अकि°.

¹⁵ I. °नासंज्ञायनोप°.

¹⁶ I. त्रिविधामंदारुणाः. C. omits तद्यथा and does so in

the following two sections.

¹⁷ I. सत्त्व°.

CXXXII. त्रिविधं ¹कर्म । तद्यथा ॥

²दृष्टधर्मवेदनीयमुत्पद्यवेदनीयमपरवेदनीयं चेति ॥

CXXXIII. त्रिविधं ⁴प्रातिहार्यं । तद्यथा ॥

⁵ऋद्धिप्रातिहार्यमादेशनाप्रातिहार्यमनुशासनीप्रातिहार्यं चेति ॥

CXXXIV. अष्टावक्षणाः । तद्यथा ॥

⁶नरकोपपत्तिस्तिर्यग्गुपपत्तिर्यमलोकोपपत्तिः प्रत्यंतजनपदो-
पपत्तिर्दीर्घायुषदेवोपपत्तिरिन्द्रियविकलता मिथ्यादृष्टिश्चित्तोत्पा-
दविरागितता चेति ॥

CXXXV. त्रिविधा विकल्पाः । तद्यथा ॥

अनुस्मरणविकल्पः ¹¹संतिरनविकल्पः सहजविकल्पश्चेति ॥

CXXXVI. चत्वारः समाधयः । तद्यथा ॥

¹²शूरंगमो गगणगंजो विमलप्रभः ¹⁴सिंहविक्कीडितश्चेति ॥

CXXXVII. चतुर्दशाध्याकृतवस्तूनि । तद्यथा ॥

शाश्वतो लोकोऽशाश्वतो लोकः ¹⁵शाश्वतश्चाशाश्वतश्च ¹⁶नैव

¹ I. त्रिविधि क्त्वा.

² I. दृष्टधर्मवे०. C. दृष्टधर्मे वेद०.

³ C. उत्पात्यवे०.

⁴ I. ० र्थाः.

⁵ I. संतिप्र०. C. संतिप्रातिहा०.

⁶ I. नरकोपेतिः.

⁷ I. त्रिर्यगुपपत्तिः.

⁸ I. ० पादो०.

⁹ I. दीर्घायुषदेवो०. C. दीर्घायुषदशो०.

¹⁰ I. ० यविकाता.

C. ० यविकसिता.

¹¹ C. सन्तीरणवि०.

¹² I. ० रंगिमः.

¹³ I. गगन०.

¹⁴ I., C. ० विकिदित०.

¹⁵ I., C. शास्वताशास्वतश्च.

¹⁶ I., C. नैवशास्वताशास्वतश्च.

शाश्वतो नाशाश्वतश्च¹। अंतवाँल्लोकोऽनंतवाँल्लोकोऽतंवाँश्चानंत-
वाँल्लोकश्च² नैवांतवान्नानंतवाँश्च।³ भवति तथागतः परं मरणाच्च
⁴न भवति तथागतः परं मरणाच्च⁵ भवति च न भवति च तथा-
गतः परं मरणाच्चैव भवति न न भवति तथागतः परं मरणात्। स⁶
जीवस्तच्छरीरमन्यो जीवोऽन्यच्छरीरं चेति ॥

CXXXVIII. चीणि कुशलमूलानि। तद्यथा ॥

अद्वेषोऽलोभोऽमोहश्चेति ॥

CXXXIX. ¹¹एतद्विपर्ययात्चीण्यकुशलमूलानि। तद्यथा ॥

लोभो मोहो द्वेषश्चेति ॥

CXL. ¹²तिस्रः शिक्षाः। तद्यथा ॥

¹³अधिचित्तशिक्षाधिशीलशिक्षाधिप्रज्ञाशिक्षा चेति ॥

इति नागार्जुनपादविरचितोऽयं¹⁴ धर्मसंग्रहः¹⁵ समाप्तः ॥ ॥

॥ ॐ ॥ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ शुभमस्तु सर्वदा ॥ ॥

¹ I., C. संतवानलोकः.

² I., C. अनंतवानलोकः.

³ I., C. संतवाश्चानंतवाल्लोकश्च.

⁴ I. नैवांतवानांतवश्च. C. नैवांतवाप्यंतवश्च.

⁵ I. °गतः परं मरन्यद्रून. C. °परं मरनाच्च.

⁶ I. °गतः परं मरन्वाच. C. परं मरनाच.

⁷ I. भवति च। तथागतः परं मरणात्।

⁸ I. नैव भवति न भवति। तथागतः परं मरणात्. Left out in C.

⁹ I. स भावः

तत्तरीरं. C. स जीवः। तत्तरीरं।

¹⁰ I. अन्यो जीवोऽन्यत्तरीरे° C. अन्यो जीवो

ऽन्यत्तरीरे°.

¹¹ I. एतद्विपर्ययोत चाणि. C. एतद्विपर्ययात् चीणि.

¹² I. त्रिशंशि°.

C. त्रिचः शि°, and omits तद्यथा.

¹³ I. अद्विचित्तशिक्षा.

¹⁴ I., C. चितायां.

¹⁵ C. समाप्तमिति ॥ शुभमस्तु ॥ ७ ॥

ANNOTATIONS

॥ नमो रत्नत्रयाय ॥

रत्नत्रयं नमस्कृत्य सर्वसत्त्वहितोदयं ।

कथ्यते मोहनाशाय धर्मसारसमुच्चयं ॥

‘Having worshipped the jewel-triad, which causes the good of all beings, (this) collection of the essence of the law is told in order to destroy delusion.’ समुच्चय, unless it is a neuter noun, ought to be समुच्चयः. This introductory verse is found in both MSS., but the Chinese version reads differently, viz. ‘Salutation to all the Buddhas, whose knowledge is omniscience, and who are the teachers of gods and men; and to the laws preached by the immense and numberless Buddhas. (This is) a compendious collection of the names of the true laws preached (by them).’ This verse, though it is different in some degree, seems to be a translation of the verse found in F.

I. त्रीणि रत्नानि ‘The three treasures.’

Lalitav. p. 546, 2-7. Mahāvagga I, 4, 5; I, 6, 29-47 (Sacred Books of the East, XIII, 83 f. and 97-102). Childers, p. 402 b. Buddhō, Dhammo, Saṅgho. Burnouf, Introd. p. 221. Köppen, I, 550. Kern, I, 284. Cunningham, Ladak, p. 361 f. Hodgson, pp. 27, 53, 93. Beal, p. 99. Eitel, p. 150. ‘The Buddha, the Law, the Clergy.’ On Dharma, see Dhammapada, transl. by M. M., S. B. E., X, p. 3.

II. त्रीणि यानानि ‘The three vehicles.’

Saddharmap., chaps. I, II, III; cf. Burnouf, Lotus, p. 315. Āryamahākaruṇapundarikasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 172. Not in Pāli, Childers, p. 595 b. Beal, Catena, p. 253. Hodgson, pp. 60, 102, 145. Köppen, I, 418 f. Eitel, p. 151 f.—प्रत्येकयान instead of प्रत्येकबुद्धयान occurs in Saddharmap., chap. I, verse 10. Sometimes ‘Two vehicles’ are mentioned, viz. महायान ‘Great vehicle,’ to which the बुद्धयान belongs, and हीनयान ‘Small or inferior vehicle,’ to which the आश्रयक and प्रत्येकबुद्धयान belong.

एकयान ‘The single vehicle,’ Saddharmap., chap. II, ver. 101 (Sacred Books of the East, XXI, 53).

III. पंच बुद्धाः 'The five (Dhyâni)-Buddhas,' cf. sects. IV and XII.

Rgyud XIX, 20 (Feer, p. 343): पञ्चतथागतमंगलगाथा. Burnouf, Introd. pp. 117, 557. Hodgson, pp. 27, 58, 64 n. 33, 93. Köppen, II, 27. Wassiljew, p. 187. Kern, I, 323 f.; II, 172, 380 n. Rh. Davids, p. 205. Cunningham, Ladak, p. 364. Wilson, II, 12, has six, viz. besides the five mentioned in our list, वज्रसत्त्व. On समिताभ, see Sukhâvatî-vyûha, Anecd. Oxon., Aryan Series, I, Part II; Max Müller, Selected Essays, II, p. 313. Beal, Buddh. in Ch., pp. 128, 159 ff. Eitel, p. 6 f.

IV. चतस्रो देव्यः 'The four goddesses.'

Wilson, II, 12, 35, 36. Hodgson, pp. 93, 94. Wassiljew, p. 125. Kern, II, 173. Cunningham, Ladak, p. 364. Rgyud XIV, 33 (Feer, p. 330) has लोचना &c.; cf. Rgyud XXI, 3 (346). मामकी, III, 7 (295); IV, 12 (298). तारा, XIV, 49 (332) is called सवैतथागतमाता; XVIII (339) is आर्यतारामूलकल्प.

Wilson gives प्रज्ञा, वज्रधानी, लोचना (1), मामुखी (2), पाण्डरा (3), तारा (4), वज्रसत्त्वामिका, as wives of the Buddhas in sect. III, in the same order. And again, p. 27 (from the Trikândasesha): तारा (4); वसुन्धरा; धनदा or संपत्प्रदा; मरीची (sect. V, 3); लोचना (1).

V. पंच रक्षाः 'The five protectors.'

Cf. Wilson, II, 13; आर्यमारीचीनामधारणी, Rgyud XIII, 6 (Feer, p. 318).

Wilson gives प्रतिसरा (1); महासहस्रप्रमर्दिनी (2); महामयूरी; महाशैतवती (5); महामंत्रानुसारिणी (4); cf. sect. IV. On Râkshasîs, see Burnouf, Lotus, p. 140.

VI. सप्त तथागताः 'The seven Tathâgatas.'

Vipassî, Sikhi, Vessabhû, Kakusandho, Konâgamano, Kassapo (Sâkiyamuni). Buddhavamsa XXI seq.

Lalitav. pp. 5-6. Mahâvastu I, 2, 317 ff.; cf. समबुद्धक (सूत्र), Mdo. XXII, 4 (Feer, p. 272), and Rgyud XI, 8 (311); सप्ततथागतपूर्वप्रणिधानविशेषविस्तर, Rgyud X, 5 (309). Gâtaka I, 41-44. Pârâgika I, 3, 1 (Vinaya III, p. 7). Childers, p. 96 b. Burnouf, Introd. p. 317. Wilson, II, 5. Hodgson, pp. 94, 115; cf. p. 33. Hardy, Manual, p. 94 ff. Köppen, I, 314 f. Kern, I, 321 ff. Eitel, p. 122. Hemañandra, ver. 236, gives कांचन instead of कनकमुनि.

According to the Saptabuddhastotra (transl. Wilson, II, p. 5), cf. Cambridge Catalogue, p. 14,

विपश्चियन्	was born at	बंधुमती,	and became Buddha under a	पाटला tree.
शिखिन्	"	अरुण	"	पुंडरीक "
विश्वभू	"	अनुपमा	"	शाल "

ककुच्छंद was born at क्षेमवती and became Buddha under a शिरीष tree.

कनकमुनि " शोभनवती " " " उदुंबर "

काश्यप " वाराणसी " " " न्यग्रोध "

शाक्यसिंह " कपिलपुर " " " अश्वत्थ "

And मैत्रेय will be born at केतुमती and will become Buddha under a नाग tree. On Tathāgata, see Max Müller, Dhammapada, p. 94, note.

VII. चत्वारो लोकपालाः 'The four guardians of the world.'

1. Dhaturattho; 2. Virūhō or Virūhako; 3. Virūpakkho; 4. Vessavāno.

Childers, p. 230 b, under Mahārāgā. Burnouf, Introd. p. 603 (Lotus, pp. 3, 98, 145). Burnouf (Introd. p. 601) identifies them with the Katurmahārāgas. Hardy, Manual, p. 24. Köppen, I, 250; II, 261. Kern, I, 291. Eitel, p. 145 (s.v. Tchaturmahārādjas).

VIII. अष्टौ लोकपालाः.

IX. दश लोकपालाः.

X. चतुर्दश लोकपालाः.

XI. दश क्रोधाः 'The ten gods of anger.'

Wilson, II, 24, 33. Burnouf, Introd. p. 550. Köppen, II, 297. यमारि, vide Rgyud VII, 1, 2, 4 (Feer, p. 302); there are two, viz. कृष्ण° and रक्त°; besides, मंजुश्री is called यमारि. Cf. चक्रसंवर, Tāranātha, pp. 177, 235, 238, 240, 245.

XII. अष्टौ बोधिसत्त्वाः (cf. sect. III).

Wilson, II, 15. Rgyud XI, 11 (Feer, p. 312). Commonly only five are enumerated, viz. समंतभद्र, वज्रपाणि, रत्नपाणि, पद्मपाणि, विश्वपाणि.

Köppen, II, 27. Hodgson, pp. 28, 58. Kern, II, 172 f. Vide Cunningham, Ladak, p. 364. Rh. Davids, p. 205. Wilson, II, 13, 14, has:—मैत्रेय (1), समंतभद्र (3), as sons of वैरोचन; अनंतगंज (2), वज्रपाणि (4), मंजुनाथ (5), as sons of अशोभ्य; क्षितिगर्भ (7), son of रत्नसंभव; खगर्भ (8), son of समिताभ; सर्वनिवरणविष्कम्भिन् (6), son of समोद्यसिद्ध. पद्मपाणि is the same as अवलोकितेश्वर, about whom see the Kārandavyūha (Cambridge Cat.), of which an abstract is given in Burnouf's Introd. p. 221 ff. (cf. Feer, p. 246), and which was edited in Calcutta, 1873, and the Saddharmap., ch. XXIV. Kern, I, 324 ff.; II, 171 f. Beal, pp. 119 ff., 133 ff. Eitel, p. 18 ff.

Besides मंजुनाथ and मंजुश्री, which latter is his usual name, other compositions with मंजु occur as names of the same being, as °घोष, °देव, °भद्र, &c.; see Burnouf, Lotus, p. 498 ff.

XIII. षड्भोगिन्यः 'The six goddesses of magic.'

Cf. Mahāvvyutp., sect. 192, where वज्रभृकुटी, वज्रांबुजा, वज्रांकुशी, वज्रसत्त्वामुद्रा. Rgyud I, 11-13 (Feer, p. 293); II, 2, 4 (294); III, 5 (295): चतुर्योगिनीसंपुत्रतन्त्र, IV, 8 (297); IV, 15 (298). वज्रवराही अभिधान, Rgyud III, 3 (294); cf. III, 7 (295). Tāranātha, transl. Schiefner, pp. 192, 240, 254, 323, 328. वज्रयोगिनी, Tāran., pp. 189, 196, 244. बुद्धकपालिनी, Rgyud IV, 2 (Feer, p. 296). Hodgson, p. 94. If वज्रवराही is to be read in one word, the number 'six' would be wrong.

XIV. सप्तविधानुत्तरपूजा 'The sevenfold highest worship.'

XV. त्रीणि कुशलमूलानि 'The three roots of virtue.'

Cf. Lalitav. p. 38, 7 (Dharmâl. 83 and 84), बोधिचित्त and आशय; cf. Kern, I, 415.

XVI. चत्वारो ब्रह्मविहारः 'The four perfect states.'

Trigl. p. 12. Lalitav. p. 35, 4 ff. (Dharmâl. 14-17). Childers, pp. 95 a, 569 f. Kern, I, 370, 393, 408. Hardy, East. Mon. pp. 243, 249.

'1. Friendliness; 2. Kindness; 3. Lively interest; 4. Indifference' (according to Kern). See also Rhys Davids, Buddhist Suttas, S. B. E., XI, p. 273.

XVII. षट् पारमिताः 'The six transcendental virtues.'

Lalitav. p. 38, 10 ff (Dharmâl. 87-92); cf. Kern, I, 415 ff. Burnouf, Lotus, p. 544 ff. Kern, I, 431. Schlagintweit, p. 36. Eitel, p. 90.

'1. Charity; 2. Morality; 3. Patience; 4. Energy; 5. Meditation; 6. Wisdom.'

XVIII. दश पारमिताः 'The ten transcendental virtues' (cf. sects. XVII and CV-CXIV).

1. Dāna-pāramitā (1); 2. sīla-pāramitā (2); 3. nekkhamma-pāramitā; 4. paññā-pāramitā (=6); 5. viriya-pāramitā (=4); 6. khanti-pāramitā (=3); 7. saṅgā-pāramitā; 8. adhiṭṭhāna-pāramitā; 9. mettī-pāramitā; 10. upekkhā-pāramitā.

Mahāvvyutp., sect. 30. Trigl. p. 11 b (12). Feer, p. 205. Childers, p. 335 a. Cf. Gāṭaka I, 20 f., 45 f. (Rhys Davids, Buddhist Birth Stories, I, 18 f., 54 f.) Hodgson, p. 91. Kern, I, 301. Desgodins, p. 349 f. Eitel, p. 90.

'7. Means (i.e. experience in means, cleverness; उपायकौशल्यं, Lalitav. p. 38, 21—Dharmâl. 93); 8. Prayer; 9. Force; 10. Knowledge.'

The commentary to Hemaṅdra, ver. 234 (ed. Boehti. and Rieu, p. 317), gives them as Balas; he has शांति instead of प्रज्ञा, and प्रणिधान for °धि.

XIX. चत्वारि संग्रहवस्तूनि 'The four elements of popularity.'

1. Dānam; 2. piyavaṅkanam; 3. atthaṅkariyā; 4. samānattatā.
- Mahāvvyutp., sect. 31. Trigl. p. 12 b (17). Abhidharmakosavyākhyā, fol. 34 a, l. 7. Mahāvastu, I, 3, 11, gives a list a little different:

दानं च प्रियवाचं च तथार्थचर्या समानमुखदुःखता ।

संग्रहवस्तूनि जितो चतुर्हि परिकल्पये सत्वां ॥ (cf. Senart's note, p. 370.)

Lalitav. p. 38, 22 f. (Dharmāl. 94); cf. Kern, I, 418. Lalitav. p. 42, 14 f., where चर्यक्रिया is given for °चर्या. Childers, p. 447 a. Burnouf, Lotus, p. 405. Eitel, p. 145 b.

'1. Liberality; 2. Affability; 3. Beneficent rule; 4. Impartiality.'

XX. पंचाभिज्ञाः 'The five supernatural faculties.'

1. Iddhividhā or iddhipabbhedo (=5); 2. dibbasotam; 3. parassa ketopariyaññānam or paraṅkittavigāṇanam; 4. pubbenivāsānussatiññānam; 5. dibbaṅkakkhu (=1). Sometimes a sixth is added, viz. āsavakkhaya-karaññānam.

Saddharmap., transl. Kern, pp. 89, 131 n., 242. Sukhāvatī, Pramīdhāna 5-9 (p. 12 f.) Childers, p. 5 b.

Six abhiññās occur in Mahāvvyutp., sect. 10. Hemaṅ. Abhidhānaṅkint. ver. 233, p. 316, where āsavaṅkshaya is added before riddhi.

Burnouf, Introd. p. 295; Lotus, pp. 291, 820 ff. Eitel, p. 2 f. Köppen, I, 411. Kern, I, 297. Max Müller, Dhammapada, p. 13.

'1. Divine sight; 2. Divine hearing; 3. Knowledge of others' thoughts; 4. Memory of former abodes; 5. Magical science; (6. Knowledge how to destroy human passion.)'

XXI. चत्वार्यसत्यानि 'The four noble truths' (cf. sects. XCVII-C).

1. Dukkham; 2. dukkhasamudayam or -samudayo; 3. dukkhanirodham or -nirodho; 4. paṭipadā or maggo.

Lalitav. p. 541, 2 ff.; cf. p. 36, 14 ff. (Dharmāl. 48-51), and Kern, I, 411. Cf. Saddharmap., transl. Kern, pp. 18, 90 (ver. 100 ff.), 158 n. 2, 354. Dharmakrapravartanasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 114 ff. Āryaṅkaturatya-sūtra (Mdo. XXVI, 13; Feer, p. 279), transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 122 ff.

Mahāvagga I, 6, 19-22 (p. 10 f.); transl., p. 94 ff. Puggala-paññatti I. Childers, p. 56 b, s. v. *kattāri ariyasakkāni*. Burnouf, Lotus, p. 517 ff. Köppen, I, 220 ff. Hardy, Manual, p. 496. Oldenberg, p. 128=211. Kern, pp. 72, 367; 207, n. 4. Rh. Davids, Buddhism, pp. 48, 106. Schlagintweit, p. 16. Eitel, p. 14.

'1. Suffering; 2. Cause of suffering; 3. Cessation of suffering; 4. Path (to the cessation).'

XXII. पंच स्कंधाः 'The five attributes of being.'

1. *Rûpam*; 2. *vedanâ*; 3. *saññâ*; 4. *saṅkhârâ*; 5. *viññânam*.

Mahāvvyutp., sect. 96. Trigl. p. 19 (33). Feer, p. 203, Ann. Mus. Guim. V, 124 f., 145, 177 f. Childers, p. 198 b. Mahāvagga I, 6, 38 ff. (p. 13 f.) Puggala-paññatti I. Burnouf, Introd. p. 512. Colebrooke, I, 420 f. Hardy, Legeffds, p. 236 (Gogerly); Manual, pp. 388, 399. Köppen, I, 602 f. Oldenberg, pp. 128 n., 213 ff., 255, 279. Rh. Davids, Buddhism, p. 90. Beal, p. 199. Eitel, p. 129 b. Comment. to Hemakandra, ver. 233 (ed. Boehl, and Rieu, p. 316). M. M., Dh. P., p. 54.

'1. Material form; 2. Sensations; 3. Perceptions; 4. Conformations (Childers, Discrimination); 5. Consciousness' (see Oldenberg, Buddha, transl. Hoey).

XXIII. लोकोत्तरपंचस्कंधाः.

Mahāvvyutp., sect. 2. Trigl. p. 9 (7). Burnouf, Introd. p. 457. Cf. Kern, I, 351

XXIV. द्वादशायतनानि 'The twelve organs and objects of sense.'

1. *Kakkhâyatanam*; 2. *sotâyatanam*; 3. *ghânâyatanam*; 4. *givhâyatanam*; 5. *kâyâyatanam*; 6. *manâyatanam*; 7. *rûpâyatanam*; 8. *saddâyatanam* (9); 9. *gandhâyatanam* (8); 10. *rasâyatanam*; 11. *phoṭṭhabbâyatanam*; 12. *dhammâyatanam*.

Mahāvvyutp., sect. 102. Childers, p. 75 b. Puggala-paññatti I. Burnouf, Introd. pp. 500, 635. Hardy, Manual, pp. 403, 452. Wassiljew, pp. 240 f., 244, 252. Köppen, I, 602.

'1. The eye; 2. The ear; 3. The nose; 4. The tongue; 5. The body; 6. The mind; 7. Form; 8. Sound; 9. Odour; 10. Taste; 11. Touch; 12. Ideas' (according to Childers).

XXV. अष्टादश धातवः 'The eighteen principles.'

1. *Kakkhu* (1); 2. *rûpa* (7); 3. *kakkhuviññâna* (13); 4. *sota* (2); 5. *sadda* (9); 6. *sotaviññâna* (14); 7. *ghâna* (3); 8. *gandha* (8); 9. *ghâna*

viññāna (15); 10. givhā (4); 11. rasa (10); 12. givhāviññāna (16); 13. kāya (5); 14. phoṭṭhabba (11); 15. kāyaviññāna (17); 16. mano (6); 17. dhamma (12); 18. manoviññāna (18).

Mahāvvyutp., sect. 103. Cf. Mdo. XXVI, 14 (Feer, p. 279). Childers, p. 121 b. Puggala-paññatti I. Burnouf, Introd. p. 449; Lotus, p. 511. Hardy, Manual, pp. 399 ff., 432, 419 ff. Cf. Wassiljew, p. 253.

'The first twelve are the same as the āyatana (sect. XXIV), then follow 13. Vision; 14. Hearing; 15. Smell; 16. Taste; 17. Feeling; 18. Thought.'

XXVI. एकादश रूपस्कंधा: 'The eleven physical elements.'

Childers, p. 405 b, has twenty-eight: 1. Paṭṭhavīdhātu (§ 39, 1); 2. āpo-dhātu (§ 39, 2); 3. tegodhātu (§ 39, 3); 4. vāyodhātu (§ 39, 4); 5. kakkhum (1); 6. sotam (2); 7. ghānam (3); 8. givhā (4); 9. kāyo (5); 10. rūpam (6); 11. saddo (7); 12. gandho (8); 13. raso (9); 14. itthindriyam; 15. purisindriyam; 16. gīvitindriyam; 17. hadayavatthu; 18. kāyaviññatti; 19. vaḥviññatti (11); 20. ākāśadhātu (§ 39, 5); 21. rūpassa lahutā (cf. § 38, 7); 22. rūpassa mudutā; 23. rūpassa kammaññatā; 24. rūpassa upakāyo; 25. rūpassa santati; 26. rūpassa garatā; 27. rūpassa anikkatā; 28. kabalīnkāro āhāro (§ 70).

Cf. Puggala-paññatti I. Hardy, Manual, p. 414 ff.

XXVII. वेदना त्रिविधा 'The three sensations.'

1. Sukhā; 2. dukkhā; 3. adukkhamasukkhā. Childers, p. 561 b.

Mahāvvyutp., sect. 98. Burnouf, Introd. p. 459. Kern, I, 344.

'1. Pleasant sensations; 2. Painful sensations; 3. Indifferent sensations.'

XXVIII. संज्ञास्कंधः.

Abhidharmakosavyākhyā (Société Asiatique, M. C.), fol. 306: निमित्तोद्ग्रह-णात्मिकेति । निमित्तं वस्तुनोऽवस्थाविशेषो नीलत्वादि ॥ तस्योद्ग्रहणं परिच्छेदः ॥ तदात्मिका तत्त्वभावा ॥ दुःखादीत्यादिशब्देन लोहितादीनां ग्रहणं असौ संज्ञास्कन्धः ॥ यदि परिच्छेदा-त्मिका संज्ञा तत्संप्रयोगे निमित्तमुद्ग्रहणीति, etc.

XXIX. संस्कारा द्विविधाः.

XXX. चित्तसंप्रयुक्तसंस्काराश्चत्वारिंशत् (cf. sect. LXIX, 11 and 12).

Cf. Mahāvvyutp., sect. 100. Hardy, Manual, p. 404 ff. Kern, p. 346 ff. ही, सप्तत्रया, Lalitav. p. 35, 12 f. (Dharmāl. 22 and 23); cf. Kern, I, 409. M. M., Dh. P., p. 54.

XXXI. चित्रविप्रयुक्तसंस्कारास्त्रयोदश.

Cf. Mahāvvyutp., sect. 100. Kern, I, 346. Rhys Davids, Buddhism, p. 91.

XXXII. त्रीण्यसंस्कृतानि.

Abhidharmakosa, vol. i, fol. 3: 'What are Anāsrava-dharmās? They are Mārgasatyam and three Asamskrītas. What are the three? They are Ākāśa and two kinds of Nirodhas. What are the two kinds of Nirodhas? They are Pratisaṅkhyānirodha and Apratisaṅkhyānirodha. Those three Asamskrītas, viz. Ākāśa, etc., and Mārgasatyam are called Anāsravadharmās, etc.' (Then follows an explanation of the three words.) See Vyākhyā, fol. 12 a, ff. M. M., Dh. P., p. 63.

Colebrooke, Misc. Essays, I, 421.

XXXIII. षड् विषयाः 'The six objects of sense.'

'1. Rūpam, form; 2. saddo, sound; 3. gandho, odour; 4. raso, taste; 5. phasso, contact (touch); 6. dhammo, ideas.'

Cf. Mahāvvyutp., sect. 97 b. Trigl. p. 19 (35). Childers, p. 584 a, s. v. visayo.

XXXIV. द्वादशविधं रूपं.

Cf. Mahāvvyutp., sect. 97 b. Trigl. p. 25 (56-58).

XXXV. अष्टाविंशतिविधः शब्दः 'The eightfold sound.'

Cf. Mahāvvyutp., sect. 97 b. Childers, p. 410 b. Pet. Wörterb., s. v. We must read *ashāvimsatividhaḥ*, there being fourteen sounds, which, as they are either pleasant or unpleasant, become twenty-eight.

XXXVI. रसः षड्विधः 'The sixfold taste.'

1. Kasāvo (6); 2. titto (5); 3. madhuro (1); 4. lavano (3); 5. ambilo (2); 6. kaṭuko (4). Childers, p. 402 a, s. v. raso.

Mahāvvyutp., sect. 97 b. Trigl. p. 26 (60). Pet. Wörterb., s. v.

'1. Sweet; 2. Sour; 3. Salt; 4. Acrid; 5. Bitter; 6. Astringent.'

XXXVII. चत्वारो गंधाः 'The four smells.'

Cf. Mahāvvyutp., sect. 97 b. Trigl. p. 25 b (59). Pet. Wörterb., s. v., from MBh. XII, 6848, where nine kinds of smell are enumerated, viz.: 1. इष्ट (cf. 1); 2. अनिष्ट (cf. 2); 3. मधुर; 4. कटु; 5. निर्हास्ति; 6. संहत (cf. 3?); 7. क्षिप्त; 8. रूप; 9. विशद (cf. 4?).

'1. Good smell; 2. Bad smell; 3. Constant smell; 4. Changeable smell.'

XXXVIII. एकादश स्पर्शानि 'The eleven elements of touch' (cf. sect. XXVI).

Cf. Mahāvvyutp., sect. 97 c. Trigl. p. 26 (61).

'1. Earth; 2. Water; 3. Fire; 4. Air; 5. Smoothness; 6. Hardness; 7. Lightness (Buoyancy, Childers); 8. Heaviness; 9. Coldness; 10. Hunger; 11. Thirst.'

XXXIX. पंच महाभूतानि 'The five great elements.'

1. Paṭhavīdhātu; 2. āpodhātu; 3. tegodhātu; 4. vāyodhātu.

Childers, p. 227 a, s. v. kattāro mahābhūtā. Four kinds of the great elements are more commonly known.

Mahāvvyutp., sect. 97. Trigl. p. 25 (55). Burnouf, Introd. p. 636; Lotus, p. 514. Köppen, I, 601. Colebrooke, I, 416 f. Pet. Wörterb., s. v., has the five. '1. Earth; 2. Water; 3. Fire; 4. Air; 5. Ether.'

XL. पंच भौतिकानि 'The qualities of the five elements' (cf. sect. XXXIII).

Viz. पृथ्वी, आपः, तेजः, वायुः, आकाशः; गन्धः, रसः, रूपं, स्पर्शं, शब्दः; घ्राणः, जिह्वा, चक्षुः, श्रोत्रं. See the Sāṅkhyakārikā, ver. 22 ff.

Colebrooke, I, 417. '1. Form; 2. Sound; 3. Odour; 4. Taste; 5. Touch.'

XLI. विंशतिः शून्यताः 'The twenty kinds of voidness.'

Commonly only eighteen kinds are known; so in the Cambridge MS., the Chinese Version, and Mahāvvyutp., sect. 33. Trigl. p. 13 (18). Cf. Feer, p. 205. Hodgson, p. 93. Max Müller, Anecdota Oxon., III, p. 55. See also sect. LIX.

XLII. द्वादशांगप्रतीत्यसमुत्पादः 'The twelvefold chain of causation.'

Paṭikkasamupādo: 1. aviggā, ignorance; 2. saṅkhārā, conformations; 3. viññāṇam, consciousness; 4. nāmarūpam, name and form; 5. sañāyatanaṃ, the six organs of sense; 6. phasso, contact; 7. vedanā, sensation; 8. taṇhā, thirst (desire); 9. upādānaṃ, clinging (to existence); 10. bhavo, being; 11. gāti, birth; 12. garāmaranaṃ, old age and death (according to Childers and Oldenberg).

Mahāvvyutp., sect. 109. Trigl. p. 14 b (22). Lalitav. p. 440 ff. Āryamahākaruṇapundarikasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 169 f, Feer, p. 204. Childers, pp. 359 b, 278 b (s. v. nidānaṃ). Mahānidāna-sutta, transl. Burnouf, Lotus, p. 533 ff. Mahāvagga I, 1, 2 (p. 1); I, 5, 2 (p. 5). Burnouf, Introd. pp. 485 ff., 623; Lotus, pp. 332, 530 ff. Hardy, Manual, pp. 391 f, 432. East. Mon. pp. 6, 193, 301. Köppen, I, 609 ff. Hodgson, p. 79. Oldenberg, p. 224 ff. Schlagintweit, p. 22 ff. Colebrooke, Misc. Essays, I, 480 f., 453 ff. (Childers). Cf. Sacred Books,

X, 2, p. 131. Anecdota Oxon., Aryan Series, III, *Pragñā-pāramitā-sūtra*, ed. Max Müller, p. 57. Eitel, p. 84 (s. v. *nidāna*).

XLIII. *सप्तत्रिंशद्वोधिपक्षिका धर्माः* 'The thirty-seven constituents of true knowledge' (Kern).

Saddharmap., transl. Kern, p. 420 (n. 1). Childers, p. 92: *sattatimsa bodha-pakkhiyā dhammā*.

1. The four *Satipatthānas*; 2. The four *Sammappadhānas*; 3. The four *Iddhipādas*; 4. The five *Indriyas*; 5. The five *Balas*; 6. The seven *Bogghāṅgas*; 7. The *Ariyo atthaṅgiko maggo*.

Pārāgika IV, 4, 1 (Vinaya III, p. 93). *Pāṭṭiya* VIII, 2, 1 (IV, p. 26). Burnouf, Lotus, p. 430. Hardy, Manual, p. 497 (11). Köppen, I, 436. Kern, I, 301, 412 ff. Sacred Books, XI, 61 ff. Eitel, p. 25 b.

XLIV. *चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि* 'The four earnest meditations.'

1. *Kāyānupassanā*; 2. *vedanānupassanā*; 3. *kittānupassanā*; 4. *dhammānupassanā*.

Mahāvūtp., sect. 34. Trigl. p. 15 b (25). *Lalitav.* p. 36, 18 ff. (Dharmāl. 52-55); cf. Kern, I, 411 f. Childers, p. 466 b; cf. *Kullavagga* IX, 1, 4 (p. 240). Burnouf, Lotus, p. 431. Wassiljew, p. 248, n. 3. Kern, I, 301. Rh. Davids, p. 172. Eitel, p. 130 a. Max Müller, Dh. P., p. 27.

'1. Meditation on (the impurity of) the body; 2. Meditation on (the evils of) the sensations; 3. Meditation on (the evanescence of) thought; 4. Meditation on (the conditions of) existence.'

XLV. *चत्वारि सम्यक्प्रहानानि* 'The four right exertions.'

Mahāvūtp., sect. 35. Trigl. p. 16 (26). *Lalitav.* p. 36, 22 f. (Dharmāl. 56); cf. Kern, I, 412. Childers, p. 435 a. Hardy, Manual, p. 497 (13). Kern, I, 301 f. Rh. Davids, p. 172 f. Eitel, p. 120.

'1. Exertion to retain meritorious conditions already existing; 2. Exertion to produce such not yet in existence; 3. Exertion to put away sinful states already existing; 4. Exertion to prevent such arising.'

XLVI. *चत्वारि कृद्विपादाः* 'The four constituents of magic power.'

1. *Khandasamādhīpadhānasaṅkhārasamannāgatam*; 2. *viriyasamādhīpadhānasaṅkhārasamannāgatam* (3); 3. *kittasamādhīpadhānasaṅkhārasamannāgatam* (2); 4. *vīmaṃsāsamādhīpadhānasaṅkhārasamannāgatam*.

Mahāvūtp., sect. 56. Trigl. p. 17 (27). *Lalitav.* p. 37, 2 (Dharmāl. 57); cf. Kern, I, 412. Childers, p. 157 b. Burnouf, Introd. p. 75; Lotus, p. 810 f. Hardy,

Manual, pp. 413, 498 (14). Kern, I, 302. Rh. Davids, p. 173. Eitel, p. 104 b. Prahâna in this and the last section is a wrong rendering of Pâli padhâna, see Childers, s. v.

'1. The will to acquire magical power; 2. The thought required thereto; 3. The exertion or effort required thereto; 4. The investigation required thereto.'

XLVII. पंचेन्द्रियाणि 'The five moral qualities.'

1. Saddhindriyam; 2. viriyindriyam (3); 3. satindriyam (4); 4. samâdhindriyam (2); 5. paññindriyam.

Mahâvyutp., sect. 37. Trigl. p. 17 b (28). Lalitav. p. 37, 3 ff. (Dharmâl. 58-62); cf. Kern, I, 412. Childers, p. 159 a. Hardy, Manual, p. 498. Kern, I, 302. Rh. Davids, p. 173. Eitel, p. 47 a.

'1. Faith; 2. Contemplation; 3. Energy; 4. Recollection; 5. Wisdom.'

XLVIII. पंच बलानि 'The five forces.'

1. Saddhâbalam; 2. viriyabalam; 3. satibalam; 4. samâdhibalam; 5. paññâbalam.

Mahâvyutp., sect. 38. Trigl. p. 17 b (29). Lalitav. p. 37, 7 ff. (Dharmâl. 63-67); cf. Kern, I, 412; Saddharmap., transl. Kern, p. 79 (n. 4). Childers, p. 78 b. Burnouf, Lotus, p. 78 b. Hardy, Manual, p. 498. Kern, I, 302. Eitel, p. 21 f.

'The same as in last section.'

XLIX. सप्त बोध्यंगानि 'The seven requisites for attaining the supreme knowledge.'

1. Satisambogghaṅgo; 2. dhammavikayasambogghaṅgo; 3. viriyasambogghaṅgo; 4. pītisambogghaṅgo; 5. passaddhisambogghaṅgo; 6. samâdhisambogghaṅgo; 7. upekhâsambogghaṅgo.

Mahâvyutp., sect. 39. Trigl. p. 18 (30). Lalitav. p. 37, 12 ff. (Dharmâl. 68-74); cf. Kern, I, 413. Mahâkâsyapasûtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 151. Childers, p. 93 b. Ânguttara-nikâya II, 2, 2, has the last six. Burnouf, Lotus, p. 796 ff. Hardy, Manual, p. 498 (16). Kern, I, 302. Rh. Davids, p. 173. Wassiljew, p. 247. Eitel, p. 26 a. Saddharmap., transl. Kern, p. 31, n. 3.

'1. Recollection; 2. Investigation; 3. Energy; 4. Joyfulness; 5. Calm; 6. Contemplation; 7. Equanimity.'

L. आर्याष्टांगिकमार्गः 'The noble eightfold path.'

1. Sammâdiṭṭhi; 2. sammâsaṅkappo; 3. sammâvâkā; 4. sammâkammanto; 5. sammâ-âgîvo; 6. sammâ-vâyâmo; 7. sammâsati; 8. sammâsamâdhi.

Mahāvvyutp., sect. 40. Trigl. p. 18 b (31). Lalitav. p. 37, 19 ff. (Dharmâl. 75-82; cf. Kern, I, 413 f.); 540, 16; 541, 13 ff. Dharmakakrapravartanasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 113. Childers, p. 67 b. Burnouf, Lotus, p. 519 ff. Hardy, Manual, p. 498 (17). Köppen, I, 222, 408. Oldenberg, pp. 128 (the same as p. 211), 287. Kern, I, 84, 105, 302; cf. Wassiljew, p. 246, n. 2. Beal, p. 201 ff. Eitel, p. 74 (s. v. mârga). Schlagintweit, p. 16 f. Max Müller, Dhammapada, vers. 178, 273.

'1. Right views (faith); 2. Right thoughts (resolve); 3. Right speech; 4. Right action; 5. Right living; 6. Right exertion (effort); 7. Right recollection (thought); 8. Right meditation (self-concentration).' (Oldenberg's renderings are given in parentheses.) See Rhys Davids, Buddhist Suttas, S. B. E., vol. xi, p. 144.

LI. चतस्रः प्रतिसंविदः 'The four analytical sciences.'

1. Atthapaṭisambhidā (2); 2. dhammapaṭisambhidā (1); 3. niruttapaṭisambhidā; 4. paṭibhānapaṭisambhidā.

Cf. Lalitav. p. 39, 8 (Dharmâl. 101). Childers, p. 366 a, s. v. paṭisambhidā. Burnouf, Lotus, p. 838 ff. (849). Hardy, Manual, p. 499 (18). Sacred Books, XI, 111. Eitel, p. 96.

LII. चतस्रो धारण्यः 'The four kinds of Dhâranis.'

Cf. Burnouf, Introd. p. 540, on the difference between मन्त्र and धारणी.

LIII. चत्वारि प्रतिशरणानि.

Mahāvvyutp., sect. 70.

LIV. षडनुस्मृतयः 'The six subjects to be recollected.'

1. Buddhânussati; 2. dhammânussati; 3. sîlânussati (5); 4. saṅghânussati (3); 5. kâgânussati (4); 6. devatânussati.

Mahāvvyutp., sect. 87. Lalitav. p. 34, 20 ff. (Dharmâl. 8-13); cf. Kern, I, 407 f. Childers, p. 45 a, s. v. anussati/hânas.

'1. The Buddha; 2. The Law; 3. The Church; 4. Charity; 5. Morality; 6. The Gods.'

LV. चत्वारि धर्मपदानि.

Lalitav. p. 35, 7 ff. (Dharmâl. 18-21): 1. अनित्यप्रत्यवेक्षा; 2. दुःखप्रत्यवेक्षा; 3. अनात्मप्रत्यवेक्षा; 4. शान्तप्रत्यवेक्षा; cf. Kern, I, 408 f. Childers, p. 118 a, Burnouf, Introd. p. 462. Hardy, Manual, p. 497. Kern, I, 371. Max Müller, Dh. P., p. xlv.

LVI. दशाकुशलानि 'The ten sins.'

1. Pāṇātīpāto; 2. adinnādānam; 3. kâmesu mikāhâkâro; 4. musā-

vâdo; 5. pisunâ vâkâ; 6. pharusâ vâkâ; 7. samphappalâpo; 8. abhigghâ; 9. vyâpâdo; 10. mikkkhâdi//hi.

Mahāvvyutp., sect. 87; cf. Mdo. XXII, 20 (Feer, p. 274); XXVI, 27 and 31 (p. 281), transl. in Ann. Mus. Guim. V, 189 ff. Āryamahākaruṇapundarikasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 166. Childers, p. 25 b, s. v. akusalakammappatho. Anguttara-nikāya, Dasa-nipāta, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 484 ff. Burnouf, Lotus, p. 444 f. Hardy, Manual, pp. 460, 461 ff. Köppen, I, 334. Kern, I, 423. Oldenberg, p. 290. Rh. Davids, p. 142. Desgodins, p. 349 ff. Eitel, p. 126 a (s. v. sikkhāpada).

1. Killing; 2. Stealing; 3. Impurity; 4. Lying; 5. Slander; 6. Harsh language; 7. Frivolous talk; 8. Covetousness; 9. Malice; 10. False doctrine.'

LVII. गजयः षट् 'The six states of existence.'

1. Nirayo; 2. tiraṭṭhānayo; 3. pettivisayo; 4. manussā (5); 5. devā (6); 6. asuranikāyo (4).

Sukhāvatī, Prāzidhāna 1 and 2 (p. 11, 9 ff.) Karmavibhāga (Mdo. XXVI, Feer, p. 282), transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 261 ff. Lou-tao-tsi ('Recueil des six voies'), ibid., p. 529. Paññāgati, transl. ibid., p. 514 ff. Childers, p. 144 b. Burnouf, Introd. p. 492; Lotus, pp. 210, 309. Hardy, Manual, p. 37 ff. Köppen, I, 238. Kern, I, 294. Cunningham, Ladak, p. 365. Schlagintweit, p. 91 f. Eitel, p. 41 a.

The first four of these are called the four apāyas, 'states of suffering' (Childers, s. v.): naraka, tiraṭṭhāna, petaloko, asuraloko. Sukhāvatī, Prāzidhāna 2.

1. Hell; 2. The brute creation; 3. Preta; 4. Asura; 5. Man; 6. God.'

LVIII. षट् धातवः 'The six elements' (cf. sect. XXXIX).

1. Paṭhavīdhātu; 2. āpodhātu; 3. tegodhātu; 4. vāyodhātu; 5. ākāśadhātu; 6. viññānadhātu.

Childers, p. 121 b. Burnouf, Lotus, p. 514.

1. Earth; 2. Water; 3. Fire; 4. Air; 5. Space (Ether); 6. Intelligence.'

LIX. अष्टौ विमोक्षाः 'The eight kinds of salvation.'

1. Rūpī rūpāni passati; 2. agghattam arūpasaññi bahiddhā rūpāni passati; 3. subhan t'eva adhimutto hoti; 4. ākāśaṇṇāyatanam, s. v. arūpabrahmaloko; 5. viññāṇaṇṇāyatanam, s. v. arūpabrahmaloko; 6. akiñṇaṇṇāyatanam, s. v. arūpabrahmaloko; 7. nevasaññānāyatanam, s. v. arūpabrahmaloko; 8. saññāvedayitanirodho.

Mahāvvyutp., sect. 205. Childers, p. 574 b. Mahāparinibbānasutta, p. 30, transl.

Sacred Books, XI, 51. Burnouf, Lotus, p. 824 ff.; cf. Saddharmap., transl. Kern, p. 31, n. 4. Eitel, p. 167 f.

LX. पंचान्तयेनि 'The five unpardonable sins.'

'1. Mâtughâto, matricide; 2. pitughâto, parricide; 3. arahantaghâto, killing an Arhant; 4. lohituppâdo, shedding the blood of a Buddha; 5. sañghabhedo, causing divisions among the priesthood; 6. aññasatthu-uddeso, following other teachers.' See Kullavagga VI, 17, 2.

Mahâvyutp., sect. 118; cf. अनंतयेकारिन्, Sukhâvatî, 15, 4. Childers, p. 327 b, 7 b, s. v. abhihânam. Wassiljew, p. 240, n. 2, has °तरीय; cf. Kern, p. 184, n. 1.

LXI. अष्टौ लोकधर्माः 'The eight worldly conditions.'

1. Lâbho; 2. alâbho; 3. yaso (5); 4. ayaso (6); 5. passamsâ (8); 6. nindâ (7); 7. sukham (3); 8. dukkham (4).

Mahâvyutp., sect. 121. Childers, p. 221 b.

'1. Gain; 2. Loss; 3. Happiness; 4. Suffering; 5. Fame; 6. Dishonour; 7. Blame; 8. Praise.'

LXII. नवांगप्रवचनानि 'The nine divisions of the scriptures.'

1. Suttam; 2. geyyam; 3. veyyâkaranam; 4. gâthâ; 5. udânam; 6. itivuttakam; 7. gâtakam (6); 8. abbhutadhammam; 9. vedallam (7).

Cf. Mahâvyutp., sect. 58. Trigl. p. 22 (44) has twelve, viz. after No. 5 of our list, निदानं, अवदानं, इतिवृत्तिकं. Saddharmap., chap. II, vers. 44, 48 (transl. Kern, p. 44 f.) Âryamahâkarunapundarikasûtra, Mdo. VI, 2 (Feer, p. 241). Childers, p. 33 b, s. v. aṅgam. Cf. nidânam, apadânam, itivuttakam (s. v.) Cf. Burnouf, Introd. p. 51 ff. Hodgson, p. 14 f. Dhammapada, transl. Max Müller, Introd. p. xxxiii. Wassiljew, p. 109. Kern, II, 365 ff. Rh. Davids, p. 214 f. (Eitel, pp. 137 b, 42 a, 172 a, 41 a, 153 a, 36 b, 160, 3 b, 155 b, 84 b, 17 b, 48 a.) The Hīnayāna recognises nine, the Mahāyāna twelve Aṅgas. Max Müller, Dhammapada, p. xxxiii.

LXIII. द्वादश धूतगुणाः 'The twelve ascetic practices.'

1. Pamsukûlikaṅgam (11); 2. tekîvarikûlikaṅgam (2); 3. pindâpâtikaṅgam (1); 4. sapadânakârikaṅgam; 5. ekâsanikaṅgam (7); 6. patta-pindikaṅgam; 7. khalupakkhâbhattikaṅgam (3); 8. araññikaṅgam (9); 9. rukkhamaṅgikaṅgam (6); 10. abbhokâsikaṅgam (8); 11. sosânikaṅgam (10); 12. yathâsanthatikaṅgam (5); 13. nesaggikaṅgam (4).

Mahâvyutp., sect. 45. Childers, p. 123 a, s. v. dhûtaṅgam.

For नामतिक, which has nothing corresponding to it in the above Pâli list, see Mahâvyutp., sect. 229 (a list of clothings), where नमत occurs, rendered in Chinese by

𦍋 'hair-cloth.' In our list the Chinese has 𦍋衣 'cloth made of hair.' From नमत one might derive नामतिक. Mr. Rhys Davids points out namataka in Kullav. V, 11, 1; 19, 1; X, 10, 4. Burnouf's conjecture that it may be कांबलिक is not necessary. Instead of ābhavakāsika Prof. Oldenberg suggests abhrāvakāsika; see Manu VI, 23.

Burnouf, Introd. p. 304 ff. Hardy, Eāst. Mon., pp. 9, 73, 97, 98, 99. Wassiljew, p. 172.

LXIV. दश भूमयः 'The ten stages of perfection.'

Mahāvvyutp., sect. 27. Trigl. p. 11 (11). Mahāvastu, p. 63 ff. (see below). Cf. Wassiljew, p. 264; Phalkhen, 31 (Feer, p. 211); Mdo. V, 1 (p. 237, from the Sandhinirmoḥana); Lalitav. p. 39, 17 ff. (Dharmāl. 108 and 109); and Kern, I, 420.

Dasabhūmīvara, vide Catalogue of the R. A. S., p. 4, and Cambridge Catal., pp. 4, 141. Kern, II, 394 n. Cf. Eitel, p. 30 a. According to Senart, the Mahāvvyutp. has मधुमती for साधु°. Commentary to Hemaṇḍra, ver. 233 (ed. Boehti. and Rieu, p. 316).

The Mahāvastu, p. 76, 13 ff., gives quite a different list: 1. दुरारोहा (cf. 7 of our list?); 2. बद्धमाना; 3. पुष्पमंडिता; 4. रुचिरा; 5. चित्रविस्तरा (perhaps for चित्र° according to Senart); 6. रूपवती; 7. दुर्ज्ञेया (cf. 5 of our list); 8. जन्मनिदेश; 9. यौवराज्य (भूमि); 10. अभिषेक (भूमि) (Lalitav. p. 39, 18). Cf. Senart's note, p. 436.

LXV. त्रयोदश भूमयः 'The thirteen stages of perfection.'

LXVI. पंच चक्षुषि 'The five sorts of vision.'

1. Mamsakakkhu (1); 2. dibbakakkhu (4); 3. paññākakkhu (3); 4. samantaakakkhu (= 2. धर्मचक्षु); 5. buddhakakkhu (5).

Childers, p. 326 b, s. v. paññakakkhu. दिव्यं चक्षुः, Sukhāvatī, Prāṇidhāna 7 (p. 12, 12); (cf. sect. XX.) Cf. Lalitav. p. 523, 12, पंचचक्षुःसमन्वागत.

'1. The human eye; 2. The eye of the law; 3. The eye of wisdom; 4. The divine eye; 5. The eye of a Buddha.'

LXVII. षट् क्लेशाः 'The six evil passions.'

Trigl. p. 34 b (67). Cf. the 'hosts of Māra' in the Lalitav. p. 329, 3 ff. Childers, p. 203 b, s. v. kilesa, gives a list of ten, which partly correspond with our list, viz. 1. lobho (= 1. राग), see sect. CXXXIX, where 2. द्वेषः; 2. doṣo (= 2. प्रतिया), see ibid.; 3. moho (= 4. अविद्या), see ibid.; 4. māno (3); 5. diṭṭhi (= 5. कुट्टुष्टि); 6. viṭikiṭṭhā (6); 7. thīnam (sect. LXIX, 13); 8. uddhakkaṃ; 9. ahiṛikā (sect. LXIX, 11); 10. anottappam (sect. LXIX, 12). Burnouf, Lotus, p. 444. Hardy, Manual, pp. 417, 418. Cf. Kern, p. 370. Rh. Davids, p. 109 f.

'1. Greed; 2. Hatred; 3. Pride; 4. Ignorance; 5. Heresy; 6. Doubt; 7. Idleness (Burnouf has 'impudence'); 8. Vanity, arrogance; 9. Shamelessness, impudence; 10. Hardness of heart, recklessness. M. M., Dh. P., p. 7.

LXVIII. पंच दृष्टयः 'The five (heretical) views.'

Childers, p. 418 a, *sakkâyadittihi* (1 = स्वकाय°; सत्काय° seems to be a wrong restitution of the Sanskrit form); p. 247 a, *mikkhâdittihi* (3); p. 475 b, *silabataparâmâsa* (5). Cf. Rh. Davids, p. 109 f.

LXIX. चतुर्विंशतिरूपकेशाः 'The twenty-four minor evil passions' (cf. sect. XXX).

Trigl. p. 35 (68) has only twenty. Cf. Burnouf, Lotus, p. 443 ff. Hardy, Manual, p. 423 ff. Kern, p. 347 ff. Cf. Puggala-paññatti II, 1-9: *kodho* (1), *upanâho* (2), *makkho* (3), *palâso* (4), *issâ* (5), *makkhariyam* (6), *sâtheyyam* (7), *mâyâ* (8), *ahirikam* (11), *anottappam* (12), *dovakassatâ*, *pâpamittatâ* (21), *indriyesu aguttadvaratâ*, *bhogane amattaññutâ*, *mutthasakkam* (18), *asampagaññam* (19), *silavipatti*, *dittivipatti*. In our text चौद्वयं should be added after स्थानं.

'1. Anger; 2. Enmity; 3. Hypocrisy; 4. Contentiousness; 5. Envy; 6. Avarice; 7. Deceit; 8. Duplicity; 9. Pride; 10. Malice; 11. Shamelessness; 12. Recklessness; 13. Sloth; 14. Arrogance; 15. Infidelity; 16. Indolence; 17. Carelessness; 18. Forgetfulness; 19. Inattention; 20. Unconsciousness; 21. Wickedness; 22. Torpor; 23. Reflection; 24. Investigation.'

LXX. पंचाहारः 'The five nutriments.'

Mahâvyutp., sect. 114. Abhidharmakosavyâkhyâ, fol. 129 b, 8 ff.; fol. 249 b, 2 ff. Childers, p. 20 a, corresponding to Mahâvyutp.

1. *Kabalinkâro âhâro*, कवलीकारहारः (2); 2. *phasso âhâro*, स्पर्शहारः (4); 3. *manosaññetana âhâro*, मनसंचेतनाहारः (5); 4. *viññânam*, विज्ञानमाहारः (3?).

The Vyâkhyâ has कवडीकार. Hardy, Manual, p. 499 (19). See also Abhidhammattha-sangaha VIII, 10, in Pâli Text Society Journal, 1884.

LXXI. पंच भयानि 'The five kinds of fear.'

Dr. Morris refers me to the Com. to Puggala-P. I, xi, where four bhayas are mentioned: *duggatibh°*, *vañabh°*, *kilesabh°*, *upavâdabhaya*. In the text we ought probably to read *sokabhayam* and *pârshadavâdyabhayam*.

LXXII. चत्वारि ध्यानानि 'The four stages of meditation.'

1. *Vitakkaviârapâtisukhekkaggaâtâsahitam pathamagghânam*; 2. *pî-*

tisukhekaggaṭṭāsahitaṃ dutiyaggaṭṭhānaṃ; 3. sukhaggaṭṭāsahitaṃ tatiyaggaṭṭhānaṃ; 4. upekkhaggaṭṭāsahitaṃ katutthaggaṭṭhānaṃ.

Mahāvvyutp., sect. 63. Lalitav. pp. 147, 439. Childers, p. 169 b. Burnouf, Lotus, p. 800 ff. Hardy, East. Mon. p. 270. Köppen, I, 255, 587 f. Kern, I, 375 f. Rh. Davids, p. 175 f. The reading of I. points to prasādana, see Childers, s. v. gḥāna.

LXXIII. त्रयो विमोक्षाः 'The three kinds (or aspects) of salvation.'

1. Suññatavimokkho; 2. animittavimokkho; 3. appanīhitavimokkho.

Mahāvvyutp., sect. 69. Trigl. p. 12 b (15). Saddharmap., chap. IV, As. Soc. MS., fol. 38 a; transl. Kern, p. 31 (n. 4). Dhammapada, transl. Max Müller, ver. 92, note. Childers, pp. 574 a (s. v. vimokho), 270 b, 285 a (s. v. nimittam), 489 a (s. v. suññato). Pārāgika IV, 4, 1 (Vinaya III, p. 93). Pākittiya VIII, 2, 1 (IV, 25).

'1. Void; 2. Unconditioned; 3. Passionless.'

LXXIV. बोधिसत्त्वानां दश वशिताः 'The ten powers of a Bodhisattva.'

Mahāvvyutp., sect. 23; in Pet. Wörterb. 24, where upapatti stands for ganma.

LXXV. बोधिसत्त्वानां दश बलानि 'The ten forces of a Bodhisattva.'

Mahāvvyutp., sect. 22. Hodgson, p. 92.

LXXVI. तथागतस्य दश बलानि 'The ten forces of a Tathāgata.'

Mahāvvyutp., sect. 3. Trigl. p. 8 b (5). Cf. Lalitav. p. 39, 6, दशबलप्रतिपत्ति, whereto leads the ज्ञानसंभार (Dharmāl. 98; cf. sect. CXVII); p. 560, 19 ff. Saddharmap., transl. Kern, p. 31. Dulva XI, 207 ff. (Feer, p. 194). Cf. Childers, pp. 78 b (s. v. balam), 112 b (s. v. dasabalo). Hodgson, p. 92. Burnouf, Lotus, p. 781 ff. Hardy, Manual, p. 380 f. Köppen, I, 437 f. Kern, I, 271. Cf. Eitel, p. 30 a (s. v. dasabala).

1. Pāli, thānāthānañānaṃ, knowledge of what is possible and impossible, of admissible or inadmissible propositions. Cf. Burnouf, Lotus, p. 785 seq.

2. Pāli, atītānāgatapakkuppannānaṃ kammamādanānaṃ vipākavemattatāñānaṃ, knowledge of the consequences of actions.

3. Pāli, anekadhātunānādhātunānaṃ, knowledge of the different elements, in their widest sense.

4. Pāli, sattānānaṃ nānādhimuttikatāñānaṃ, knowledge of the different dispositions (of men); also, nānāsraddhāñānabalam.

5. Pāli, parasattānaṃ parapuggalānaṃ indriyaparovasiyattametātāñānaṃ, knowledge of the higher or lower mental powers of men.

6. Pāli, sabbathagāminīpaṭipadāñānaṃ, knowledge of the progress that leads everywhere, or sarvārtha, leads to all the highest objects (sarvārthasiddha).

7. Pāli, *sabbesam ghānavimokhasamādhisamāpattīnam samkilesavodānavutthānañānam*, knowledge of the origin, the disappearance, and the corruption of the four contemplations, the (three, seven, eight or eleven) liberations, three meditations, and five acquisitions.

8. Pāli, *pubbenivāsānussatiñānam*, knowledge of remembering former abodes.

9. Pāli, *dibbaakkhuññānam*, knowledge of birth and decay (by means of Buddha's divine sight).

10. Pāli, *āsavakkhayaññānam*, knowledge of the destruction of appetites. See Schiefner, *Kātyāyana*, p. 60 seq.

LXXVII. चत्वारि वैशारद्यानि 'The four subjects of confidence (of a Buddha).'

Mahāvīyutp., sect. 4, where the third *vaiśaradya*, left out in our text, is supplied. Lalitav. p. 561 f. Saddharmap., transl. Kern, p. 246. Childers, p. 564 a, s. v. *vesāraggam*. Burnouf, *Lotus*, pp. 346, 402 ff. Hardy, *East. Mon.* p. 291. Köppen, I, 437. Kern, I, 272. 'The consciousness that he has: 1. obtained the highest knowledge; 2. freed himself from human passion; 3. rightly described the obstacles to a religious life; 4. rightly taught the way to obtain salvation.'

LXXVIII. पंच मात्सर्ग्याणि 'The five kinds of envy.'

Dr. Morris refers me to *Saṅgīti-suttānta*, where *āvāsam*°, *kulam*°, *lābham*°, *viññānam*°, *dhammamakkhāriya* occur. Possibly we ought to read *kulamātsaryam*.

LXXIX. अष्टादशवेणिका बुद्धधर्मैः 'The eighteen independent conditions.'

Mahāvīyutp., sect. 5. Saddharmap., transl. Kern, p. 31 (n. 2). Burnouf, *Lotus*, p. 648 ff. Hardy, *Manual*, p. 381. Köppen, I, 437. Kern, I, 272. Eitel, p. 20 f.

LXXX. चत्वारो माराः 'The four Māras.'

Cf. *Abhidharmakosavyākhyā*, fol. 85 b, l. 4. Childers, p. 241 b: 1. *khanda-māro* (1); 2. *kilesamāro* (2); 3. *makkumāro* (4); 4. *abhisāṅkhāramāro*; 5. *devaputtamāro* (3).

Cf. Kern, I, 48, 236, 291. Senart, *Légende*, p. 171 ff. Eitel, p. 73 b. Commentary to *Hemaṅandra*, ver. 235 (ed. Boehl. and Rieu, p. 317): 1. वैद्वो (?); 2. सुक्लन्धमार; 3. क्लेशमार; 4. देवपुत्रमार.

LXXXI. चत्वारि अङ्गानि 'The four articles of faith.'

Cf. Childers, p. 410 a.

LXXXII. नवानुपूर्वसमाधिसमापन्नयः.

Cf. Mahāvīyutp., sect. 64. Childers, p. 288 b, where he gives the title *anupubbanirodha*.

LXXXIII. द्वात्रिंशद्विज्ञानानि 'The thirty-two signs of perfection.'

Mahāvvyutp., sect. 13. Trigl. p. 4 (3). Lalitav. p. 120, 12 ff. Burnouf, Lotus, p. 553 ff. Hardy, Manual, p. 368 f. Hodgson, p. 90. Köppen, I, 432. Senart, Légende, pp. 87 ff., 124 ff. Kern, I, 25, 267. Eitel, p. 60 a.

In the following lists of the thirty-two Lakshanas and the eighty Anuvyañganas, L. means Lalitavistara; V., Vyutpatti, Vocabulaire Pentagl.; Lc., Lakkhanasutta with comment.; L., the same without comment.; M., Mahāpadhānasutta; D., Dharmapradīpikā singhal.; Man., Spence Hardy's Manual. The numbers indicate the place which each word occupies in the different lists.

1. चक्रांकितपाणिपादतलता । L. 31, V. 29, Lc. 2, L. 2, M. 2, D. 2, Man. 2, having the palms of hands and feet marked with a wheel.

2. सुप्रतिष्ठित(पाणि)पादतलता । L. 32. supratishṭhitasamapâdaḥ, V. 30, Lc. 1, L. 1, M. 1, D. 1. suppatiṭṭhitapâdo. having the palms of his feet (and hands) well placed and equal.

3. जालाचङ्च(वज्र)ङ्गुलिपाणिपाद(तल)ता । L. 30. gālāṅgulihastapâdaḥ, V. 28, Lc. 8, L. 7, M. 6, D. 6. gālahatthapâdo, having the (palm of) feet and hands and fingers covered with nets (of lines).

4. मृदुतरुणहस्तपादतलता । L. 29, V. 27, Lc. 7, L. 6, M. 5, D. 5, Man. 3, having the palms of hands and arms soft and tender.

5. समोत्सदता । L. 15, V. 16, Lc. 6, L. 16, M. 15, D. 16. समोच्छदः, having seven protuberances (on the hands, the feet, the shoulders, the arms, which would make eight).

6. दीर्घाङ्गुलिता । L. 26, V. 3, Lc. 4, L. 4, M. 4, D. 4, having long fingers.

7. आयतपाणीता । L. 27, V. 31, Lc. 3, L. 3, M. 3, D. 3, having a long heel.

8. चतुर्गुणता । Lc. 5, L. 5, M. 14, D. 15. Brahmuggugatto, deest in Lc. and V., having all members straight (like Brahman).

9. उत्सङ्गपादता । L. 28, V. 26. uḷḷhankhap., Lc. 9, L. 8, M. 7, D. 7. ussamkha-pâdo, having the foot arched? cf. Man. 7, 'his instep was high.'

10. उद्धायरोमता । L. 22. ūddhāvagrābhipradakshināvartaromâ, V. 23, Lc. 10, L. 15, M. 13, D. 14. uddhaggaḷomâ, having the hairs of the body erect.

11. रेनेयजंयता । L. 25. aineyamrīgarāga, V. 32, Lc. 11, L. 9, D. 8, Man. 8, having legs like those of a deer.

12. प्रलंबबाहुता (प्रसूबाहुता?) । L. 18. sthito 'navanatapralambabāhuḥ, Lc. 16, L. 10, M. 8, D. 9. ṭhitakova anonamanto ubhohi pāvitalehi gannukāni parimasati parimaggaṭi, Man. 9, having arms reaching to the knees.

13. कोषगतवस्तिगुह्यता । L. 23. kosopagatavastiguhyāḥ, V. 24, Lc. 14, L. 11, D. 10,

M. 9. kosohitavatthiguhyo, having the pudendum hidden in a covering; cf. Suttanipâta, ver. 1122, kosahitam vatthaguhyam, M. 10, his secret parts were concealed, as the pedicle of the flower is hid by the pollen.

14. सुवर्णवर्णता । V. 19, Lc. 13, L. 12, M. 10, D. 11. suvannavanno, deest in Lal., having a golden colour.

15. सूक्ष्मच्छविता । L. 17. sūkshmasuvarṇakḥaviḥ, V. 18, Lc. 12, L. 13, M. 11, D. 12, M. 11. sukhumaḥavi, having a delicate skin (smooth, golden).

16. प्रदक्षिणावर्तैकरोमता । L. 21. ekaikaromâ, V. 22, Lc. 24, L. 14, M. 12, D. 13. ekekalomâ, M. 14, having single hairs (on the body) and all turning to the right.

17. ऊर्णालंकृतमुखता । L. 4. ūrnâ bhruvor madhye gâtâ himaragataprakâsâ, V. 4. garnyakesa ūrnya, Lc. 25, L. 31, M. 30, D. 31. unnâ bhamukantare gâtâ hoti odâtâ mudutūlasannibhâ, having the face ornamented with the ūrnâ, i. e. soft hair between the brows. Cf. Suttanipâta, ver. 1122. unn' assa bhamukantare.

18. सिंहपूर्वाङ्गकायता । L. 19, V. 20, Lc. 17, L. 17, M. 16, D. 17, M. 17, having the forepart of the body like a lion.

19. सुसंवृतस्त्र्यंघता । L. 14, V. 15, Lc. 19, L. 20, M. 19, D. 26: samavattakkhandho, having the shoulders round, (the arms round, Burnouf.)

20. चित्तांतरांशता । L. 16, V. 17, Lc. 18, M. 17, D. 18. kīttataramso, L. 18. kīttataramso, having the place between the shoulders well filled out.

21. रसरसाग्रता । L. 11, V. 11, Lc. 20, L. 21, M. 20, D. 21, Man. 21, the 7000 nerves of taste all bend towards the tongue, rasaggasaggî (rasagrâsâgrî), having a sharp taste? In Pâli, having the extremity of nerves. Cf. Childers, s.v. rasaggasâ.

22. न्यग्रोधपरिमंडलता । L. 20, V. 21, Lc. 15, L. 19, M. 18, D. 19, Man. 19, his body was high, like a banian tree, and round like the same. Having the waist like a Nyagrodha (fig tree).

23. उष्णीषशिरस्कता । L. 1. ushṇishasîrshaḥ, V. 1, Lc. 23, L. 32, M. 31, D. 32. umhisasîso, having an Ushṇisha, cap, on his head. Burnouf rejects this meaning, because, he says, no statues of Buddha show a covering of the head, but always display the hair. This is not the case. I myself possess three statues of Buddha having the hair covered. Burnouf would render the term by having woolly hair on his head, or, having a bump on his head. This bump or excrescence, frequently figured on statues of Buddha, seems to me to have been originally an attempt to indicate the flame or ray of light issuing from his head.

24. प्रभूतजिह्वता । L. 12, V. 13. prabhûtatanugihvaḥ, Lc. 28, L. 27, M. 26, D. 27, having a long (and thin) tongue, M. 27. Cf. Suttanipâta, ver. 1122. mukham giḥvâya kḥâdeti, Beal, Dhammapada, p. 165, note.

25. ब्रह्मस्वरता । V. 14, Lc. 29, L. 28, M. 27, D. 28. brahmassaro, Man. 28, having the voice of Brahman.
26. सिंहहनुता । L. 13, V. 12, Lc. 30, L. 22, M. 21, D. 22, Man. 22, having a lion's jaw.
27. शुक्लहनुता । cf. sukladantatâ, having a bright jaw.
28. समदंतता । having equal teeth.
29. हंसचक्रांतगमिता । having a walk like the step of a swan.
30. अविवरलदंतता । L. 8, V. 9, Lc. 27, L. 25, M. 24, D. 25. avivaradanto, having teeth without breaks.
31. समचत्वारिंशदंतता । L. 7, V. 7, H. 31, Lc. 26, L. 23. kâtâtârisadanto, M. 22, D. 23. kâtâtâlisadanto, Man. 23, having forty even teeth.
32. अभिनीलनेत्रता । L. 6, V. 5, Lc. 21, L. 29, M. 28, D. 29. abhinîlanetto, Man. 30, having dark-blue eyes.
33. गोपक्षनेत्रता चेति । having eyes with lids like those of a cow. गोपक्षनेत्रः । L. 5, V. 6. gopaksha, Lc. 22, L. 30, M. 29, D. 30. gopakhumo, having eyes with lids like those of a cow.

Here ends the list of the Lakshanas, of which two should be counted as one. Then follow additional Lakshanas :

34. भिन्नांजनमयूरकलापाभिनीलवस्त्रितप्रदक्षिणावर्तकेशः (वर्णित) । L. 1, V. 2. pradakshinyavattakesaḥ, having hair turning from the right, in locks, dark-blue like the tail of a peacock, and like collyrium of many shades. 'He cut it so that it was only two fingers long, and turned to the right; it remained so for life,' Lotus, p. 864; he was susukâlakeso, with very dark hair, ibid., p. 863. See Buddh. B. Stor., p. 86.

35. समविपुलललाटः । having the forehead even and full. One of the eighty-two secondary marks.

36. शुक्रदंतः । L. 9, V. 10, Lc. 32, L. 26, M. 25, D. 26. susukkadâḥ. Cf. No. 27. suklahanutâ.

37. सुवर्तितोरुः । L. 24, V. 25, having the thighs round.

LXXXIV. अशीत्यनुच्यजनानि 'The eighty minor marks.'

Mahâvyutp., sect. 14. Trigl. p. 5 (4). Lalitav. p. 121, 14 ff. Burnouf, Lotus, p. 583 ff. Hodgson, p. 90. Hardy, Manual, p. 369 ff. Köppen, I, 432.

The eighty Anuvyaṅganas are not found in Lekkhaza-sutta, nor in Mahâpadhâna-sutta.

1. ताम्रनखता । L. 2, V. 1. âtamra, D. 4. tambanakhatâ, having copper-brown nails.

2. स्निग्धनखता । L. 3, V. 2, D. 6. siniddhanakhatâ, having soft nails.

3. तुंगनखता । L. 1, V. 3, D. 5. *tuṅganakhatâ*, having prominent nails.
4. वृत्तांगुलिता । L. 4, V. 4, D. 3. *vaṭṭaṅgulitâ*, having round fingers.
5. चित्रांगुलिता । L. 5, V. 6, D. 1. *chitrâṅgulitâ*, having beautiful fingers.
6. अनुपूर्वांगुलिता । L. 6, V. 5, D. 2. *anupubbâṅgulitâ*, cf. Man. 4, having regular fingers.
7. गूढशिरता । L. 7, V. 7, D. 49. *niṅgulhasirasatâ*, having the veins hidden.
8. निर्व्रीचिशिरता । L. 9. *ghanasandhi*, V. 8, having veins without knots, (having strong joints.)
9. गूढगुल्फता । L. 8, V. 9, D. 7. *nigulhagôpphakatâ*, having the ankle hidden.
10. अविषमपादता । L. 10, V. 10, D. 8. *samapâdatâ*, having equal feet.
11. सिंहचक्रांतगामिता । L. 40, V. 11, D. 10, having a walk like the steps of a lion.
12. नागचक्रांतगामिता । L. 39, V. 12, D. 9, having a walk like the steps of an elephant, (having the glorious walk of an elephant, Burnouf.)
13. हंसचक्रांतगामिता । L. 42, V. 13, D. 11, having a walk like the steps of a swan.
14. वृषभचक्रांतगामिता । L. 41, V. 14, D. 12, having a walk like the steps of a bull.
15. प्रदक्षिणगामिता । L. 43, V. 15, D. 13, having a walk towards the right.
16. चारुगामिता । V. 16, having an elegant step.
17. अवक्रगामिता । V. 17, having a straight step.
18. वृत्तगात्रता । L. 31, V. 18, having round members.
19. मृदुगात्रता । L. 32, V. 19, D. 22, having smooth members.
20. अनुपूर्वगात्रता । L. 33. *agihmavṛishabhaḡâtraḥ*, *anupûrvagâtraḥ*, V. 20, D. 26, having regular members.
21. शुचिगात्रता । L. 23, V. 21, D. 60. *vimalagattatâ*, having the members bright.
22. मृदुगात्रता । L. 24, V. 22, D. 61. *komalagattatâ*, having the members soft.
23. विशुद्धगात्रता । L. 25. *visâlag*, V. 23, D. 27, having the members clean (or broad).
24. परिपूर्णव्यंजनता । L. 21, V. 24, D. 15. *paripunnâpurisavyaṅganatâ*, having the sexual organs complete.
25. पृथुचारुमंडल(गात्र)ता (पृथुजानु?) । L. 30. *prithuvipulasuparipûrnagânumanda-*
laḥ, V. 25, D. 14, having the knee broad.
26. समक्रमता । having the steps equal.
27. विशुद्धनेत्रता । having the eyes bright.
28. मुकुमारगात्रता । having the limbs soft.
29. अदोषगात्रता । L. 26, V. 29, D. 24, having no defective members.

30. उत्साहगात्रता । L. 27. anunnatag., V. 30. utsadagâtraḥ, D. 23. anussanâsan-nasabbagattatâ, having vigorous members; (having members neither too high nor too low, anunnatânatag.; cf. Lal. Vist., p. 550.)

31. गंभीरकुक्षिता । having a deep abdomen.

32. प्रसन्नगात्रता । having tranquil limbs.

33. सुविभक्तगंगप्रत्यंगता । L. 29. suvibhaktagâtratâ, V. 32, D. 20, having the members well proportioned.

34. वितिमिरशुद्धालोक्ता । L. 38, V. 33, D. 41. parimandalakâyappabhâvattâ, having a pure aspect free from darkness.

35. वृत्तकुक्षिता । L. 45. vṛttakukshiḥ, V. 34, having the flanks rounded.

36. मृष्टकुक्षिता । L. 45, V. 35, having the flanks soft.

37. अभुग्नकुक्षिता । L. 46. agihmakukshiḥ, V. 36. abhugnakukshiḥ, having the flanks not bent.

38. अक्षोभकुक्षिता । L. 47. âpodaraḥ, V. 37. kshâmodaraḥ, having the flanks unmoved, having them round like a bow. Having the flanks spare.

39. गंभीरनाभिता । L. 35, V. 38, having a deep navel.

40. प्रदक्षिणावर्तनाभिता । L. 35. agihmanâbhiḥ, anupûrvanâbhiḥ, V. 39. pradakshinâvartinâbhi, D. 16. akṣiddanâbhitâ, D. 18. dakkhinâvattanâbhitâ, having a navel turning to the right.

41. समंतप्रासादिकता । L. 38, V. 40, having complete amiability.

42. शुचिसमुदाचारता । L. 37. sukyâkâraḥ, V. 42, D. 33. visuddhîndriyatâ, having pure dispositions.

43. व्यपगततिलकगात्रता । L. 48. vyapagataḥ/avidoshanîlakâdush/asarîraḥ, V. 43, D. 25. tilakâdirahitagattatâ, गंध-, having members free from freckles.

44. तूलसदृशसुकुमारपाणिता । cf. Man. (Lakshan. 5), having hands soft like cotton.

45. स्निग्धपाणिलेखता । L. 12, V. 45, D. 40. ruḥîrasantîhânalekhatâ (having beautiful and equal lines), having the lines of the hand soft.

46. गंभीरपाणिलेखता । L. 14, V. 46, D. 37, having the lines of the hand deep.

47. आयतपाणिलेखता । L. 16. anupûrva, V. 47, D. 38. âyatalekhatâ, having the lines on the hand long.

48. नात्यायतवचनता । L. 18. noḥḥasabdavakanaḥ, V. 48, D. 36. âyatavadanatâ, having a voice not too loud, or not having a large mouth.

49. बिंबप्रतिचिंबोष्ठता । L. 17, V. 49, D. 35. rattoḥḥata, having lips red like (the image of) the Bimba.

50. मृदुजिह्वा । L. 19. *mṛidutarunatāmragihvaḥ*, V. 50, 51, 52, having a soft tongue.
51. तनुजिह्वा । having a thin tongue.
52. रक्तजिह्वा । having a red tongue.
53. मेघगर्जितघोषता । L. 20, V. 53, 54, having a voice like the rolling of a cloud.
54. मधुरचारुमंजुस्वरता । having a sweet, agreeable, pleasant sound.
55. वृक्षदंष्ट्रा । L. 49, V. 55, D. 34. *vaṭṭadāḥatā*, having rounded eye teeth.
56. तीक्ष्णदंष्ट्रा । L. 50, V. 56, having sharp eye teeth.
57. शुक्लदंष्ट्रा । having bright teeth.
58. अनुपूर्वदंष्ट्रा । L. 51, V. 59, having regular eye teeth.
59. समदंष्ट्रा । having equal eye teeth.
60. तुंगनासता । L. 52, V. 60, D. 29, having a prominent nose.
61. शुचिनासता । L. 53. *suḥinayanaḥ*, V. 61, having a bright nose, or eyes.
62. विशालनयनता । L. 54, V. 62. *visuddhanetraḥ*, V. 27. *suddhanetraḥ*, L. 57. *āyatanayanaḥ*, D. 43. *āyatavisālanettatā*, having large or pure eyes.
63. चित्रपद्मता । having beautiful eyelashes.
64. सितासितकमलदलनयनता । L. 58. *nilakuvalayadalasaḍṛisanayanaḥ*, V. 65, having eyes like the petals of a dark and white lotus (with reference to the white ball and the black pupil?).
65. आयतभ्रूकता । V. 66. *āyatabhrūḥ*, D. 56. *āyatabhamukatā*, having long eyebrows.
66. शुक्लभ्रूकता । having white brows? better, *श्वक्ष्णभ्रूकता* । V. 67, D. 53, having small brows.
67. सुस्निग्धभ्रूकता । L. 60. *śītrabhrūḥ*, having the eyebrows shining.
68. पीनायतभुजलता । having fat and long arms.
69. समकर्णता । having equal ears.
70. अनुपहतकर्णेन्द्रियता । having the organ of hearing uninjured.
71. अपरिम्लानललाटता । cf. V. 72. *suparinatalalāḥaḥ*, having a forehead not receding.
72. पृथुललाटता । V. 72, 73; cf. Lal. 70. *saṃgatamukhalalāḥaḥ*, D. 51. *āyata-pūthulalāḥasobhatā*, having a wide forehead.
73. सुपरिपूष्णोत्तमांगता । L. 71, V. 74, D. 50. *śhattanibhaḥārusirasatā*, having the head well developed.
74. अमरसदृशकेशता । L. 72. *asitakeśaḥ*, D. 72. *sunīlakesatā*, having hair (dark) like a bee.

75. चित्रकेशता । L. 74, V. 75, D. 73. dakkhizâvattakesatâ, having beautiful hair.
76. गुडकेशता । L. 79. samkuṭitakesatâ, having the hairs crisp; having a Gudâ, like Arguna.

77. असंलुलितकेशता । L. 77, V. 77, D. 77. alulitakesatâ, having the hair not tangled.

78. स्पर्शकेशता । L. 76, V. 78, D. 79. kamalakesatâ, having soft hair.

79. सुभिकेशता । L. 75, V. 79, D. 71. sugandhamuddhantâ, having perfumed hair.

80. श्रीवत्समुक्तिकनंद्यावर्तलक्षितपाणिपादतलता चेति ॥ L. 80. śrīvatsasvastikanandyaṁvartavardhamānasamsthānakesaḥ, D. 80. ketumâlâratanaṁgitatâ, having the palms of hands and feet marked with Śrīvatsa, Muktika, Nandyâvarta.

Other Anuvyañḡanas :

Lal. 11. आयतपादपङ्क्तिः having long heels.

Lal. 13. तुल्यपाणिलेखः having regular lines on the hand.

Lal. 15. अजिह्वपाणिलेखः having the lines on the hand not crooked.

Lal. 22. प्रलंबबाहुः V. 41. sthitâgânvavanatapralambabahutâ, having arms hanging down to the knees.

Lal. 28. सुसमाहितगात्रः V. 31. susamhatagâtraḥ, D. 28. kośisahassahatthibala-dhâraṇatâ, having his members perfect.

Lal. 55. प्रहसितनयनः D. 44. pañḥappasâdavathanettatâ, with smiling eyes. Having eyes with the five degrees of delight.

Lal. 59. सहितभूः D. 52. samsthânanabhamukatâ, with eyebrows equal (or with eyebrows joined).

Lal. 61. संगतभूः D. 55. mahantabhâmukatâ, with joined eyebrows, with large eyebrows.

Lal. 62. अनुपूर्वभूः V. 68. samaromabhrûḥ, D. 54. anulomabhâmukatâ, with regular eyebrows, (well-traced brows.)

Lal. 63. असितभूः with black eyebrows.

V. 67. स्रग्भूः D. 53. samhabhamukatâ, with small eyebrows.

Lal. 64. पीनगंडः D. 42. paripunnakapolatâ, with full cheeks.

Lal. 65. अविषमगंडः with equal cheeks.

Lal. 66. अपगतगंडदोषः without blemishes on his cheeks.

Lal. 67. अनुपहतकुटः not touched by abuse.

Lal. 68. सुविदिर्तेन्द्रियः (viditendriya MS.), with well-known organs of sense.

Lal. 69. सुपरिपूरेन्द्रियः with complete organs of sense.

Lal. 70. संगतमुखललाटः cf. D. 51. âyataputhulalâ/âsobhatâ, with face and forehead in harmony.

Lal. 78. अनुपूर्वकेशः; D. 78. samakesatâ, with regular hair.

D. 75. सिनिद्धकेशता having soft hair.

D. 80. केतुमालारत्नरंजिता being adorned with the jewels of Ketumâlâ.

LXXXV. चक्रवर्तिनां सप्त रत्नानि 'The seven treasures of emperors.'

1. *Kakkaratanam*; 2. *hatthiratanam* (3); 3. *assaratanam* (4); 4. *maniratanam*; 5. *itthiratanam*; 6. *gahapatiratanam*; 7. *parinâyakaratatanam*.

Mahâvyutp., sect. 176. Lalitav. pp. 14-19 (in the same order as Pâli). Childers, p. 402 b. Burnouf, Lotus, p. 416. Sacred Books, XI, 251-261. Senart, Légende, p. 14 ff. Eitel, p. 122 f.

'1. The wheel; 2. The horse; 3. The elephant; 4. The gem; 5. The wife; 6. The householder; 7. The governor (or general).'

LXXXVI. त्रयोऽध्वानः 'The three times.'

1. *Atîto addhâ*; 2. *anâgato addhâ*; 3. *paṭṭhuppanno addhâ*.

Childers, p. 10 a.

'1. Past; 2. Future; 3. Present.'

LXXXVII. चत्वारः कल्पाः 'The four cycles.'

Mahâvyutp., sect. 249: ¹संवत्तकल्प ²विवत्तकल्प ³संतरकल्प ⁴शस्त्रांतरकल्प ⁵रोगांतरकल्प ⁶दुर्भिक्षांतरकल्प ⁷महाकल्प ⁸भद्रकल्प, and then कृतयुगं त्रेतायुगं द्वापरयुगं कलियुगं (see next section).

Childers, p. 185 b, gives *samvatto* and *vivatto* as subdivisions of the *mahâ-kappa*; then *antarakappa* and (p. 186 a) *bhaddakappa*.

Burnouf, Introd. pp. 75, 486; Lotus, pp. 324, 730. Köppen, I, 268 ff. Eitel, pp. 49 f., 64.

LXXXVIII. चत्वारि युगानि 'The four periods' (see note on sect. LXXXVII).

1. *Kaliyugam*; 2. *dvâparayugam*; 3. *tetâyugam*; 4. *katayugam*.

Childers, p. 606 a. Hodgson, p. 44.

LXXXIX. लोकद्वयं 'The two worlds.'

That is, the world of animals and of inanimate things.

XC. चत्वारो योनयः 'The four classes of birth.'

1. *Andagâ yoni*; 2. *galâbuyoni* (3); 3. *samsedagâ yoni* (2); 4. *opapâtikâ yoni*. Childers, p. 605 a.

Mahāvvyutp., sect. 113. Trigl. p. 26 b (62). Eitel, p. 145.

‘1. Oviparous; 2. Moisture-sprung; 3. Viviparous; 4. Apparitional.’

XC. पंच कषायाः ‘The five depravities.’

Mahāvvyutp., sect. 120. Saddharmap., A. S. MS., fol. 18 b; transl. Kern, p. 58, v. 140. Sukhāvatī, sect. 18 f. (p. 99). Burnouf, Lotus, p. 360. Eitel, p. 48 a.

XCII. त्रयः सत्ताधाः.

This paragraph is unintelligible. Dr. Morris suggests something corresponding to the Pāli *tisso viggā*. *Pūrvānta°* might be *pubbenivāsānussatiñāna-viggā*; *Aparānta°* might be *āsavānām khaye ñānaviggā*; *Katurm°* might be *sattānām kutupanāte ñānaviggā*, or *katumagge ñānam*.

XCIII. दश ज्ञानानि ‘The ten kinds of knowledge.’

Mahāvvyutp., sect. 35. Childers, p. 259 a, has four *ñānas*, viz. 1. *dhamme ñānam* (5); 2. *anvaye ñānam* (6); 3. *parikkhede ñānam* (8); 4. *sammutiyā ñānam*.

XCIV. पंच ज्ञानानि ‘The five kinds of knowledge.’

Mahāvvyutp., sect. 2. Trigl. p. 9 (6).

XC. द्वे सत्ये ‘The two kinds of truth.’

‘1. *Sammutisakkam*, truth by general consent; 2. *paramatthasakkam*, self-evident truth.’

Mdo. XIV, 8 (Feer, p. 256), *संवृतिपरमार्थसत्यनिर्देश*. Cf. Tanjur, Mdo., No. 8 (Feer, p. 368). Childers, p. 409 a. Schlagintweit, p. 35. Wassiljew, p. 294 f.

XCVI. चतुरार्यसत्येषु षोडश क्षांतिज्ञानलक्षणाः (sic).

Mahāvvyutp., sect. 52 (cf. sect. XXI).

XCVII. दुःखसत्ये चत्वार आकाराः ‘The four parts of the truth of suffering.’

Mahāvvyutp., sect. 50. Trigl. p. 15 (23). Lalitav. p. 35, 7 ff. (see sect. LV). Burnouf, Introd. p. 462. Hardy, Manual, p. 495 (4).

XCVIII. समुदयसत्ये चत्वार आकाराः ‘The four parts of the truth of the cause.’

Mahāvvyutp., sect. 50. Trigl. p. 15 (23).

XCIX. निरोधसत्ये चत्वार आकाराः ‘The four parts of the truth of cessation.’

Mahāvvyutp., sect. 50. Trigl. p. 15 b (23).

C. मार्गसत्ते चत्वार आकाराः 'The four parts of the truth of the way.'

Mahāvvyutp., sect. 50. Trigl. p. 15 b (23). On प्रतिपद्, paṭipadā, see Burnouf, Lotus, p. 520, and Mahāvagga I, 6, 18 (p. 10).

CI. चत्वार समाधयः 'The four kinds of contemplation.'

Childers, p. 423 b, mentions ānantariko samādhi, and, among the five elements of samādhi, ālokaḥaraṇatā, 'diffusion of light.'

CII. अष्टौ - - - पुद्गलाः.

1. Sotāpattimaggaṭṭho; 2. sotāpattiphalaggaṭṭho; 3. sakadagāmi-maggaṭṭho; 4. sakadagāmi-phalaggaṭṭho; 5. anāgāmi-maggaṭṭho; 6. anāgāmi-phalaggaṭṭho; 7. arahattamaggaṭṭho; 8. arahataphalaggaṭṭho.

Cf. Mahāvvyutp., sect. 41. Childers, pp. 56 (s.v. ariyapuggalo), 225 b. Puggala-paññatti, ed. Morris, p. 2. Burnouf, Introd. p. 291.

CIII. अष्टौ प्रतिपुद्गलाः.

Cf. Mahāvvyutp., sect. 41. Puggala-paññatti, ed. Morris, p. 2.

Several of these names are illegible and unintelligible. Devakulaṅkulo is a conjecture, founded on the Pāli kolaṅkolo (Puggala-paññatti, ed. Morris, p. 16) and Sāṅkh. Gr̥hya IV, 12. Ekavīṅka may be for Pāli ekabīḅ (l. c. p. 16). Abhisamskāraparinirvāyī corresponds to sasaṅkhāra-parinibbāyī (l. c. p. 17). Sarvāstāna may be for sarvāsthānaplutaḥ. The last word khadga is wrong. The whole number may have been eighteen.

CIV. द्वादशाकारधर्मचक्रप्रवर्तकं (cf. sect. XXI).

Mahāvvyutp., sect. 60. Lalitav. p. 542, 15 ff. Mahāvagga, p. 10. Buddhist Suttas, p. 150.

CV. दानं त्रिविधं 'The threefold charity.'

Childers, p. 29 a, gives amisadānam, dhammadānam. Anguttara-nikāya II, 13, 1.

The Mahāyānasamparigrahasāstram (Hiouen Thsang's translation) speaks of the six Pāramitās. The Chinese paraphrases nearly agree with the words of this and the following five sections: 1. Gift consisting of the law; 2. Gift consisting of material things; 3. Gift of fearlessness (अभय 'safety'). Cf. Sukhāvatī, p. 61, 5.

'1. Religious (spiritual) gifts; 2. Material gifts; 3. Friendliness.'

CVI. शीलं त्रिविधं 'The threefold morality.'

See note on CV. Chinese: 1. Śīla of good behaviour; 2. Śīla of collecting or holding good deeds; 3. Śīla by benevolence towards beings; cf. CXVII.

CVII. क्षांतिस्त्रिविधा 'The threefold patience.

Different Kshântis are mentioned elsewhere. Sukhâvatî, cap. 32 (p. 55, 12), has: योषानुगा, अनुलोमिकी, अनुत्पन्निकर्षक्षान्ति.

Lalitav. p. 36, 16 (Dharmâl. 51), अनुत्पादक्षान्ति as leading to निरोधसाक्षात्क्रिया.

Burnouf, Lotus, p. 380, translates: 'Resignation to the idea of not being born again, which leads to a clear conception of nirodha.' He distinguishes it from अनुत्पन्निकी धर्मेक्षान्ति, which he translates by 'resignation to future conditions.' According to Lalitav. p. 39, 14 ff. (Dharmâl. 105 and 106), this अनुत्पन्निकर्षक्षान्ति seems to mean 'resignation to future and supernatural conditions,' while अनुलोमिकर्षक्षान्ति would be 'resignation to natural consequences.' See Lefmann, LV, p. 158. Kern, pp. 411, 419.

Saddharmap., transl. Kern, p. 254, अनुत्पन्निक°, 'acquiescence in the eternal law.'

Chinese: 1. Forbearance of injuries and enmities (2); 2. Forbearance of pains or suffering (3); 3. Forbearance by investigating conditions (1). Wassiljew, p. 140. Târanâtha, übers. Schiefner, p. 61.

CVIII. वीर्यं त्रिविधं 'The threefold energy.'

Chinese: 1. Energy by putting on armour; 2. Energy in practice; 3. Energy in not being timid, not being backward, and not being satisfied.

There is a work by a Japanese, entitled 'Questions and answers on the one hundred Dharmas,' in which similar lists are given; but the three sorts of energy are enumerated differently: 1. Energy by putting on armour; 2. Energy in holding good deeds; 3. Energy in conferring benefits.

CIX. ध्यानं त्रिविधं 'The threefold meditation.'

Chinese: 1. Meditation by residing comfortably; 2. Meditation by drawing out (sins?); 3. Meditation by doing what is to be done.

CX. प्रज्ञा त्रिविधा 'The threefold wisdom.'

1. Kintâmayâ paññâ (2); 2. sutamayâ paññâ (1); 3. bhâvanâmayâ paññâ (3).

Childers, p. 330 a, s. v. paññâ. Trigl. p. 12 b.

The Chinese list does not agree with ours: 1. Wisdom obtained by the practice free from discrimination; 2. Wisdom obtained by non-discrimination; 3. Wisdom obtained after non-discrimination.

'1. Wisdom obtained by study; 2. Wisdom obtained by thought; 3. Wisdom obtained by meditation.'

CXI. उपायस्त्रिविधः.

For this and the following three Pâramitâs, the Chinese paraphrases (which are found in the above-mentioned Japanese work) do not agree with our lists.

CXII. प्रणिधानं त्रिविधं.

CXIII. बलं त्रिविधं.

CXIV. ज्ञानं त्रिविधं.

CXV. आवरणे द्वे.

CXVI. नैरात्म्यं द्विविधं.

CXVII. संभारो द्विविधः 'The twofold equipment.'

Lalitav. p. 39, 4 ff. (Dharmâl. 97-100), has four, viz. 1. पुण्यसंभार; 2. ज्ञान-संभार; 3. शमयसंभार; 4. विदर्शनसंभार (cf. Kern, I, 419).

That is, according to Kern, the equipment consisting in—1. Meritorious acts; 2. Science; 3. Quietude; 4. Far-sightedness (clairvoyance).

On शमय and विपश्यन (evidently the same as विदर्शन), see Wassiljew, pp. 141, 144. Trigl. p. 18 b (32).

CXVIII. षट् समाध्यावरणानि.

CXIX. अष्टौ ग्रहाणसंस्काराः.

CXX. चत्वारो द्वीपाः 'The four continents.'

1. Uttarakuru; 2. Gambudîpo; 3. Pubbavideho; 4. Aparagoyânam. Childers, p. 228 a, s. v. mahâdîpo. Mahâvyutp., sect. 149. Trigl. p. 23 (47). Lalitav. pp. 21, 8 f.; 144, 4 f.; 170, 14 f. (cf. 257, 6, चतुर्द्वीपेश्वर). Burnouf, Introd. pp. 75 n., 177 n.; Lotus, p. 843. Hardy, Manual, pp. 4, 14; Legends, p. 85. Köppen, I, 233 f. Kern, p. 289. Eitel, p. 144 f.

CXXI. अष्टावुष्णनरकाः 'The eight hot hells.'

1. Saṅgîvo; 2. kâlasutto; 3. saṅghâto; 4. roruvo; 5. mahâroruvo; 6. tapano; 7. patâpano; 8. avîki.

Mahâvyutp., sect. 209. Mahâvastu I, 5-27. Childers, p. 260 b. Paññagati, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 516. Burnouf, Introd. p. 201; cf. p. 366 (on the punishments); Lotus, p. 309. Hardy, Manual, pp. 26 ff., 47, 59. Köppen, I, 240. Kern, p. 298. Beal, p. 245. Eitel, p. 82 a.

CXXII. अष्टौ शीतनरकाः 'The eight cold hells.'

Mahāvvyutp., sect. 210: 1. अर्बुद; 2. निरर्बुद; 3. अट्टट; 4. हहव; 5. हुहुव; 6. उत्पल; 7. पद्म; 8. महापद्म.

Suttanipāṭa, transl. Fausböll, S. B. E., X, p. 121, has Abbuda, Nirabbuda, Ababa, Ahaha, Aḥaḥa, Kumuda, Sogandhika, Uppalaka, Puṇḍarīka, Paduma. See Vyākhyā, fol. 257 a, l. 7. Burnouf, Introd. p. 201. Kern, I, 298 f. Eitel, p. 82 a.

CXXIII. सप्त पातालानि 'The seven lower regions.'

CXXIV. द्वौ चक्रवाडौ 'The two mountain-rings.'

Childers, p. 97 b, *kakkavāḥam* and *°lam*. Lalitav. pp. 170, 18 f.; 346, 5. Sad-dharmap., transl. Kern, p. 233. Āryamahākaruṇapūṇḍarīkasūtra, transl. Feer, Ann. Mus. Guim. V, 161. Burnouf, Lotus, p. 842. Hardy, Manual, p. 2; Legends, pp. 80 ff., 97 ff. Köppen, I, 234 f. Kern, I, 289. Eitel, p. 142 a.

CXXV. अष्टांगपर्वताः 'The eight mountains.'

1. Yugandharo; 2. Īsadharo; 3. Karavīko; 4. Sudassano; 5. Nemindharo (7); 6. Vinatako (5); 7. Assakanno (6); (8. Meru, being nearest to Yugandharo.)

Mahāvvyutp., sect. 188. Childers, p. 211 b (s.v. kulāḥalo). Burnouf, Lotus, p. 842 ff. Hardy, Manual, p. 12; Legends, p. 82 ff. Köppen, I, 233. Eitel: Yugandhara (p. 175 b), Īshādhara (p. 46 a), Karavika (p. 53 a), Sudarsana (p. 134 b), Asvakarṇa (p. 17 a), Vinataka (p. 168 b), Nemindhara (p. 83 b), Sumeru (p. 136 a).

CXXVI. सप्त सागराः 'The seven seas.'

Childers, p. 412 a (s.v. sāgaro), has: 1. khīraṇṇava (cf. 2); 2. nīlasāgara; 3. pītasāgara, etc. Cf. Hardy, Manual, p. 12; Legends, p. 84.

CXXVII. षट् कामावचरा देवाः 'The six classes of gods of the world of desire.'

1. Kātummahārāgikā; 2. tāvatimsā; 3. yāmā (4); 4. tusitā (3); 5. nīmānaratino; 6. paranimmitavasavattino.

Mahāvvyutp., sect. 151. Trigl. p. 23 b (49). Cf. Lalitav. pp. 33, 3; 113, 14; 478, 10. Childers, pp. 177 a, 467 b. Mahāvagga I, 6, 30 (p. 12). Burnouf, Introd. pp. 79, n. 3; 601; 604; Lotus, p. 353. Köppen, I, 260. Kern, I, 291. Eitel, pp. 145 a, 148 a, 152 a, 173 a, 85 a, 90 b.

CXXVIII. अष्टादश रूपावचरा देवाः 'The eighteen classes of gods of the world of form.'

1. Brahmapārisaggā; 2. brahmapurohitā; 3. mahābrahmāno; 4. pa-

rittâbhâ; 5. appamânâbhâ; 6. âbhassarâ; 7. parittasubhâ; 8. appamânasubhâ; 9. subhakinnâ; 10. vehapphalâ; 11. asaññasattâ; 12. avihâ; 13. atappâ; 14. sudassâ; 15. sudassî; 16. akaniñhâ.

Mahâvyutp., sects. 152-156. Trigl. p. 24 (50-53). Childers, p. 467 b. Burnouf, Introd. p. 609 ff.; Lotus, p. 353. Hardy, Manual, pp. 5 ff., 26. Köppen, I, 260 f. Kern, I, 292 f. Eitel, p. 105, etc.

CXXIX. चत्वारोऽरूपावचरा देवाः 'The four classes of gods of the formless world.'

1. Âkâsânaññâyatanûpagâ; 2. viññânaññâyatanûpagâ; 3. âkiññâññâyatanûpagâ; 4. nevasaññânâsâññâyatanûpagâ.

Mahâvyutp., sect. 157. Trigl. p. 24 b (54). Childers, p. 467 b. Burnouf, Lotus, p. 811 ff. Hardy, Manual, pp. 5 ff., 26. Köppen, I, 261. Kern, I, 293 f. Eitel, p. 13 b.

CXXX. त्रिविधा लंघनाः.

CXXXI. त्रिविधा महामैत्री.

The text is evidently faulty.

CXXXII. त्रिविधं कर्म 'The threefold (fruit of) work.'

1. Dittadhammavedanîyakammam; 2. uppagavedanîyakammam; 3. aparâpariyavedanîyakammam.

Mahâvyutp., sect. 117. Childers, p. 178 b. Hardy, Manual, p. 447, gives eleven.

'1. Karma manifesting itself in this life; 2. Karma manifesting itself in the next existence; 3. Karma manifesting itself at a subsequent period.'

CXXXIII. त्रिविधं प्रातिहार्यं 'The three kinds of magic.'

Mahâvyutp., sect. 12: ¹चुद्धिप्रातिहार्यं ²आदेशप्रातिहार्यं ³अनुशासनीप्रातिहार्यं. Cf. Lalitav. p. 82, 16: चुद्धिप्रातिहार्यं. Burnouf, Lotus, p. 310.

CXXXIV. अष्टावक्षणाः 'The eight untimely ways of being born.

Mahâvyutp., sect. 116. Burnouf, Lotus, p. 835. Childers, p. 24 b.

CXXXV. त्रिविधा विकल्पाः.

CXXXVI. चत्वारः समाधयः 'The four kinds of contemplation.'

विमलप्रभा, Saddharmap., transl. Kern, p. 394. Eitel, p. 167 b.

CXXXVII. चतुर्दशाव्याकृतवस्तूनि.

Mahāvīyutp., sect. 201. Abhidharmakosavyākhyā, fol. 355 a, l. 4. Milinda-Panha, p. 145; Oldenberg, Buddha, p. 443. In illustration of avyākṛita, Kasawara sent me the following note: 'In Hiouen Thsang's translation of the Abhidharmakosa, cap. 5, we read, "There are four ways of answering questions. What are the four? Sometimes one answers directly (एकांशव्याकरणं), sometimes by qualifying (विभज्य व्याकरणं), sometimes one gives an answer after putting a question (परिपृच्छाव्याकरणं), and sometimes one does not give any at all, but puts it aside (स्यापनीयव्याकरणं). When should one answer a question directly? One should do so, when asked whether all conditions are inconstant. When should one answer by qualifying? When one is asked, what reward one receives, if doing anything on purpose, one should answer by qualifying (that, if the action is good, the person will receive a good reward; and if it is bad, he will receive a bad reward). How does a person answer after putting another question? Supposing he is asked whether personality and self are the same thing, he must put a question: 'What self do you mean? If you mean the gross self, then it is different.' When does one give no answer? When one is asked, whether this world is permanent or not, whether it is both permanent and not permanent, whether it is neither permanent nor impermanent; whether this world has an end or not, whether it has both an end and no end, whether it has neither an end nor no end; whether a Tathāgata, after his death, exists or not, whether he both exists and not exists, whether he neither exists nor not exists; whether this life is this body, or whether they are different,—when one is asked in this way, one puts the question aside."

'अव्याकृत, which means "not qualified," "not declared," is used synonymously with स्यापनीय. See Childers' Dict., p. 328, under Pañho.'

CXXXVIII. त्रीणि कुशलमूलानि 'The three roots of virtue.'

'1. Alobho, freedom from covetousness; 2. adoso, freedom from anger; 3. amoho, freedom from ignorance.' Childers, p. 214 a.

CXXXIX. त्रीण्यकुशमूलानि 'The three roots of vice.'

'1. Lobho, covetousness; 2. doso, anger; 3. moho, ignorance.'

Mdo. XX, 11 (Feer, p. 269). Childers, p. 25 b. Burnouf, Lotus, p. 336. Cf. Hardy, Manual, p. 495.

CXL. तिस्रः शिक्षाः 'The three kinds of study.'

1. Adhisīlasikkhā (2); 2. adhiññāsikkhā (1); 3. adhipaññāsikkhā (3). Mahāvīyutp., sect. 32. Trigl. p. 15 b (24). Childers, p. 475 a, s. v. sikkhāyatana.

'1. Training in the higher morality; 2. Training in the higher thought; 3. Training in the higher learning.' See note on Vinaya Texts, II, 23.

इति नागार्जुनपादविरचितायां धर्मसंग्रहः समाप्तः ॥

The Chinese Version ends with the eighty Anuvyañjanas, and mentions no author.

Both MSS. agree in °रचितायां, which may be for °रचितोऽयं. But perhaps this locative may refer to another work of Nāgārjuna, such as his commentary on the *Pragñāpāramitā*, and the title may be an abbreviation of नागार्जुनपादविरचितायां प्रज्ञापारमितावृत्तौ धर्मसंग्रहः. Though this is a mere conjecture, I cannot make the correction of °रचितायां into °रचितोऽयं without hesitation, for it is a matter of importance, as the latter reading would make our संग्रह definitely a work of Nāgārjuna.

INDEX

The Roman numerals refer to the titles of sections, and the English figures to the sections.

<p>अकनिष्ठ, 128.
 अकुशल, (ten) LVI.
 अकुशलमूल, (three)
 CXXXIX.
 अक्षय, (eight) CXXXIV.
 अक्षोभ्य, 3.
 अग्नि, 8.
 अचरटर्किराज, II.
 अचल, 123.
 अचला, 64.
 अच्छ (for अध), 34.
 अटट, 122.
 अंडज, 90.
 अतप, 128.
 अतीतेऽध्वन्यसंगमप्रतिहतज्ञानं,
 79.
 अतीतोऽध्वा, 86.
 अत्यंतशून्यता, 4I.
 अदत्तादान, 56.
 अदीनगात्रता, 84 (29).
 अदुःखा, 27.
 अदुःखामुखा (वेदना), 27,
 72.
 अद्भुतधुर्म, 62.</p> | <p>अद्वेष, 30, 138.
 अधिचिन्तशिखा, 140.
 अधिप्रज्ञाशिखा, 140.
 अधिमुक्तिबल, 75.
 अधिमुक्तिवशिता, 74.
 अधिमोक्ष, 30.
 अधिशीलशिखा, 140.
 अध्यात्मप्रमोदन, 72.
 अध्यात्मबहिर्धौशून्यता, 4I.
 अध्यात्मरूपसंज्ञित, 59.
 अध्यात्मशून्यता, 4I.
 अध्येयणा, 14.
 अध्वन्, (three) LXXXVI.
 अनंतगंज, XII note.
 अनंतवाँल्लोकः, 157.
 अनपत्रपा, 30, 69.
 अनधक, 128.
 अनवकारशून्यता, 4I.
 अनवराग्रशून्यता, 4I.
 अनागतेऽध्वन्यसंगमप्रतिहत-
 ज्ञानदर्शन, 79.
 अनागतोऽध्वा, 86.
 अनागामिन्, 102, 103.
 अनागामिफलप्रतिपन्नक, 102.</p> | <p>अनात्मतः, 97.
 अनाभोग, 118.
 अनालंघन (?), 130, 131.
 अनित्यतः, 97.
 अनित्यता, 31.
 अनित्याः सर्वसंस्काराः, 55.
 अनिमित्त, 73.
 अनुत्तरपूजा, (seven) XIV.
 अनुत्पत्तिकथमैक्षांति, CVII
 note.
 अनुत्पद्यवेदनीय, 132.
 अनुत्पन्न, 45.
 अनुत्पाद (अनुत्पन्नानामकु-
 शलानां धर्माणां), 45.
 अनुत्पादज्ञान, 93.
 अनुपहतकर्णेन्द्रियता, 84 (70).
 अनुपूर्वगात्रता, 84 (20).
 अनुपूर्वेदंष्ट्रता, 84 (59).
 अनुपूर्वसमाधिसमापत्ति, (nine)
 LXXXII.
 अनुपूर्वांगुलिता, 84 (6).
 अनुमोदना, 14.
 अनुलोमिकी (क्षांति), CVII
 note.</p> |
|---|--|--|

- अनुव्यंजन, (eighty) LXXXIV.
 अनुशासनीप्रातिहार्य, 133.
 अनुस्मरणविकल्प, 135.
 अनुस्मृति, (six) LIV.
 अंतग्राहदृष्टि, 68.
 अंतरकल्प, 87.
 अंतरापपरिनिर्वायिन्, 103.
 अंतर्वाँल्लोकः, 137.
 अंतर्वांश्चानंतर्वाँल्लोकश्च, 137.
 अंधकार, 34.
 अन्वयज्ञान, 93.
 अपत्रपा, 30.
 अपप, 122.
 अपरगोदानि, 120.
 अपरवेदनीय, 132.
 अपरांतकोटिपरिज्ञाय, 92.
 अपरिज्ञानललाटता, 84 (71).
 अपरुपकेशता, 84 (78).
 अप्रणिहित, 73.
 अप्रतिसंख्यानिरोध, 32.
 अप्रतिसंख्यायोपेक्षा, 79.
 अप्रमाणाभ, 128.
 अप्रमाद, 30.
 अप्राप्ति, 31.
 अभावशून्यता, 41.
 अभावस्वभावशून्यता, 41.
 अभिज्ञा, (five) XX. See Bur-
 nouf, Lotus, p. 291.
 अभिज्ञात, 104.
 अभिज्ञेय, 104.
 अभिध्या, 56.
 अभिनीलनेत्रता, 83.
 अभिमुखी, 64.
 अभिवेकभूमि, LXIV note.
 अभिसंस्कारपरिनिर्वायिन्,
 103.
 अभिसंबोधिवैशारद्य, 77.
 अभुग्नकुक्षिता, 84 (37).
 अमिताभ, 3.
 अमोघसिद्धि, 3.
 अमोह, 138.
 अम्ल, 36.
 अयशस्, 61.
 अरूपावचरा देवाः, (four)
 CXXIX.
 अर्चिष्मती, 64.
 अर्थचर्या, 19.
 अर्थप्रतिशरण्या, 53.
 अर्थप्रतिसंविद्, 51.
 अर्द्धमुत, 103.
 अर्जुद, 122.
 अहेतु, 102.
 अहेतुफलप्रतिपन्नक, 102.
 अर्हद्वध, 60.
 अलक्षणशून्यता, 41.
 अलंघन, (three) CXXX.
 अलाभ, 61.
 अलोभ, 30, 138.
 अवकगामिता, 84 (17).
 अवदात, 34.
 अवदान, LXII note.
 अवन्त, 34.
 अवलोकितेश्वर, XII note.
 अविकल्पक, 113.
 अविज्ञप्ति, 26.
 अविद्या, 42, 67.
 अविज्ञानललाटता, 84 (71).
 अविरलदंतता, 83.
 अविषमपादता, 84 (10).
 अवीचि, 121.
 अवृह, 128.
 अव्याकृतवस्तु, (fourteen)
 CXXXVII.
 अशाश्वतो लोकः, 137.
 अशेषवैभूषितध्यान, 109.
 अशोकभय, 71.
 अश्राद्ध, 30, 69.
 अश्रुकर्ण, 125.
 अश्रुत्त, 85.
 असंस्कृत, (three) XXXII.
 असंस्कृतशून्यता, 41.
 असंज्ञिक, 31.
 असंज्ञिसत्त्व, 128.
 असमाहितचित्त, 79.
 असंप्रजन्य, 69. See sam-
 prajanya.
 असंमुणितकेशता, 84 (77).
 असुर, 10, 57.
 अहंकारमकारपरित्याग, 15.
 अहिंसा, 30.
 अही, 69.
 अहीकता, 30.
 आकाश, 32, 39, 58.
 आकाशानंत्यायतन, 59.
 आकाशानंत्यायतनोपग, 129.
 आकिंचन्यायतन, 59.

- आकिंचन्यायतनोपग, 129.
 आजीविकभय, 71.
 आतप, 34.
 आत्मधारणी, 52.
 आदर्शनज्ञान, 94
 आदेशनाप्रातिहार्य, 133.
 आनंतर्य, (five) LX.
 आनंतर्यसमाधि, 101.
 आनुलोमिकी (स्नाति), see
 OVII.
 आपः, 38, 39, 58, 123.
 आभास्वर, 128.
 आभ्यवकाशिक, 63.
 आमिषदान, 105.
 आयतन, (twelve) XXIV.
 आयतपाणिलेखता, 84 (47).
 आयतपाणिता, 83.
 आयतभूकता, 84 (65).
 आयुःकषाय, 91.
 आयुर्वैशिता, 74.
 आरण्यक, 63.
 आरूप्यसमापत्ति, 82.
 आर्यसत्त, (four) XXI; 81,
 104.
 आर्याष्टांगिकमार्ग, (eight) L;
 43.
 आलोक, 34.
 आलोकसमाधि, 101.
 आवरण, (two) CXV.
 आवासमात्सर्य, 78.
 आवेशिकबुद्धधर्म, (eighteen)
 LXXIX.
 आशयविशुद्धि, 15.
 आश्रवक्ष्यज्ञानबल, 76.
 आश्रवक्ष्यज्ञानवैशारद्य, 77.
 आहार, (five) LXX.
 इतिवृत्तक, LXII note.
 इंद्र, 8.
 इंद्रिय, (five) XLVII; 43.
 इंद्रियविकलता, 134.
 ईर्ष्या, 30, 69.
 ईशाधर, 125.
 ईशान, 8.
 उत्तरकुरुडीप, 120.
 उत्पद्यवेदनीय, 132.
 उत्पन्न, 45.
 उत्पल, 122.
 उत्संगपादता, 83.
 उत्साहगात्रता, 84 (30).
 उदधि, 126.
 उदान, 62.
 उन्नत, 34.
 उपक्लेश, (twenty-four) LXIX.
 उपदेश, 62.
 उपनाह, 30, 69.
 उपपादक, 90.
 उपहत्यपरिनिर्वायिन्, 103.
 उपादान, 42.
 उपाय, (three) CXI; 18.
 उपायास, 42.
 उपेक्षा, 16, 30, 119.
 उपेक्षासंबोधंग, 49.
 उपेक्षास्मृतिपरिशुद्धि, 72.
 उपेक्षास्मृतिसंप्रजन्य, 72.
 उष्णनरक, (eight) CXXI.
 उष्णीष, 11.
 उष्णीषशिरस्कता, 83.
 ऊर्णालंकृतमुखता, 83.
 ऊर्ध्वग्रोमता, 83.
 चुसुगात्रता, 83.
 चृद्धि, 20.
 चृद्धिपाद, (four) XLVI; 43.
 चृद्धिप्रातिहार्य, 133.
 चृद्धिवशिता, 74.
 एकयान, II note.
 एकवोचिक, 103.
 एकादशप्रतिष्ठसमाधि, 101.
 एकासनिक, 63.
 ऐनेयजंघता, 83.
 औद्धत्य, 30, 69, 118.
 कटु, 36.
 कनकमुनि, 6.
 करुणा, 16.
 कर्कशत्व, 38.
 कर्मन्, (three) CXXXII;
 81.
 कर्मफल, 81.
 कर्मवशिता, 74.
 कर्मविपाकज्ञानबल, 76.
 कर्मव्यावर्तक, 113.
 कलियुग, 88.
 कल्प, (four) LXXXVII.
 कल्पकषाय, 91.
 कवलीकारहार, 70.
 कषाय, (five) XCI; 36.
 कांचन, 123.

- काममिथ्याचार, 56.
 कामावचरा देवाः, (six) CXXVII.
 काय, 24, 25, 26, 44.
 कायविज्ञान, 25.
 कायसाधिन, 103.
 कायस्मृत्युपस्थान, 44.
 कालसूत्र, 121.
 काश्यप, 6.
 कुट्टुष्टि, 67.
 कुवेर, 7, 8.
 कुशलमात्सर्य, 78.
 कुशलमूल, (three) CXXXVIII; 45.
 कुशलमूल, (three) XV.
 कुशलसंग्राहशील, 106.
 कृतयुग, 88.
 कृत्यानुष्ठानज्ञान, 94.
 कृष्ण, 9.
 कोषगतवस्तिगुह्यता, 83.
 कौकृत्य, 69.
 कौसोद्य, 30, 69, 118.
 ककुब्ध, 6.
 क्रोध, (ten) XI; 30, 69.
 क्रेश, (six) LXVII.
 क्रेशकषाय, 91.
 क्रेशमार, 80.
 क्रेशावरण, 115.
 क्रेशोपकर्षक, 113.
 क्षयज्ञान, 93.
 क्षांति, (three) CVII; 17, 18.
 क्षांतिज्ञानलक्षण (चतुरार्यस-
 तेषु), (sixteen) XCVI.
 क्षांतिवल, 75.
 क्षामकुक्षिता, 84 (38).
 क्षार, 126.
 क्षितिगर्भ, 12.
 क्षिप्रसुखाभिसंबोधि, III.
 क्षीर, 126.
 खगर्भ, 12.
 खदिरक, 125.
 खन्न, 103.
 खन्नरत्न, 85.
 खलुपश्चाद्भक्तिक, 63.
 गगणगंज, 12, 136.
 गतिः, (six) LVII.
 गंध, (four) XXXVII; 24, 25, 26, 33, 40.
 गंभीरकुक्षिता, 84 (31).
 गंभीरनाभिता, 84 (39).
 गंभीरपाणिलेखता, 84 (46).
 गाथा, 62.
 गुडाकेशता, 84 (76).
 गुरुत्व, 38.
 गूढगल्फता, 84 (9).
 गूढशिरता, 84 (7).
 गेय, 62.
 गोपक्षनेत्रता, 83.
 ग्रंथधारणी, 52.
 घृत, 126.
 घोषानुगा, CVII note.
 घ्राण, 24, 25, 26.
 घ्राणविज्ञान, 25.
 चक्ररत्न, 85.
 चक्रवर्तिन, II.
 चक्रवाड, (two) CXXIV; 124.
 चक्रसंवर, XI note.
 चक्रांकितपाणिपादतलता, 83.
 चक्षुर्विज्ञान, 25.
 चक्षुस्, (five) LXVI; 24, 25, 26, 104.
 चतुर्भारकोटिपरिज्ञाय, 92.
 चंद्र, 10.
 चांडिका, 13.
 चातुर्मेहाराजकायिक, 127.
 चारुगामिता, 84 (16).
 चिकित्सा, 67.
 चितांतरांशता, 83.
 चित्र (चृद्धिपाद), 46.
 चित्रवशिता, 74.
 चित्रविप्रयुक्तसंस्काराः, (thir-
 teen) XXXI; 29.
 चित्रविस्तरा, LXIV note.
 चित्रसंप्रयुक्तसंस्काराः, (forty)
 XXX; 29.
 चित्रस्मृत्युपस्थान, 44.
 चित्तोत्पादविरागितता, 134.
 चित्रकेशता, 84 (75).
 चित्रपक्षता, 84 (63).
 चित्रांगुलिता, 84 (5).
 चिंतामयी (adj. f.), 110.
 चेतना, 30, 119.
 च्युत्युत्पत्तिज्ञानबल, 76.
 छत्रांगुलिता, 84 (4).

- छंद (संस्कार), 30.
 छंदपरिहाणि, 79.
 छंदसमाधिप्रहाणाय (चुद्धि-
 पाद), 46.
 छाया, 34.
 जन्मनिदेश, LXIV note.
 जन्मवशिता, 74.
 जंबुद्वीप, 120.
 जग, 31.
 जरामरण, 42.
 जरायुज, 90.
 जातक, 62.
 जाति, 31, 42.
 जालाबलवडांगुलिपाणिपाद-
 तलता, 83.
 जियत्ता, 38.
 जिह्वा, 24, 25, 26.
 जिह्वाविज्ञान, 25.
 जीव, 137.
 जीवित, 31.
 ज्ञान, (ten) XCIII; (five)
 XCIV; (three) CXIV;
 18, 104.
 ज्ञानदर्शन, 23.
 ज्ञानप्रतिशरणता, 53.
 ज्ञानबल, 75.
 ज्ञानवती, 65.
 ज्ञानवशिता, 74.
 ज्ञानसंभार, 117.
 ज्ञेयावरण, 115.
 तथागत, (seven) VI;
 137.
 तथागतदृष्टचित्ररुधिरात्पाद,
 60.
 तनुजिह्वा, 84 (51).
 तपन, 121.
 ताघनखता, 84 (1).
 तारा (देवी), 4.
 तित्त, 36.
 तिर्यक्, 57.
 तिर्यगुपपत्ति, 134.
 तीक्ष्णदंष्ट्रता, 84 (56).
 तुंगनखता, 84 (3).
 तुंगनासता, 84 (60).
 तुषित, 127.
 तूलसदृशसुकुमारपाणिता, 84
 (44).
 तृष्णा, 42.
 तेजस्, 38, 39, 58.
 त्यागानुस्मृति, 54.
 चायस्त्रिंश, 127.
 चिरत्न, 81.
 त्रिशरणगमना (अनुत्तरपूजा),
 14.
 चेतायुग, 88.
 चैचीवरिक, 63.
 दधि, 126.
 दान, (three) CV; 17, 18,
 19, 62.
 दिव्यचक्षुस्, 20, 66.
 दिव्यश्रोत्र, 20.
 दीर्घ, 34.
 दीर्घांगुलिता, 83.
 दीर्घायुपदेवोपपत्ति, 134.
 दुःख, 21, 61, 104.
 दुःखज्ञान, 93.
 दुःखतः, 97.
 दुःखनिरोध, 104.
 दुःखमार्गगामिन्, 104.
 दुःखसत्ये चत्वार साकाराः,
 (four) XCVII.
 दुःखसमुदय, 104.
 दुःखा (वेदना), 27.
 दुःखाः सर्वसंस्काराः, 55.
 दुःखाधिवासनाक्षांति, 107.
 दुःखे धर्मज्ञानक्षांतिः, 96.
 दुःखे धर्मज्ञानं, 96.
 दुःखेऽन्वयज्ञानक्षांतिः, 96.
 दुःखेऽन्वयज्ञानं, 96.
 दुरारोहा, LXIV note.
 दुर्गतिभय, 71.
 दुर्गोध, 37.
 दुर्जया, LXIV note.
 दूरंगमा, 64.
 दृश, 59.
 दृष्टधर्मवेदनीय, 132.
 दृष्टधर्मसम, 103.
 दृष्टि, (five) LXVIII.
 दृष्टिकषाय, 91.
 दृष्टिपरामार्श, 68.
 दृष्टिप्राप्त, 103.
 देव, 57.
 देवकुलंकुल, 103.
 देवपुत्रमार, 80.
 देवानुस्मृति, 54.
 देवी, (four) IV.

देशना, 14.
 द्वापरयुग, 88.
 द्वीप, (four) CXX.
 द्वेष, 139.
 धनदा, IV note.
 धरणिताल, 123.
 धर्म, 1, 24, 33, 45.
 धर्मचक्रप्रवर्तक, (twelve साकार)
 CIV.
 धर्मचक्षुस्, 66.
 धर्मज्ञान, 93.
 धर्मदान, 105.
 धर्मधातु, 25.
 धर्मधारणी, 52.
 धर्मनिध्यानक्षांति, 107.
 धर्मनैरात्म्य, 116.
 धर्मपद, (four) LV.
 धर्मप्रतिशरणता, 53.
 धर्मप्रतिसंविद्, 51.
 धर्मप्रविचयसंबोध्यंग, 49.
 धर्ममात्सर्य, 78.
 धर्ममेघा, 64.
 धर्मलंघन, 131.
 धर्मवशिता, 74.
 धर्मस्मृत्युपस्थान, 44.
 धर्मानुसारिन्, 103.
 धर्मानुस्मृति, 54.
 धर्मलंघन, 130.
 धातु, (eighteen) XXV; (six)
 LVIII.
 धारणी, (four) LII.
 धूतगुण, (twelve) LXIII.

धूम, 34.
 धृतराष्ट्र, 7.
 ध्यान, (four) LXXII; (three)
 CIX; 17, 18, 82.
 ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्ति-
 संज्ञेश्वयषदानप्युत्थानज्ञा-
 नवल, 76.
 ध्यानाहार, 70.
 नरक, 57, 123; see उष्ण°,
 शीत°.
 नरकोपपत्ति, 134.
 नागविक्रान्तगामिता, 84 (12).
 नात्यायतवचनता, 84 (48).
 नानात्वसंज्ञा, 79.
 नानाधातुज्ञानवल, 76.
 नानाधिभुक्तिज्ञानवल, 76.
 नामकाय, 31.
 नामात्मिक, 63.
 नामरूप, 42.
 निःसरणतः, 99.
 निग्रंथिशिरता, 84 (8).
 निदान, LXII note.
 निंदा, 61.
 निमित्तोद्ग्रहणात्मिका (संज्ञा-
 स्कंध), 28.
 निरर्बुद, 122.
 निरात्मानः सर्वसंस्काराः, 55.
 निरुक्तिप्रतिसंविद्, 51.
 निरूपमा, 65.
 निरोध, 21.
 निरोधज्ञान, 93.
 निरोधतः, 99.

निरोधसत्ये चत्वार साकाराः,
 (four) XCIX.
 निरोधसमापत्ति, 82.
 निरोधे धर्मज्ञानक्षांतिः, 96.
 निरोधे धर्मज्ञानं, 96.
 निरोधेऽन्वयज्ञानक्षांतिः, 96.
 निरोधेऽन्वयज्ञानं, 96.
 निर्माणरति, 127.
 नीतार्थप्रतिशरणता, 53.
 नील, 34.
 नीलदंड, 11.
 नेमिधरगिरि, 125.
 नेयार्थप्रतिशरणता, 53.
 नैरात्म्य, (two) CXVI.
 नैर्घृत, 8.
 नैर्घाणिक, 100.
 नैर्घाणिकमार्गीवतरणवैशारद्य,
 77.
 नैवशाश्वतो नाशाश्वतश्च, 137.
 नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं, 59.
 नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपग, 129.
 नैवांतवान्नानंतवांश्च, 137.
 नैषधिक, 63.
 न्यग्रोधपरिमंडलता, 83.
 न्यायतः, 100.
 पदकाय, 31.
 पद्म, 122.
 पद्मपाणि, XII note.
 पद्मांतक, 11.
 परचिह्नज्ञान, 20, 93.
 परनिर्मितवशवर्तिन्, 127.
 परनिष्ठावीर्य, 108.

- परभावशून्यता, 41.
 परमार्थशून्यता, 41.
 परमार्थसत्य, 95.
 परं मरणान्, 137.
 परिणमना, 14.
 परिणायकरत्न, 85.
 परिपूर्णव्यंजनता, 84 (24).
 परिमंडल, 34.
 परिष्कारवशिता, 74.
 परीक्षशुभ, 128.
 परीक्षाभ, 128.
 परोपकारधर्मज्ञाति, 107.
 पर्वत, (eight) CXXV.
 पर्वदसाद्यभय, 71.
 पांशुकूलिक, 63.
 पांडरा (देवी), 4.
 पाताल, (seven) CXXIII.
 पापदेशना, 14.
 पारमिता, (six) XVII; (ten) XVIII.
 पारुष्यं, 56.
 पितृवध, 60.
 पिपासा, 38.
 पीत, 34.
 पीनायतभुजलता, 84 (68).
 पुण्यप्रसव, 128.
 पुण्यबल, 75.
 पुण्यसंभार, 117.
 पुण्यानुमोदना, 14.
 पुद्गल, (eight?) CII.
 पुद्गलनैरात्म्य, 116.
 पुद्गलप्रतिशरणा, 53.
 पुरुषवाक्यशब्द, 35.
 पुरुषहस्तादिशब्द, 35.
 पुण्यमंडिता, LXIV note.
 पूजना, 14.
 पूर्वनिवासानुस्मृति, 20.
 पूर्वनिवासानुस्मृतिज्ञानबल, 76.
 पूर्वविदेह, 120.
 पूर्वोक्तकोटिपरिज्ञाय, 92.
 पृथुचारुमंडलगात्रता, 84 (25).
 पृथुललाटता, 84 (72).
 पृथ्वी, 10, 38, 39, 58.
 पैडपातिक, 63.
 पैशुन्य, 56.
 प्रकृतिशून्यता, 41.
 प्रज्ञा, (three) CX; 17, 18, 23, 47, 48.
 प्रज्ञाचक्षुस्, 66.
 प्रज्ञांतक, 11.
 प्रज्ञापरिहाणि, 79.
 प्रणिधान, (three) CXII.
 प्रणिधानवशिता, 74.
 प्रणिधि, 18.
 प्रणीततः, 99.
 प्रतापन, 121.
 प्रतिघ, 67.
 प्रतिपत्तितः, 100.
 प्रतिपत्तिबल, 75.
 प्रतिपद्, 104.
 प्रतिपुद्गल, (eight, for eighteen) CIII.
 प्रतिभानप्रतिसंविद्, 51.
 प्रतिभानबल, 75.
 प्रतिशरण, (four) LIII.
 प्रतिसंविद्, (four) LI.
 प्रतिसंख्याबल, 75.
 प्रतिसंख्यानिरोध, 32.
 प्रतिसरा (रक्षा), 5.
 प्रतीत्यसमुत्पाद, (twelve) XLII.
 प्रत्यंतजनपदोपपत्ति, 134.
 प्रत्ययतः, 98.
 प्रत्यवेक्षणाज्ञान, 94.
 प्रत्याहार, 70.
 प्रत्युत्पन्नेऽध्वन्यसंगमप्रतिहत-ज्ञानदर्शन, 79.
 प्रत्युत्पन्नोऽध्वा, 86.
 प्रत्येकपान (I. C.) or प्रत्येकबुद्ध-यान (F.), 2.
 प्रथमध्यान, 72.
 प्रदक्षिणगामिता, 84 (15).
 प्रदक्षिणावर्तनाभिता, 84 (40).
 प्रदक्षिणावर्तैकरोमता, 83.
 प्रदान (C.), 30.
 प्रदाश, 69.
 प्रभवतः, 98.
 प्रभाकरी, 64.
 प्रभूतजिह्वा, 83.
 प्रमाद, 30, 69.
 प्रमुदिता, 64.
 प्रयोगवीर्य, 108.
 प्रलंबबाहुता, 83.
 प्रवचन, (nine) LXII.

प्रशंसा, 61.	वृहत्फल, 128.	मनस्, 24, 25.
प्रश्रमि, 30, 119.	बोधिचित्तोत्पाद (अनुत्तरपूजा),	मनसिकुर्वत्, 104.
प्रश्रमिसंबोध्मंग, 49.	14, (कुशलमूल) 15.	मनस्कार, 30.
प्रसन्नगात्रता, 84 (32).	बोधिपाक्षिका धर्माः, (thirty-	मनुष्य, 57.
प्रहाण (उत्पन्नानामकुशलानां	seven) XLIII.	मनुष्यकुलंकुल, 103.
धर्माणां), 45.	बोधिसत्त्व, (eight) XII.	मनोह, 35.
प्रहाणबल, 75.	बोध्मंग, (seven) XLIX; 43.	मनोविज्ञान, 25.
प्रहाणसंस्कारः (प्रतिपत्त्या),	ब्रह्मकायिक, 128.	मंत्रधारणी, 52.
(eight) CXIX.	ब्रह्मपार्श्व, 128.	मंत्रानुसारिणी, 5.
प्रहीण, 104.	ब्रह्मपुरोहित, 128.	मरणभय, 71.
प्राणातिपात, 56.	ब्रह्मविहार, (four) XVI.	महाकल्प, 87.
प्रतिहार्य, (three) CXXXIII.	ब्रह्माध, 9.	महाचक्रवाद, 124.
प्रप्ति, 31.	भद्रकल्प, LXXXVII note.	महाचल, 123.
प्रियवचन, 19.	भय, (five) LXXI.	महापद्म, 122.
प्रीतिसंबोध्मंग, 49.	भव, 42.	महाबल, 11.
प्रीतिमुख, 72.	भाजनलोक, 89.	महाब्रह्मन्, 128.
प्रेत, 57.	भावनामायी (adj. f.), 110.	महाभूत, (five) XXXIX.
मुत, 103.	भावबल, 75.	महामयूरी, V note.
वदमाना, LXIV note.	भावयितव्य, 104.	महामैत्री, (three) CXXXI.
बल, 43; (five) XLIX;	भावशून्यता, 41.	महायान, 2.
(three) CXIII; (ten) of	भूमि, (ten) LXIV; (thir-	महारौरव, 121.
Bodhisattvas, LXXV;	teen) LXV.	महाशून्यता, 41.
(ten) of a Tathāgata,	भूरि, 104.	महिका, 34.
LXXVI; (पारमिता), 18.	भौतिक, (five) XL.	मांसचक्षुस्, 66.
बहिर्धारूप, 59.	भ्रमरसदृशकेशता, 84 (74).	मातृवध, 60.
बहिर्धाशून्यता, 41.	मंजुश्री, 12.	मात्सर्य, (five) LXXVIII; 30,
बिंबप्रतिबिंबोद्यता, 84 (49).	मणिरत्न, 85.	69.
बुद्ध, (five) III; (रत्न), 1, 119.	मति, 30.	मान, 67, 118.
बुद्धकपालिनी, XIII note.	मद, 30, 69.	मानप्रमादादिष्यावर्तक, 113.
बुद्धक्षेत्रपरिशोधक, 112.	मधु, 126.	मामकी (देवी), 4.
बुद्धचक्षुस्, 66.	मधुर, 36.	माया, 30, 69.
बुद्धानुस्मृति, 54.	मधुरचारुमंजुस्वरता, 84 (54).	मार, (four) LXXX.

- मारीची, IV note; 5.
 मार्ग, 21; cf. आर्योष्टांगिकमार्ग.
 मार्गज्ञान, 93.
 मार्गतः, 100.
 मार्गस्य चत्वार आकाराः,
 (four) C.
 मार्गे धर्मज्ञानक्षातिः, 96.
 मार्गे धर्मज्ञानं, 96.
 मार्गेऽन्वयज्ञानक्षातिः, 96.
 मार्गेऽन्वयज्ञानं, 96.
 मिथ्यादृष्टि, 56, 68, 134.
 मिद्ध, 69.
 मीमांसासमाधिग्रहाणाय (चु-
 द्विपाद), 46.
 मुदिता, 16.
 मुषितस्मृति, 69.
 मुषितस्मृतिता, 79.
 मृत्युमार, 80.
 मृदुगात्रता, 84 (22).
 मृदुजिह्वा, 84 (50).
 मृदुतरुणहस्तपादतलता, 83.
 मृषावाद, 56.
 मृष्टकुक्षिता, 84 (36).
 मृष्टगात्रता, 84 (19).
 मेघगार्जिषोषता, 84 (53).
 मैत्री, 16.
 मैत्रीदान, 105.
 मैत्रेय, VI note; 12.
 मोह, 30, 139.
 सख, 30, 69.
 यथासंस्तरिक, 63.
 यम, 8.
 यमलोकोपपत्ति, 134.
 यमांतक, 11.
 यमारि, XI note.
 यशस्, 61.
 यान, (three) II.
 याम, 127.
 यामिनी, 13.
 युग, (four) LXXXVIII.
 युगंधर, 125.
 योगिनी, (six) XIII.
 योनि, (four) XC.
 योनिशः, 104.
 यौवराज्यभूमि, LXIV note.
 रक्तजिह्वा, 84 (52).
 रक्षा, (five) V.
 रजस्, 34.
 रत्न, (three) I; (seven) of
 Kakravartins, LXXXV.
 रत्नपाणि, XII note..
 रत्नसंभव, 3.
 रवित, 79.
 रस, (six) XXXVI; 24, 25,
 26, 33, 40.
 रसरसाग्रता, 83.
 राग, 67.
 रुचिरा, LXIV note.
 रूप, 24, 25, 26, 33, 40, 59.
 रूपं विषयस्वभावं, XXXIV.
 रूपवती, XXIV note.
 रूपस्कंध, (eleven) XXVI; 22.
 रूपावचरा देवाः, (eighteen)
 CXXVIII.
 रूपिन्, 59.
 रोचनी, see लोचनी, 4.
 रौरव, 121.
 लक्षण, (thirty-two)
 LXXXIII.
 लक्षणशून्यता, 41.
 लघुत्व, 38.
 लवण, 36.
 लाभ, 61, 139.
 लाभमात्सर्य, 78.
 लोक, (two) LXXXIX.
 लोकधर्म, (eight) LXI.
 लोकपाल, (four) VII; (eight)
 VIII; (ten) IX; (four-
 teen) X.
 लोकोत्तरपंचस्कंध, (five)
 XXIII.
 लोचनी, 4.
 लोभ, 139.
 लोहित, 34.
 वज्रधात्री, IV note.
 वज्रपाणि, 12.
 वज्रभृकुटी, XIII note.
 वज्रवाराही, 13.
 वज्रसत्त्व, III note.
 वज्रांकुशी, XIII note.
 वज्रांबुजा, XIII note.
 वंदना, 14.
 वरुण, 8.
 वर्णमात्सर्य, 78.
 वशिता (बोधिसत्त्वानां), (ten)
 LXXIV.

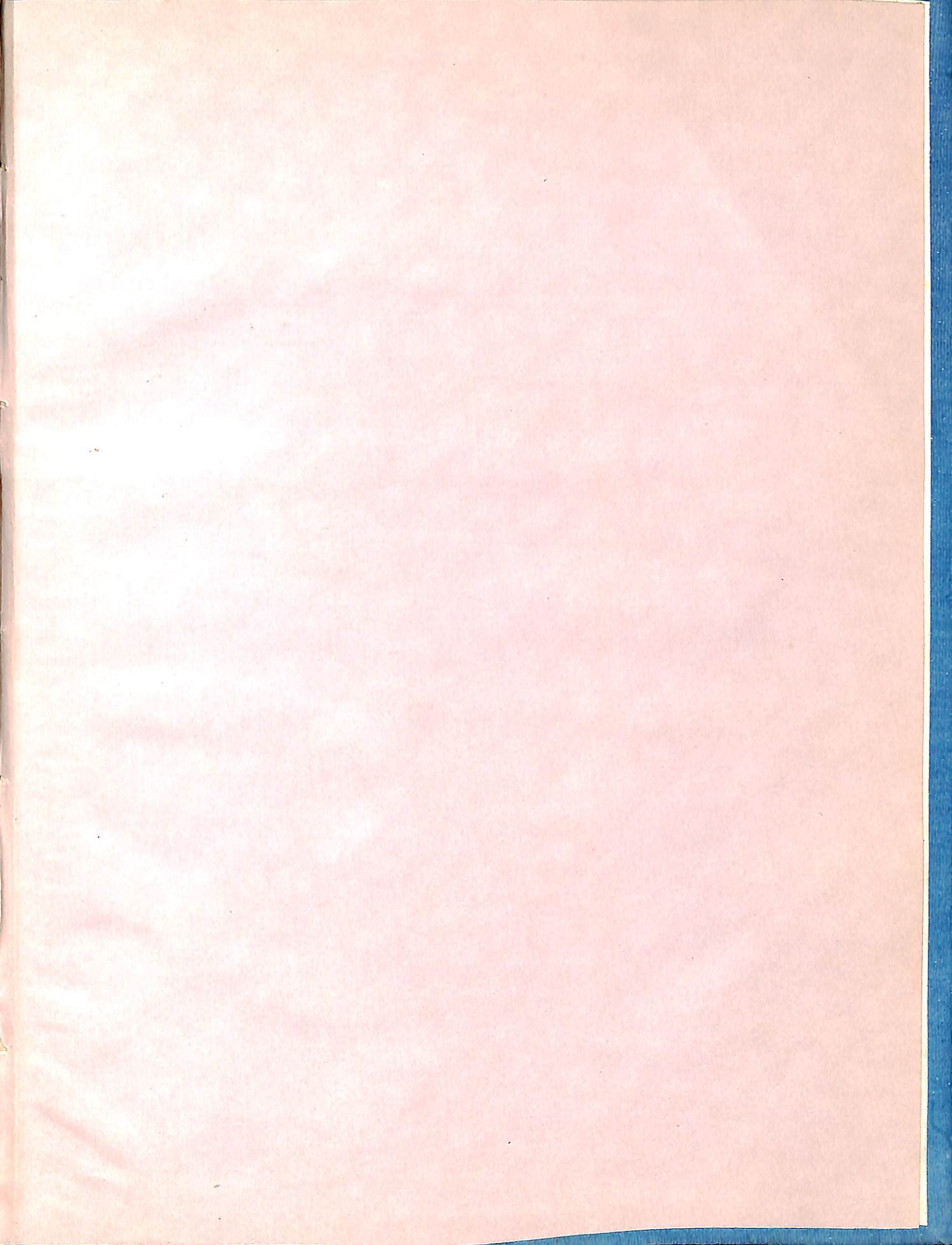
- वसुंधरा, IV note.
 वायु, 8, 38, 39, 58.
 वाराही, see वज्रवाराही.
 विकल्प, (three) CXXXV.
 विकल्पसमभावबोधक, 114.
 विक्षेप, 69.
 विघ्नान्तक, 11.
 विचार, 30, 69.
 विचिकित्सा, 67.
 विज्ञान, 22, 42, 58.
 विज्ञानप्रतिश्रयता, 53.
 विज्ञानानन्त्यायतन, 59.
 विज्ञानानन्त्यायतनोपग, 129.
 वितर्क, 30, 69.
 विविमिश्रशुद्धालोका, 84
 (34).
 विदर्शन, CXVII note.
 विद्या, 104.
 विनतक, 125.
 विपश्यन, CXVII note.
 विपश्यन्, 6.
 विमलप्रभ, 136.
 विमला, 64.
 विमुक्ति, 23.
 विमुक्तिज्ञानदर्शनपरिहाणि,
 79.
 विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कंध, 23.
 विमुक्तिपरिहाणि, 79.
 विमोक्ष, (eight) LIX; (three)
 LXXIII.
 विरुद्धक, 7.
 विरूपाक्ष, 7.
 विवर्त्तकल्प, LXXXVII note.
 विवेकज, 72.
 विशालनयनता, 84 (62).
 विशुद्धगात्रता, 84 (23).
 विशुद्धनेत्रता, 84 (27).
 विश्वपाणि, XII note.
 विश्वभू, 6.
 विषमगंध, 37.
 विषय, (six) XXXIII.
 विसात, 34.
 विहिंसा, 30, 69.
 वीर्य, (three) CVIII; 17, 18,
 30, 47, 48, (चृडिपाद)
 46.
 वीर्यपरिहाणि, 79.
 वीर्यसंबोधंग, 49.
 वृक्षमूलिक, 63.
 वृतालोकसमाधि, 101.
 वृत्तकुक्षिता, 84 (35).
 वृत्तगात्रता, 84 (18).
 वृत्तदंष्ट्रता, 84 (55).
 वृषभविक्रांतगामिता, 84 (14).
 वेदना, (three) XXVII; 22,
 30, 42, 72.
 वेदनास्मृत्युपस्थानं, 44.
 वैपुल्य, 62.
 वैरोचन, 3.
 वैशारद्य, (four) LXXVII.
 व्यंजनकाय, 31.
 व्यंजनप्रतिश्रयता, 53.
 व्यपगततिलकगात्रता, 84
 (43).
 व्याकरण, 62.
 व्यापाद, 56.
 व्यायाम, 119.
 शब्द, (eight) XXXV; 24,
 25, 26, 33, 40.
 शमय, CXVII note.
 शरीर, 137.
 शाक्यमुनि, 6.
 शाठ्य, 30, 69, 118.
 शांततः, 99.
 शांतनिर्वाण, 55.
 शाश्वतश्चाशाश्वतश्च, 137.
 शाश्वतो लोकः, 137.
 शिष्वा, (three) CXL.
 शिखिन, 6.
 शीत, 38.
 शीतनरक, (eight) CXXII.
 शीतवती, 5.
 शील, (three) CVI; 17, 18,
 23.
 शीलव्रतपरामार्श, 68.
 शीलानुस्मृति, 54.
 शुक्लच्छविता, 83.
 शुक्लदंष्ट्रता, 84 (57).
 शुक्लभूकता, 84 (66).
 शुक्लहनुता, 83.
 शुचिगात्रता, 84 (21).
 शुचिनासता, 84 (61).
 शुचिसमुदाचारता, 84 (42).
 शुभकृत्, 128.
 शून्य, 59.
 शून्यकल्प, 87.

- शून्यतः, 73, 97.
 शून्यता, (twenty) XLI.
 शून्यताशून्यता, 41.
 शूरंगम, 136.
 (शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपा-
 यास), 42.
 शोध, 118.
 श्माशानिक, 63.
 श्रद्धा, 30, 47, 48, 119.
 श्रद्धांग, (four) LXXXI.
 श्रद्धानुसारिन्, 103.
 श्रद्धाविमुक्ति, 103.
 श्रावकपान, 2.
 श्रीवत्समुक्तिकनंद्यावर्त्तलक्षित-
 पाणिपादतलता, 84 (80).
 श्रुतमयी (adj. f.), 110.
 श्रोत्र, 24, 25, 26.
 श्रोत्रविज्ञान, 25.
 श्रृङ्खलन्, 38.
 षडायतन, 42.
 संरक्षण (उत्पन्नानां कुशलमू-
 लानां), 45.
 संवर्त्तकल्प, LXXXVII note.
 संवृत्तिज्ञान, 93.
 संवृत्तिसत्य, 95.
 संस्कार, (two) XXIX; 22,
 42.
 संस्कारसमन्वागत, 46.
 संस्कृतशून्यता, 41.
 संखेदज, 90.
 सकृदागामिन्, 102.
 सकृदागामिफल, 103.
 सकृदागामिफलप्रतिपन्नक,
 102.
 संग्रहवस्तु, (four) XIX.
 संघ, 1.
 संघभेद, 60.
 संघात, 121.
 संघानुस्मृति, 54.
 संचारणी, 13.
 संचेतनिकाहार, 70.
 संजीव, 121, 123.
 संज्ञा, 22, 30.
 संज्ञावेद्यितनिरोध, 59.
 संज्ञास्केध, (one) XXVIII.
 सक्तायदृष्टि, 68.
 सत्त्वकषाय, 91.
 सत्त्वलंघन, 131.
 सत्त्वलोक, 89.
 सत्त्वाध्य, (three) XCII.
 सत्त्वार्थक्रियाशील, 106.
 सत्त्वार्थप्रबंधिक, 112.
 सत्त्वार्थभावक, 111.
 सत्त्वलंघन (?), 130.
 सत्त्वेन्द्रियपरापरज्ञानबल, 76.
 सत्य, (two) XCV.
 सत्याभोग, 118.
 सत्यार्थोपायपरोक्ष, 114.
 सदोषापकर्षध्यान, 109.
 संतिरणविकल्प, 135.
 संचासनी, 13.
 संनाहवीर्य, 108.
 सप्तोत्सदता, 83.
 सभागता, 31.
 समकथिता, 84 (69).
 समक्रमता, 84 (26).
 समगंध, 37.
 समचत्वारिंशद्वतता, 83.
 समताज्ञान, 94.
 समदंष्ट्रता, 84 (58).
 समदंतता, 83.
 समंतप्रभा, 65.
 समंतप्रासादिकता, 84 (41).
 समंतभद्र, 12.
 समाधि, (four) CI; (four)
 CXXXVI; 23, 30, 47,
 48.
 समाधिपरिहाणि, 79.
 समाधिवल, 75.
 समाधिसंबोधंग, 49.
 समाध्यावरण, (six) CXVIII.
 समानार्थता, 19.
 समान्ति, 31.
 समुत्पाद (अनुत्पन्नानां कुशल-
 मूलानां), 45.
 समुदय, 21.
 समुदयज्ञान, 93.
 समुदयतः, 98.
 समुदयसत्ये चत्वार आकाराः,
 (four) XCVIII.
 समुदये धर्मज्ञानक्षांतिः, 96.
 समुदये धर्मज्ञानं, 96.
 समुदयेऽन्वयज्ञानक्षांतिः, 96.
 समुदयेऽन्वयज्ञानं, 96.
 संपत्प्रदा, IV note.
 संप्रजय, 119.

संभराज, II.
 संभार, (two) CXVII.
 संभारशील, 106.
 संभिन्नप्रलाप, 56.
 सम्यक्कीर्ति, 50.
 सम्यक्प्रहाण, (four) XLV; 43.
 सम्यक्संकल्प, 50.
 सम्यक्समाधि, 50.
 सम्यक्समृति, 50.
 सम्यगाजीव, 50.
 सम्यग्दृष्टि, 50.
 सम्यग्वाच, 50.
 सम्यग्व्यापान, 50.
 सर्वकायकर्मज्ञानपूर्वगमज्ञानानु-
 परिवृत्ति, 79.
 सर्वत्रगामिनीप्रतिपत्तिज्ञानबलं,
 76.
 सर्वधर्मशून्यता, 41.
 सर्वनिवरणविष्कंभिन, 12.
 सर्वमनस्कर्मज्ञानपूर्वगमज्ञानानु-
 परिवृत्ति, 79.
 सर्ववाक्कर्मज्ञानपूर्वगमज्ञानानुप-
 रिवृत्ति, 79.
 सर्वसत्त्वावबोधक, III.
 सर्वोस्तानुभूत, 103.
 सविचार, 72.
 सचित्तके, 72.
 सहजविकल्प, 135.
 साक्षात्कर्तव्य, 104.
 साक्षात्कृत, 104.
 सागर, (seven) CXXVI.

सात, 34.
 साधुमती, 64.
 सारकल्प, 87.
 साहस्रप्रमर्दनी, 5.
 सिंहपूर्वातकायता, 83.
 सिंहविक्रान्तगामिता, 84 (11).
 सिंहविक्रीडित, 136.
 सिंहहनुता, 83.
 सितासितकमलदलनयनता,
 84 (64).
 सुकुमारगात्रता, 84 (28).
 सुख, 61, 72.
 सुखवैहाविकधान, 109.
 सुखा (वेदना), 27.
 सुगंध, 37.
 सुदर्शन, 125, 128.
 सुदुर्जया, 64.
 सुदृश, 128.
 सुपरिपूर्णोत्तमांगता, 84 (73).
 सुप्रतिष्ठितपाणिपादतलता, 83.
 सुमेरु, 125.
 सुरभिकेशता, 84 (79).
 सुरा, 126.
 सुलक्षणशून्यता, 41.
 सुवर्णवर्णता, 83.
 सुविभक्तांगप्रत्यंगता, 84 (33).
 सुविशुद्धधर्मधनुज्ञान, 94.
 सुसंवृतस्कंधता, 83.
 सुस्थानप्राबंधिक, 112.
 सुस्निग्धभूकता, 84 (67).
 सूच, 62.

सूर्य, 10.
 स्कंध, (five) XXII.
 स्कंधमार, 80.
 खलित, 79.
 स्यात, 30, 69.
 स्त्रीरत्न, 85.
 स्थानास्थानज्ञानबल, 76.
 स्थिति, 31.
 स्निग्धनखता, 84 (2).
 स्निग्धपाणिलेखता, 84 (45).
 स्पृश, 24, 25, 26, 30, 33,
 40, 42.
 स्पृशाहार, 70.
 स्पष्टव्य, (eleven) XXXVIII.
 स्मृति, 30, 47, 48, 119.
 स्मृतिपरिहाणि, 79.
 स्मृतिसंबोध्यंग, 49.
 स्मृत्युपस्थान, (four) XLIV;
 43.
 स्रोतश्चापन्न, 102, 103.
 स्रोतश्चापन्नफलप्रतिपन्नक, 102.
 स्वभावशून्यता, 41.
 हंसविक्रान्तगामिता, 83, 84
 (13).
 हरित, 34.
 हस्तिरत्न, 85.
 हाहाधर, 122.
 हीनयान, II note.
 हेतुतः, 98.
 ह्रस्व, 34.
 ह्री, 30, 69.

Orient Publications

114 Surya Niketan Delhi 110092